

**Науковий
пошук
МОЛОДИХ
ДОСЛІДНИКІВ**

**Збірник наукових
праць студентів**

№ 9

2013

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА
СПОРТУ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД
«ЛУГАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА»**

СТУДЕНТСЬКЕ НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО

НАУКОВИЙ ПОШУК МОЛОДИХ ДОСЛІДНИКІВ

Психологічні науки

Збірник наукових праць студентів

№ 9, 2013

Частина 2

**Луганськ
ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка»
2013**

У збірнику розкриваються напрямки наукових досліджень студентів з психологічних наук.

Рекомендовано до друку науковою комісією
Луганського національного університету
імені Тараса Шевченка
(протокол № 11 від 26 травня 2013 р.)

Редакційна колегія:

Головний редактор:

Члени редколегії:

проф. Чернобровкін В. М.

доц. Пашко Т. А.

доц. Бистрова Ю. О.

доц. Ужченко І. Ю.

доц. Макаров В. І.

доц. Репкіна Н. В.

доц. Мазаненко О. М.

асист. Звонюк Д. О.

Відповідальні за випуск:

доц. Пашко Т. А.

асист. Звонюк Д. О.

Видавництво Державного закладу
“Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”
вул. Оборонна, 2, м. Луганськ, 91011. Тел./факс: (0642) 58-03-20

© ДЗ “ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2013

Зміст

Актуальні проблеми вікової та педагогічної психології

Куркин М. М. Проблемы понимания смыслообразования в психологии.5	
Мирошниченко С. О. Вплив низького рівня рефлексії студентів спеціальності «Практична психологія» на емоційний компонент самосвідомості.....10	10
Мікуцька О. Ю. Особливості ставлення до шлюбу в сучасній молоді ..16	16
Носова А. І. Вплив особистісних рис на успішність оволодіння іноземними мовами у студентів 1-2-го курсів.....22	22
Панченко А. Р., Христенко Г. М. Агресивність у підлітковому віці....28	28
Полтавська К. В. Особливості емоційного сприйняття персонажів мультфільмів молодшими школярами.....32	32
Посох А. В. Взаємозв'язок динаміки потаємних дитячих мрій зі змістом дитячо-батьківських стосунків.....38	38
Проненко І. О. Вплив Інтернет-спілкування на емоційну сферу користувачів юнацького віку.....43	43
Савченко В. С. Особливості формування стресостійкості педагогів.....49	49
Саламанова А. В. Вплив особистісних достоїнств старшокласників на успішність навчальної діяльності та спілкування.....54	54
Сергеєва К. В. Психологічний зміст феномена лінощів молодших школярів.....61	61
Хомякова А. С. Образ идеальной дружбы у юношей и девушек.....67	67
Цимбалюк Я. О. Вплив засобів масової інформації на професійне самовизначення у старшокласників.....71	71
Шалыгина Ю. Е. Влияние православного образования на формирование ценностно-смысловой ориентации подростка.....75	75
Черепанова Я. Ю. Влияние страха поглощения и отвержения на построение межличностных отношений в период ранней взрослости....82	82
Яким А. Ю. Самооценка как фактор тревожности у студенческой молодежи.....89	89

Актуальні питання девіантології

Малеєва Т. В. Особенности агрессивного поведения современных подростков.....94	94
Михайлюк Ю. А. Особенности динамики показателей и форм проявления агрессии современными подростками.....98	98
Нестеренко А. В. Аддиктивность личности в культовых организациях.....103	103

Сучасні проблеми соціальної психології

Алиева О. С. Схильність до конкуренції у період юнацького віку та її вплив на міжособистісні відносини.....	109
Козубов А. Страху мужчин и женщин.....	114
Оболенцева Н. Особливості боротьби за лідерство дітей з багатодітних родин у тимчасовому дитячому колективі.....	119
Соргіна Т. В. Психологічні особливості особистості, схильної наслідувати моду.....	124
Чеботарева О. В. Исследование конфликтов в молодых семьях.....	129
Шаповалова І. С. Молодіжна субкультура – невід’ємна частина розвитку підлітка.....	133

Актуальні проблеми вікової та педагогічної психології

УДК: 159.955: 159.923

М. М. Куркин

Проблемы понимания смыслообразования в психологии

Постановка проблемы. Проблема смысла, как психологической категории, восходит к «описательной психологии» В. Дильтея. Сам В. Дильтей не оперирует термином «смысл», а при описании душевной жизни личности прибегает к таким понятиям, как «жизненная единица», «ценность жизни» и «жизненная связь». Душевная жизнь человека, по В. Дильтею, находится в целесообразной структурной взаимосвязи с окружающей действительностью и психофизическими процессами. Объективация психической жизни человека происходит через исторические понятия: язык, мифы, обычаи, нравы, право и внешнюю организацию. Центр душевной жизни составляют побуждения и чувства, которые находятся в соотношении с ценностями жизни. Ценностным для человека становится только то явление, которое пережито в чувствах. Но ценность жизни не состоит из чувств и не может устанавливаться путем их сложения. Волевые действия, по мнению Дильтея, следует анализировать через соотношение целей и средств, мотивов, выборов и предпочтений [1, с. 18].

Э. Шпрангер, продолжая научные идеи описательной психологии В. Дильтея, не ограничивался рамками субъекта. Он утверждал, что мир субъекта связан определенными отношениями с объективной реальностью. В этих объективных образованиях Э. Шпрангер выделял сектор чувственно воспринимаемого (данного от природы), духовные объективности и наиндивидуальный смысл. В качестве главного свойства душевной жизни, Э. Шпрангер выделяет смысловую связь, имеющую отношение к ценности [1, с. 19].

Собственно понятие смысла вводит А. Н. Леонтьев в своей докторской диссертации «Развитие психики» и в писавшихся параллельно «Методологических тетрадах». Проблема смысла была вынесена из плоскости сознания в плоскость порождающих это сознание реальных жизненных отношений субъекта. В качестве одной из основных черт смысла А. Н. Леонтьев отмечал его неустойчивость, подверженность изменениям [3; с.207]. Многочисленные факты позволили ему прийти к заключению о том, что динамика смысла обусловлена динамикой деятельности субъекта. Смысл сам по себе не может связать сознание с внешним миром; реально эту функцию выполняет деятельность [5, с. 209]. Начиная с этого времени понятие смысла прочно становится одним из ключевых объяснительных понятий психологической теории деятельности. Дальнейшее развитие целесообразно разграничить на три аспекта рассмотрения смысла:

структурный (место личностного смысла в структуре деятельности, сознания и личности); генетический (закономерности, факторы и детерминанты порождения смысла); и функциональный (место и роль смысла в процессах сознания и деятельности, его влияние на протекание деятельности) [2, с. 7].

Обратимся вначале к генетической линии исследований. Основные положения, касающиеся порождения смыслов, были сформулированы в цикле статей Леонтьева 1940 годов, посвященных проблеме развития психики ребенка. Конечным источником смысла выступают реальные жизненные отношения, в которые включен субъект; смыслообразующим фактором выступает мотив деятельности. Дальнейшее развитие представлений о смыслообразовании касается больше мотивов, чем собственно смыслов. Водится понятие смыслообразующей функции мотива наряду с побудительной его функцией и различение смыслообразующих мотивов и мотивов-стимулов. А. Н. Леонтьев в конкретном анализе практически не выходил за пределы связки смысл-мотив [2, с. 7].

Анализ последних исследований и публикаций. Первое значимое понимание смысла обнаруживается у Матиаса Флациуса Иллирийского (16 век). Он предложил разрешение одной из главных дилемм герменевтики, ведя различение значения и смысла (слово, текст т.п. имеют одно значение, но контексты могут иметь разные смыслы) [2, с. 3].

Дальнейшее развитие проблема получила в конце 19 - начале 20 века в науках о языке - лингвистике, семиотике и логической семантике [2, с. 3].

Понятие смысла появилось в психологии в начале нашего столетия, в работах В. Дильтея, Э. Шпрангера, З. Фрейда и А. Адлера, затем, в 1940-е годы, у В. Франкла и А.Н. Леонтьева. Вместе с тем активное внедрение этого понятия, позволяющее уловить закономерности и тенденции в его использовании, начинается лишь с конца 1960 - начала 1970-х годов, а его теоретическая рефлексия — и того позже. В работе предложена классификация различных подходов к смыслу в психологии по двум основаниям: функциональному (выступает ли смысл как высшая интегрирующая инстанция личности, либо как универсальный механизм регуляции сознания и деятельности) и онтологическому - рассматривается ли смысл как явление объективное (существует в мире), субъективное (существует в индивидуальном сознании) или интерсубъективное (существует в коммуникативном поле диалога). Деятельностный подход, однако, стоит особняком в этой классификации, будучи единственным подходом в психологии, воздавшим должное многоликости и "протеичности" смысла. Вместе с тем, авторы, работавшие в этом ключе, зафиксировав много

существенных граней смысла, остановились перед задачей интеграции этих представлений в единую непротиворечивую картину[3, с. 6].

Развитие представлений о смысле в деятельностном подходе можно разделить на три этапа. Первый этап — с конца 1930-х годов до середины 1970-х - это введение А.Н. Леонтьевым понятия смысла (личностного смысла) как объяснительного понятия и его всесторонняя теоретическая и экспериментальная разработка в генетическом, структурном и функциональном аспектах. Второй этап - с середины до конца 1970-х годов — это введение рядом авторов (А.Г. Асмолов, Б.С. Братусь, В.К. Вилюнас, Е.Е. Насиновская, В.А. Петровский, В.В. Столин, Е.В. Субботский, О.К. Тихомиров) новых, родственных понятий: смысловое образование, смысловая установка, смысловой конструкт, операциональный смысл и др., ознаменовавших переход от одного объяснительного понятия к дифференцированному. Третий этап - 80-е годы - этап интеграции этих представлений, знаменующийся возникновением классификаций смысловых образований (Е. Е. Насиновская и др.), таких синтетических понятий как "динамическая смысловая система" (А. Г. Асмолов), "смысловая сфера личности" (Б. С. Братусь), концепций смысловой динамики (Ф. Е. Василюк), смысловой саморегуляции (Б. В. Зейгарник, В. А. Иванников). Стало возможным говорить о смысловой реальности, включающей в себя самые разные структуры и механизмы [3, с. 8].

Формулировка цели статьи. Цель данной статьи состоит в том, чтобы как можно четче сформулировать основные проблемы формирования смысловых ассоциаций у человека.

Результаты исследований. Смысл является одной из основополагающих основ взаимодействия или деятельности(если по Леонтьеву), субъекта с окружающим миром. Изначально смысл рассматривали, да и сейчас рассматривают, с точки зрения «зарубежной психологии», а именно описательной психологии, как структурную взаимосвязь (с окружающей действительностью и психофизическими процессами), проходящую через призму исторических понятий: язык, мифы, обычаи, нравы, право и внешняя организация; которая оперирует объективными процессами жизни человека[1, с. 18]. С точки зрения отечественной психологии, а именно работ Леонтьева, проблема смысла приобрела новую интерпретацию. А. Н. Леонтьев в качестве одной из основных черт смысла отмечает его неустойчивость, подверженность изменениям. Он показывает, что динамика смысла обусловлена динамикой деятельности субъекта. Смысл же сам по себе не может связать сознание с внешним миром; реально эту функцию выполняет деятельность[2, с. 208].

Мы полагаем, что осознанная деятельность не может существовать без смысловых образований, которые образуются благодаря приобретённому опыту о свойствах вещей и явлений. Мы,

вслед за В. П. Зинченко, считаем, что большинство этих явления имеют историческую интерпретацию, принятую как объективность.

Следовательно, образование смысла связано и с деятельностью, и с общепринятыми закономерностями. Но становится вопрос, что идет первым - деятельность или уже сформировавшиеся утверждения. Естественно, что без деятельности субъект просто не может развиваться и, следовательно, постигать смысл окружающих вещей. Сама деятельность характеризует получение опыта и развитие психики. Но смысл имеет важную особенность - это взаимосвязь нас через деятельность с окружающим миром, который уже есть и был до нас. Но это не дает четкой формулировки понятия смысла как явления. Это явление выходит за рамки главных черт деятельности. Сам же смысл имеет множество значений. Как В. П. Зинченко писал в своей статье: «Попытки определения понятия (или характеристики феномена) «смысл» часто соотносят со значениями, символами, духом (порой идентифицируют с ними), а также с потребностями, мотивами, целями, ценностями, установками, позициями, ориентациями, направленностью индивида. Объективированный смысл наряду со знаком, словом, символом, мифом, ликом рассматривается как носитель идеальной формы, средство (медиатор) развития и личностного роста.» [4, с. 7]. Следовательно, понятие «смысл» - это очень многогранная структура личностных взаимодействий. Выделение главенствующей или изначальной характеристики смысла часто сталкивается с другими, не менее актуальными попытками сделать то же самое. Это часто приводит к критике попыток дать универсальное объяснение смысла. Но критика в большинстве случаев идет на пользу, ведь без критики нельзя совершенствоваться.

Следовательно, мы считаем, что можно сказать одно: что попытки дать полноценное, универсальное определение понятию смысла сталкиваются с тем, что этот процесс очень многогранен и затрагивает почти все сферы человеческой психики. Хотя многие процессы, безусловно, являются глобальными и откладывают свой отпечаток на всю психическую деятельность субъекта, но в большинстве случаев их происхождение является четко направленным. В тоже время смысл проистекает из многих процессов и несет в себе разнообразную интерпретацию. Фактически образование смысла - это один из общих, глобальных процессов, формирующихся вместе с психикой и основывающийся на всех процессах психического развития. Для понимания определения смысла следует учитывать все особенности психики. Выделения же главной особенности и игнорирование других, может быть ошибочным, потому что взаимосвязь является основой любых процессов. Следовательно, упущение одного из звеньев действующей системы приведёт к недопониманию всего процесса. Смысл тесно связан с пониманием окружающей действительности и есть

своеобразным мостом нашего субъективного и объективного мира. Это является одной из главных особенностей нашей психики.

Мы полагаем, человек свой опыт и, следовательно, самого себя соотносит сокружающими предметами миром. Таким образом, он получает информацию о предмете и смысл сущности этого предмета. Опыт здесь играет одну из важных черт смыслообразования. Опыт образуется благодаря деятельности. Но деятельность начинается с побуждения, которое, по своей сути, не является деятельностью. Это побуждение является одним из процессов, который, видимо, не объясняется с точки зрения деятельностного подхода в психологии. При этом процессы смыслообразования развиваются благодаря деятельности и формируются на протяжении всей жизни и функционировании психики, при этом затрагивая большую часть других процессов. Значит, смыслообразование - это очень сложный процесс, который является наиболее специфическим для человеческой психики, и который затрагивает все основные психические формы взаимодействия с окружающим миром.

Выводы данной работы. В ходе проведенных размышлений была сделана попытка раскрыть суть проблемы понимания смысла в психологии. Согласно нашим рассуждениям можно сделать вывод, что проблема понимания смыслообразования заключается в том, что каким-то одним или несколькими взятыми вместе проявлениями психической деятельности нельзя сформулировать четкое определение понятия смысла. Смыслообразование - это очень сложный процесс, который осуществляется благодаря взаимодействию большинства психологических и физиологических процессов человеческой психики в окружающей среде.

Литература

1. Серый А. В. Психологические механизмы функционирования системы личностных смыслов у студентов вуза в процессе обучения: Дис. д-ра психол. наук : Кемерово, - 2005. - 411 с. **2. Ковалева Е. М.** Методологические проблемы психологии. - М.: Психологии личности, 2002. - 87 с. **3. Леонтьев Д. А.** Психология смысла. М.: Изд-во «Смысл», - 1999. - 487 с. **4. В. П. Зинченко.** Живые метафора смысла. - М.: Журнал: Вопросы психологии, 2006. - 28 с. **5. Леонтьев А. М.** Деятельность. Сознание. Личность. - М.: Политиздат, 1975.

Куркін М. М. Проблема смислотворювання в психології

В статті наводиться спроба розкрити невирішені питання і проблеми значень в розумінні людиною об'єктивних речей дійсності. Дана стаття прагне якомога чіткіше сформулювати основні проблеми формування смислових асоціацій у людини.

Ключові слова: значення, змістоутворення, дійсність, діяльність, досвід, історичні процеси, психологічні процеси, закономірності, затвердження, спонукання.

Куркин М. М. Проблемы понимания смыслообразования в психологии

В данной статье приводится попытка раскрыть неразрешенные вопросы и проблемы смысла в понимании человеком объективных вещей действительности. Данная статья стремится как можно четче сформулировать основные проблемы формирования смысловых ассоциаций у человека.

Ключевые слова: смысл, смыслообразования, действительность, деятельность, опыт, исторические процессы, психологические процессы, закономерности, утверждения, побуждение.

Kurkin M.M Problem smisloutvoryuvannya in psihologii

In this article is an attempt to reveal the unresolved issues and the problem of meaning in the person's understanding objective things of reality. This article seeks for formulating the basic problems of semantic associations in human formation as clearly as possible.

Key words: meaning, sense formation, validity, activities, experience, historical processes, psychological processes, regularities, statement, inducement.

УДК[159.923.2:159.942]:159.955.4

С. О. Мирошниченко

Вплив низького рівня рефлексії студентів спеціальності «Практична психологія» на емоційний компонент самосвідомості

Постановка проблеми. Активний технологічний прогрес приводить до багатьох економічних, політичних і психологічних змін у нашому суспільстві. Серед них яскраво виражені: висока потреба у кваліфікованих кадрах; низька самооцінка робітників підприємств й відсутність мотивації в роботі; навчання великої кількості фахівців тих галузей, у яких держава не має потреби. Так зараз гостро стоїть питання про якість підготовки й роботи практичних психологів. Тільки добре особистісно й інформаційно підготовлений психолог може вести просвітницьку роботу серед населення.

Професійна підготовленість проявляється не тільки в галузі знань, умінь і навичок, а важливий ще й наявність психодинамічних якостей і властивостей особистості які впливають на формування особистості фахівця та її подальший прояв. Усе різноманіття факторів, що сходяться на питанні підготовки психологів, представляє нам один немаловажний

аспект для розгляду самосвідомості практичного психолога - його вміння чітко рефлексувати свій досвід, позиції суб'єктів у процесі спілкування, усе те, що відбувається під час його професійної діяльності й те, до чого його діяльність може приблизно привести.

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами. Робота виконана відповідно до програми науково-психологічної практики, під час написання магістерської дипломної роботи у Луганському національному педагогічному університеті імені Тараса Шевченка.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На сучасному етапі розвитку теорії й практики структура самосвідомості й рефлексії особистості включає багато концепцій розгляду. Так питання самосвідомості розглядається у філософії (Сократ, Р. Декарт, І. Кант, М. Гегель, Є. Л. Радалов, А. А. Грицанов), педагогіці (В. О. Сухомлинський, А. С. Макаренко) і в психології (Л. С. Виготський, Д. Б. Ельконін, А. Н. Леонтьєв, К. Роджерс, Р. Берні, Ч. Лантухи, Дж. Мід, Е. Т. Соколова, А. В. Захарова, І. С. Кон, В. В. Столін, І. І. Чеснокова, О. Е. Андропова). Робіт, що розглядають самосвідомість фахівців, що працюють у сфері «людина – людина», стає більше (У. Г. Каташев, Є. Ф. Зеєр, Е. До Ісаєв, С. Косорецький, В. І. Слободчиков, Л. М. Мітіна, А. К. Маркова, Т. В. Сікорська, Т. В. Заморська, Е. В. Прокопьева, Г. М. Андреева, А. С. Гусева, А. А. Деркач).

Питання рефлексії освітлюється в контексті розгляду самосвідомості й у вигляді аналізу особистісного досвіду (Дж. Локк, Г. В. Лейбніц, Л. С. Виготський). Також рефлексія розглядається як властивість особистості (Б. Г. Ананьєв, С. Л. Рубінштейн, М. Ю. Двоєглазова). Рефлексія як професійна якість особистості розглядається в структурі сфери «людина-людина», найчастіше, як необхідна особистісна якість педагогів (Ю. С. Крижанський, І. Н. Семенов, С. Д. Степанов, Н. М. Алексєєв, В. В. Давидов, І. А. Зимова, В. В. Фляків, В. А. Сластьонін). Питання рефлексії практичних психологів і її взаємозв'язки із самосвідомістю має малу інформаційну базу. Найчастіше рефлексія практичних психологів, частково розглядається в професіограмах у контексті опису професійних особистісних якостей.

Розглядаючи самосвідомість, ми вважаємо важливим указати на три структурні компоненти самосвідомості: когнітивний, емоційний і поведінковий. І. С. Кон, що дотримується теорії соціальної установки, розглядає самосвідомість і «Образ Я» як соціальні установки. Автор вкладає в самосвідомість такі компоненти як: когнітивний – знання себе, уява про свої якості й властивості; афективний – оцінка цих якостей і пов'язані з нею почуття самолюбства й самоповаги; поведінковий – практичне відношення до себе, похідне від перших двох компонентів, готовність до дій відносно об'єкта [3].

На думку В. В. Століна «Я-Образ», у поєднанні з самовідношенням, відіграє немаловажну роль у процесі розвитку самосвідомості особистості приймаючи різні значення. «Я - Образ» за В. В. Століним складається зі: знань про загальні риси які поєднують суб'єкта з іншими людьми; знань, що виділяють «Я» суб'єкта, у порівнянні з іншими людьми, що й надає суб'єктові відчуття своєї унікальності й неповторності.

Процес самосвідомості, на думку В. В. Століна, розвивається в конфліктних ситуаціях. Саме в таких ситуаціях виникає зміст, який може бути в однакових умовах у різних людей, але в той же час мати різні мотиви. В. В. Столін пропонує при розгляді самосвідомості ввести поняття змісту «Я», у структуру якого буде входити когнітивний, емоційний і регулятивний компоненти. Саме за допомогою самосвідомості, якість особистості можуть відповідати мотивам і цілям суб'єкта в його життєдіяльності, наповнюючи його особливо унікальним змістом. В. В. Столін указує на те, що суб'єкт, перебуваючи в різних життєвих ситуаціях, активує свої якості й риси особистості, які можуть здобувати конфліктний особистісний зміст [4].

І. І. Чеснокова розглядає самосвідомість у контексті теорії індивідуального розвитку. Згідно з І. І. Чесноковою, самосвідомість формується й розвивається на різних етапах онтогенезу, де й проходить стадії розвитку, які індивідуально пов'язані з фізіологічним і психічним розвитком. Відповідно до цієї концепції самосвідомість має певні перспективи пізнання себе, розвиненості самооцінки, саморегуляції діяльності й поведінки, які аргументовані кожною стадією розвитку. Саме такі складові самосвідомості як: самопізнання, емоційно-ціннісний і регулятивний компоненти, пропонує розглядати І. І. Чеснокова [1].

С. Л. Рубінштейн із самосвідомістю зв'язував таке поняття як «рефлексія». Він указував на те, що особистість, усвідомлюючи себе людиною, може бачити в собі своє «Я». Розглядаючи явище рефлексії С.Л. Рубінштейн ставив акцент, на те, що особистість у своєму становленні повинна усвідомлювати себе в контексті таких питань як: Чим я був? Що я робив? Ким я став? У погляді С. Л. Рубінштейна, рефлексія має не тільки функції аналізу того, що було, але і являє собою реконструкцію й проектування свого «Я», життєвого шляху й у підсумку - життя людини [5].

У нашому дослідженні нас цікавить рефлексія, яка бере участь у формуванні «Я – образу». Структуру особистісної рефлексії розглядає М. Ю. Двоєглазова виділяючи такі компоненти як: рефлексивно – когнітивний (рівень сформованості когнітивної сфери особистості, рівень сформованість розумової діяльності, мислення в поняттях); рефлексивно – афективний (аутосимпатія, самозвинувачення), рефлексивно – оцінково – регулятивний (самовідношення, самоповага, самовпевненості, самоприйняття) [2].

Мета статті - теоретично розглянути, експериментально перевірити й обґрунтувати взаємозв'язок емоційного компонента самосвідомості студентів спеціальності «Практична психологія» з рівнем рефлексії.

Результати дослідження. Дослідження проводилося на базі Стахановського педагогічного коледжу ЛНУ імені Тараса Шевченка. В експерименті приймали участь студенти 4-5 курсу спеціальності «Практична психологія». Кількість студентів - 62 респондентів. Процес дослідження взаємозв'язку розвинутої рефлексії з емоційною складовою самосвідомості студентів спеціальності «Практична психологія» детермінований тим, що в подальшій професійній діяльності їм доведеться працювати у сфері «людина-людина», отже майбутнім психологам потрібно мати гармонійно складену особистість для того, щоб постійно бути частиною педагогічного та дитячого колективу.

Для дослідження рефлексії студентів практичної психології і її взаємозв'язків з емоційним компонентом самосвідомості, ми використовували методики «Діагностику рефлексії (Анісімов)» і адаптований варіант методики Дембо-Рубінштейна (в адаптації Бажутіної С. Б.).

На наш погляд методика «Діагностика рефлексії (Анісімов)» дає можливість досліджувати той рівень рефлексії, на якому випробуваний здатний дивитися на себе з боку, і на те, як він може усвідомлювати свою поведінку серед інших людей.

У цій методиці (див. рис 1) по шкалі «Рефлексивність», низький рівень одержали 38% (24 випробуваних) опитаних, середній рівень набрали 32% (20 випробуваних) опитаних, високий рівень одержали 29% (18 випробуваних) респондентів. Отримані результати дають нам можливість розділити групу з 62 людей на три міні групи за рівнем розвиненості рефлексії. Так у нас вийшли групи з низьким (група А), середнім (група Б) і високим (група В) рівнем рефлексії.

Рис.1

Для дослідження емоційного компонента самосвідомості ми провели адаптивний варіант тесту Дембо-Рубінштейна (адаптація

Бажутіної С. Б.). Тест проводився в групах з різними рівнями рефлексії (див. мал. 2). При інтерпретації даних у групах, ми використовували кореляційний аналіз.

Кореляційний аналіз результатів проведених методик показує, що в групі А, при низькому рівні рефлексивності підвищуються неадекватність самооцінки у блоках: самооцінки інтелекту (42%), самооцінки прагнення до свободи (25%), самооцінки соціалізованості (38%), здатності до подолання труднощів (42%) і самооцінки творчих здібностей (29%).

Подальший аналіз зв'язків розглянутих критеріїв в групі В (високий рівень рефлексивності) показує, що при підвищенні рівня рефлексії, процент неадекватності самооцінки знижується з таких показників: самооцінка інтелекту (30%), самооцінки прагнення до свободи (15%), здатності до подолання труднощів (11%) і самооцінки творчих здібностей (15%).

Висновки. Як ми бачимо з нашого дослідження, зв'язок рівня рефлексії з емоційною складовою самосвідомості (самооцінка), проявляється у підвищенні рівня неадекватності самооцінки у тих респондентів, які мають низький рівень розвинутості рефлексії. При порівнянні рівня неадекватності самооцінки між групами з різною вираженістю рівня рефлексії ми побачили те, що неадекватність проявляється в групі А (низький рівень рефлексії) за такими шкалами: самооцінка інтелекту; самооцінка прагнення до свободи, самооцінки здатності до подолання труднощів і самооцінки творчих здібностей. На відміну від групи А, у групі В, яка включала респондентів з високим рівнем розвинутості рефлексії, показник неадекватності самооцінки за переліченими шкалами значно знижується.

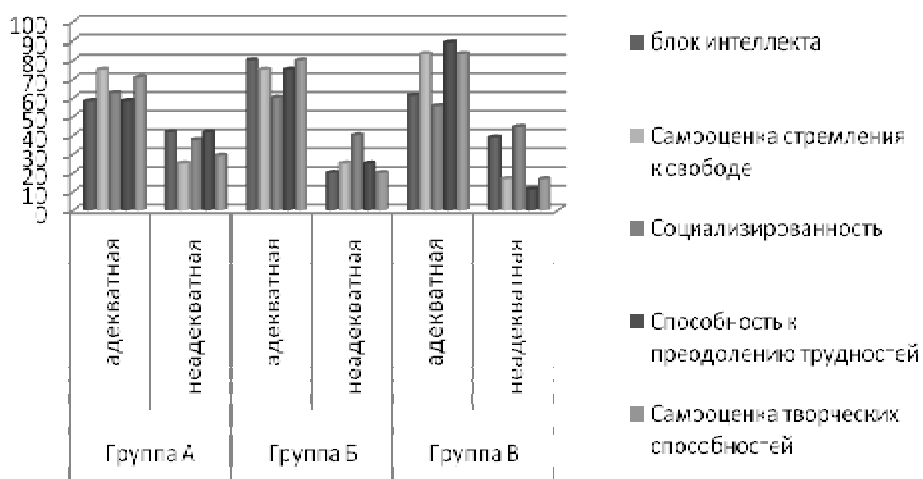

Рис. 2

Підкреслюючи все вище зазначене можна вказати на те, що студенти спеціальності «Практична психологія» постійно знаходяться у

сфері соціальних відносин в яких варто активно проявляти себе як особистість. Використовуючи при цьому, сформовані вміння рефлексувати свої особистісні якості, вони зможуть отримувати більшу кількість знань про себе. Результати нашого дослідження показали що, вміння рефлексувати, допомагає студентам адекватно емоційно оцінювати себе зі сторони. Слід зазначити, що в даному випадку рефлексія може допомогти майбутнім фахівцям професійно вдосконалюватись і бути конкурентоспроможним.

Перспективи подальших розробок. Подальші дослідження рівня рефлексії студентів спеціальності «Практична психологія» будуть ґрунтуватися на поглибленні вивчення поняття «Професійна рефлексія практичних психологів» і в пошуках взаємозв'язків професійної рефлексії з компонентами самосвідомості.

Література

- 1. Андропова О. Е.** Проблема компонентов характеристик и основных типов самосознания в психологии// Вестник Томского государственного университета. 2007. №305. С. 145-152.
- 2. Двоглазова М. Ю.** Структура личностной рефлексии студентов: дисс. кандидата психол. наук: 19.00.01 /Двоглазова Маргарита Юрьевна. – Москва, 2008. – 212 с.
- 3. Кон И. С.** Открытие Я. – М.: Политиздат, 1987 – 367с.
- 4. Столин В. В.** Самосознание личности. - М.: Издательство Московского Университета, 1983. - 284 с.
- 5. <http://www.psyanima.ru/journal/2009/1/>**

Мирошниченко С. О. Вплив низького рівня рефлексії студентів спеціальності «Практична психологія» на емоційний компонент самосвідомості

У статті проаналізовані структурні компоненти самосвідомості й сучасні підходи до їх розгляду. Також у статті розглянуті структурні компоненти рефлексії як елемента самосвідомості. Практична частина включає аналіз отриманих даних методик, які вимірюють рівень рефлексії та самооцінки студентів. Дана стаття відображає те, як самооцінка студентів впливає на їхній рівень розвиненості рефлексії.

Ключові слова: самосвідомість, рефлексія, самооцінка, «Я-образ».

Мирошниченко С. А. Влияние низкого уровня рефлексии студентов специальности «Практическая психология» на эмоциональный компонент самосознания

В статье проанализированы структурные компоненты самосознания и современные взгляды их рассмотрения. Также в статье рассмотрены структурные компоненты рефлексии как элемента самосознания. Практическая часть включает анализ полученных данных

методик определяющих уровень рефлексии и самооценки студентов. Данная статья отображает то, как самооценка студентов влияет на их уровень развитости рефлексии.

Ключевые слова: самосознание, рефлексия, самооценка, «Я-образ».

Myroshnichenko S. A. Influence of the low level students' reflection from «Practical psychology» speciality on the emotional component of self-consciousness

In the article analysed structural components of self-consciousness and modern looks of their consideration. Also in this article considered structural components of reflection as an element of self-consciousness. Practical part includes the analysis methods results which determinate the level of reflection and self-appraisal of students. This article represents that, how the self-appraisal of students influences on their reflection level.

Keywords: consciousness, reflection, self-appraisal, «self-image».

УДК [316.64:316.36] – 053.6

О. Ю. Мікуцька

Особливості ставлення до шлюбу в сучасній молоді

Постановка проблеми. Сімейні відносини, шлюб завжди були важливим моментом в житті людей. Кожна людина так чи інакше прагне завести сім'ю. З початку нашого століття почалися великі соціальні зміни, які змінили також шлюб і сім'ю. У сучасному суспільстві стало «модно» жити разом, не реєструючи свої відносини, в так званому цивільному шлюбі – це фактичні сімейні відносини між чоловіком та жінкою. І з кожним роком популярність таких відносин зростає.

Актуальність роботи зумовлена збільшенням кількості розлучень на сучасному етапі. Для цього допоможуть дослідження, в яких ми зможемо виявити як сучасна молодь сприймає офіційний та неофіційний шлюб. А також виявимо особливості ставлення до шлюбу в сучасній молоді, яке визначається двома факторами: соціальним та особистісним. До соціальних факторів відносяться різноманітність форм шлюбу, а до особистісних – рівень самооцінки, ступінь тривожності та гендерна різниця у студентській молоді.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми сім'ї завжди були в центрі уваги соціальних психологів. У психології накопичено великий досвід з дослідження сім'ї та шлюбу, цей феномен розглядався в роботах Н. Н. Абазова, В. Сатир, В. В. Століна, П. Паригіна, А. Г. Харчева, В. М. Родіонова, С. В. Ковальова, В. Л. Леві, А. Г. Ковальнової, З. І. Файнбурга, А. Бандури, Ю. Г. Юркевича, Л. Б. Гюстава, Н. Р. Палєєва. Вказані автори аналізували соціально-психологічний аспект спілкування в сім'ї та його роль у процесі формування

особистості; розглядали емоційне ставлення в сім'ї та його вплив на стабілізацію внутрішньо-сімейних відносин, а також приділялася увага умовам стійкості сім'ї.

Шлюб в нашій країні є моногамною, добровільною, рівноправною спілкою чоловіка й жінки, укладеною у встановленому законом порядку. Дійсним визнається тільки шлюб, укладений в органах реєстрації актів громадянського стану.

Проблематика шлюбу і сім'ї одержала значний розвиток за кордоном. Найвідомішими її спеціалістами є І. Най, Дж. Хілл, І. Гуд (США), Ф. Мішель, А. Жірар, М. Бекомбо (Франція). У колишньому Радянському Союзі соціологія шлюбу та сім'ї почала активно розвиватися лише у 70-80 рр. ХХ ст. Провідними вченими у цій галузі є А. Харчев, М. Мацковський, А. Антонов, Ю. Якубова та інші.

Британський соціолог Е. Біddenс визначає шлюб як соціально визнаний і схвалений союз двох дорослих індивідів чоловічої і жіночої статі. Таким чином, шлюб є соціальним інститутом, через який суспільство впорядковує й санкціонує статеве життя чоловіків і жінок, встановлює їхні подружні та батьківські права й обов'язки [1, с. 2].

Вітчизняні і закордонні монографії, присвячені проблемам сім'ї і шлюбу, перестали бути рідким явищем (Е. Г. Ейдемільер, В. В. Юстицький, Б. Н. Кочубей, В. Сатир, Д. Скіннер, Г. Навайтис і ін). У більшості досліджень знайшли відображення мотиви вступу в шлюб, функції родини, причини сімейних конфліктів і розводів. Коло психологічних робіт, у яких предметом вивчення ставала би еволюція родини, її структури, специфіки відносин істотно обмежений. З відомих робіт можна згадати дослідження А. Г. Харчева і В. Н. Дружиніна [2, с. 3].

Метою статті є аналіз проблеми ставлення сучасної молоді до шлюбу, вибір нею певної форми шлюбу (офіційної чи цивільної), виявлення психологічних причин, які спонукають молодь обирати ту чи іншу форму шлюбу.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі молодь має у своєму розпорядженні кілька варіантів шлюбу, з яких сьогодні можна обрати той, який найбільше підходить. Шлюбні відносини ґрунтуються на різних нормах. Сукупність норм і санкцій інституту шлюбу регулює стосунки між чоловіком і дружиною. Одні норми (обов'язки, права) мають юридичний характер і регламентуються законодавством. У нашій країні на даний момент така регламентація здійснюється на основі Кодексу про шлюб і сім'ю, де юридично закріплені питання про володіння майном, матеріальні обов'язки подружжя один щодо одного і щодо дітей, про вік вступу в шлюб, комплекс норм, пов'язаних із розлученням тощо. Інші норми регулюються мораллю, звичаями, традиціями. До них належать норми залицяння, шлюбного вибору, дошлюбної поведінки, виховання дітей, сімейного відпочинку тощо.

Залежно від типів інновацій в існуючих формальних або неформальних нормах шлюбних відносин дослідники виділяють низку типів шлюбів. Кожен з них може існувати в чистому вигляді або поєднувати ознаки кількох типів водночас [3, 4].

У сучасної молоді досить скептичне стосовно інституту шлюбу. На цьому тлі представляється адекватна типологія родини і шлюбу, що враховує обставину, що шлюб припускає юридичне оформлення (реєстрацію) відносин. Приведемо витримку зі статті 1 Сімейного кодексу «Визнається шлюб, зареєстрований тільки в органах запису актів цивільного стану». Такий шлюб називають офіційним, формальним чи зареєстрованим. У протилежному випадку говорять про фактичний, «цивільний» чи шлюб співжиття.

Особливо гострого значення ця проблема набуває сьогодні в зв'язку з нівелюванням багатьох цінностей і пошуком молоддю нових ідеалів, потребою в удосконаленні системи підготовки молоді до створення сім'ї та недостатньою розробкою в психолого-педагогічній літературі цієї проблеми.

Тому на нашу думку доцільно дослідити причини неадекватного сприйняття шлюбу та шлюбних відносин сучасною молоддю, з'ясувати які саме фактори (соціальні, психологічні, гендерні) формують таке відношення.

Готовність студентів вищого навчального закладу створювати сім'ї є складним психологічним утворенням, що залежить від багатьох суб'єктивних та об'єктивних чинників. З'ясовано, що основними суб'єктивними чинниками є: вік студентів (сприятливий для сімейного життя та народження дитини); темперамент і характер (ставлення людини до своїх обов'язків, інших людей та до себе); мотивація (наприклад, бажання стати самостійним і незалежним від батьків, страх самотності, бажання мати сексуального партнера і реалізовувати свої еротичні фантазії, страх втратити привабливого партнера, бажання мати дітей та ін.); рівень освіченості (у тому числі в питаннях сімейно-шлюбних стосунків); соціальна зрілість (засвоєння зразкових норм сімейно-шлюбного життя, що визначають спрямованість і характер взаємодії в майбутньому шлюбі).

Емпіричне дослідження проводилось в Технологічному інституті Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Северодонецьк).

Дослідження проходило у три етапи. На першому етапі ми провели анкетування за авторською методикою **“Сприйняття людьми сучасного шлюбу та відношення до сім'ї”** з 22 питань, які охоплюють різні аспекти уявлення про шлюб та сім'ю, а саме: види шлюбу, роль чоловіка та жінки в шлюбі, успішність шлюбу тощо, з метою формування груп для подальшого емпіричного дослідження.

На даному етапі вибірку склади: 124 особи, з них 64 - дівчини та 60 хлопців віком від 18 до 23 років, що є студентами 3-4 курсів.

Метою даного етапу було з'ясувати зальне відношення молоді до шлюбу та шлюбних стосунків. За результатами анкетування ми з'ясували, що в цілому молодь приймає адекватно, як цивільний так і офіційний шлюби.

На другому етапі ми за допомогою анкет сформували дві групи. I група – 30 осіб (хлопчики - 15, дівчата-15), які яскраво демонструють прихильність до офіційного шлюбу. II група - 30 осіб (хлопчики - 15, дівчата-15), які яскраво демонструють прихильність до цивільного (незарєєстрованого) шлюбу.

До даних груп ми застосували стандартизовані опитувальники. В першу чергу ми з'ясували рівень особистісної та ситуативної тривожності в групах. Отримали такі результати: в першій групі респонденти демонструють помірну особистісну тривожність - 20 осіб (67%), низьку - 7 осіб (23%), високу – 3 особи (10%); в другій групі: помірну – 8 осіб (27%), низьку – 21 особа (70%), високу – 1 особа (3%).

Що стосується ситуативної тривожності ми отримали такі результати: I група – висока ситуативна тривожність – 12 осіб (40%), помірна ситуативна тривожність – 6 осіб (20%), низька ситуативна тривожність – 12 осіб (40%). II група - висока ситуативна тривожність – 3 особи (10%), помірна ситуативна тривожність – 8 осіб (27%), низька ситуативна тривожність – 19 осіб (63%).

Таким чином ми бачимо, що не зважаючи на те, що загалом високої тривожності не спостерігається в жодній групі, все ми бачимо, що респонденти другої групи демонструють низьку ситуативну та особистісну тривожність в порівнянні з респондентами I групи.

Це говорить про те, що цивільний шлюб обирають особистості з низькою ситуативною та особистісною тривожністю.

Випробувані, які набрали кількість балів, що відносяться до низького рівня особистісної тривожності, не відчувають почуття внутрішнього дисбалансу, перебувають у стані врівноваженості й задоволені собою. Але в деяких випадках низька тривожність, навпаки, вимагає підвищення почуття відповідальності та уваги до мотивів діяльності. Іноді дуже низька тривожність є показником активного витіснення особистістю високої тривоги з метою показати себе в "кращому світлі"

Ситуативна тривожність породжується об'єктивними умовами, що містять ймовірність неуспіху й неблагополуччя (зокрема, в ситуації оцінки здібностей і досягнень особистості). У таких умовах тривожність може грати позитивну роль, тому що сприяє концентрації енергії на досягненні бажаних цілей, мобілізації резервів організму і особистості для подолання можливих труднощів.

Далі ми перевірили рівень самооцінки респондентів.

I група – низька самооцінка у 13 респондентів (43%), нижче середньої – 4 особи (13 %), середня – 7 осіб (24%), вище середньої – 4 особи (13%), висока самооцінка лише у 2 респондентів, що становить 7 % від даної вибірки.

II група – низька самооцінка у 4 респондентів (13%), нижче середньої – 2 особи (7 %), середня – 7 осіб (24%), вище середньої – 9 особи (30%), висока самооцінка лише у 8 респондентів, що становить 26 % від даної вибірки.

Таким чином ми бачимо, що респонденти, що надають перевагу цивільному шлюбу мають вищу самооцінку в порівнянні з респондентами, що надають перевагу офіційному шлюбу.

Загалом ми можемо констатувати, що на вибір офіційного чи цивільного шлюбу впливають такі психологічні фактори, як самооцінка та тривожність особистості. Ці два фактори тісно між собою пов'язані, що підтверджується кореляцією.

Так, рівень кореляції за коефіцієнтом Пірсона в I групі між рівнем особистісної тривожності та самооцінки складає 0,545, а між рівнем ситуативної тривожності та самооцінки 0,64. В II групі відповідно - 0,6 та 0,5

Ці показники говорять про пряму залежність між рівнем тривожності та самооцінкою особистості – чим вище самооцінка, тим нижчий рівень тривожності особистості.

Третім етапом нашого дослідження стало проведення **анкетування “Мотиви вступу до шлюбу сучасної молоді”** з 7 питань, які уточнюють, які саме провідні мотиви вступу до шлюбу існують у сучасної молоді для кожної групи окремо.

Таким чином ми довели, що особливості ставлення до шлюбу в сучасної молоді визначається двома факторами: соціальним та особистісним. До соціальних факторів відносяться різноманітність форм шлюбу на сучасному етапі (офіційний, цивільний), а до особистісних – рівень самооцінки, ступінь тривожності, гендерна різниця у студентської молоді.

Результати дослідження. За результатами всіх досліджень ми можемо зробити певні висновки щодо відношення молоді до офіційного та цивільного шлюбу.

На основі аналізу властивостей психологічного простору особистості, виділених Т. М. Титаренко у її концепції життєвого світу особистості, описані різні типи особистості, що обирають цивільний шлюб, встановлені під час дослідження. По-перше, це особистість, психологічний простір якої характеризують автономність, відкритість та відповідальність, що є психологічно зрілою, спрямованою на самоактуалізацію, яка повністю приймає на себе відповідальність за власне життя, живе “тут і тепер”, кожним своїм вибором дійсно творить своє життя, свої шлюбно-сімейні взаємини, поважаючи іншого.

Цивільний шлюб у даному випадку являє собою поле особистісного розвитку, самоздійснення, що дозволяє особистості творчо будувати взаємини з партнером, орієнтуючись при цьому на особистісні потреби, а не на матримоніальні стереотипи, що існують у суспільстві [5, с. 109].

Офіційний шлюб обирають залежні, закриті, безвідповідальні особистості, для яких шлюб – спасіння від відчуття власної неповноцінності, безсилля перед обставинами. Такі психологічно незрілі особистості схильні перекладати відповідальність за себе і стосунки на партнера, намагаючись юридичною реєстрацією шлюбно-сімейних стосунків задавити страх залишитися насамоті, прив'язати партнера таким чином; по-друге, його обирають автономні, відкриті, відповідальні особистості, для яких соціальні норми і існуючі в суспільстві стереотипи є інтеріоризованими і перетвореними на власні цінності. Вони приймають їх, але не є їх догматиками, виявляючи креативність та спрямованість до успіхів в їх межах.

Таким чином ми довели, що особливості ставлення до шлюбу в сучасній молоді визначається двома факторами: соціальним та особистісним. До соціальних факторів відносяться різноманітність форм шлюбу на сучасному етапі (офіційний, цивільний), а до особистісних – рівень самооцінки, ступінь тривожності; а також гендерна різниця у студентської молоді.

Перспективи подальшого роботи. В подальшому ми плануємо розробити конкретні рекомендації з розвитку адекватного ставлення до шлюбу сучасною молоддю.

Література

1. **Голод С. И.** Семья и брак: историко-социологический анализ / **Голод С. И.** – СПб.: 1998. – 19 с. 2. **Дружинин В. Н.** Психология семьи / **Дружинин В. Н.** – Екатеринбург, 2000. – 45 с. 3. **Ильин Е. П.** Дифференциальная психофизиология мужчины и женщины / **Ильин Е. П.** – СПб.: Питер, 2002. – 544 с. 4. **Кочарян Г.** Психотерапия сексуальных расстройств и супружеских конфликтов / **Г. Кочарян, А. Кочарян.** – М.: Медицина, 1994. – 198 с. 5. **Титаренко В. Я.** Семья и формирование личности / **Титаренко В. Я.** – М.: 1987. – 109 с.

Мікуцька О. Ю. Особливості ставлення до шлюбу сучасної молоді

В статті проаналізовано особливості ставлення до шлюбу сучасної молоді. В експериментальній частині виявлені соціальні та особистісні фактори, що впливають на вибір молоді офіційного чи цивільного шлюбів. До соціальних факторів відносяться різноманітність форм шлюбу на сучасному етапі (офіційний та цивільний), а до особистісних – рівень самооцінки, ступінь тривожності; а також гендерна різниця у студентської молоді.

Ключові слова: сучасна молодь, цивільний шлюб, офіційний шлюб, сім'я.

Микуцкая А. Ю. Особенности отношения к браку современной молодежи

В данной статье проанализированы особенности отношения к браку современной молодежи. В экспериментальной части обнаружены социальные и личностные факторы, влияющие на выбор молодежи официальном или гражданском браке. К социальным факторам относятся разнообразие форм брака на современном этапе (официальный и гражданский), а к личностным - уровень самооценки, степень тревожности, а также гендерная разница у студенческой молодежи.

Ключевые слова: молодежь, гражданский брак, официальный брак, семья.

Mikutskaya A. Peculiarities of the attitude toward marriage of modern youth

The article analyzes the peculiarities of the attitude toward marriage of modern youth. In the experimental part of detected social and personal factors, influencing the choice of the youth of the official or a civil marriage. To social factors include a variety of forms of marriage in the modern time (official and civil), and the personalized level of self-esteem, the degree of anxiety, as well as the gender difference in student youth.

Keywords: modern youth, civil marriage, a formal marriage, family.

УДК 159. 953. 5: [378. 016: 811]

А. І. Носова

Вплив особистісних рис на успішність оволодіння іноземними мовами у студентів 1-2-го курсів

У сучасному світі знання іноземних мов є однією з найважливіших передумов успіху людини. По-перше, це пов'язано з розвитком економічних та соціальних зв'язків між державами. По-друге, сучасний соціальний розвиток суспільства в цілому характеризується інтеграційними процесами в культурі та науці. Як наслідок – виникає необхідність в оволодінні іноземними мовами для кожної людини за для досягнення необхідного рівня комунікативної компетентності та освідомлення себе активним членом суспільства.

Постає питання стосовно факторів, що детермінують формування здатності оволодіння іноземною мовою і можливості впливу на цей процес особистісних особливостей людини. Ця проблема є практично не вивченою, насамперед із-за того, що для всебічного аналізу потребує формування складної наукової системи, що потребує втручання

спеціалістів із різних наукових сфер (психологія, психолінгвістика, педагогіка). Так вивчення впливу особистісних особливостей на успішність оволодіння іноземними мовами потребує глибокого теоретичного аналізу та практичної перевірки наукових гіпотез.

Робота виконана згідно з темою кафедри психології інституту психології та педагогіки Луганського національного університету імені Тараса Шевченка «Становлення суб'єкту життєвого шляху в сучасному соціально-психологічному просторі».

Проблематиці феномену особистості та особистісних рис присвячено багато наукових досліджень. Ми проаналізували загальні уявлення про особистість у різних психологічних школах: у психодинамічному підході (З. Фрейд, А. Адлер, К. Г. Юнг), егопсихології (Е. Еріксон, Е. Фромм, К. Хорні), біхевіоральному підході (Б. Ф. Скіннер), соціально-когнітивному підході (А. Бандура, Д. Роттер), когнітивному підході (Дж. Келлі), гуманістичному підході (А. Маслоу) та феноменологічному (К. Роджерс). Окрім цього нами було розглянуто бачення проблеми особистості вітчизняними вченими (К. К. Платонов, В. Н. Мясіщев, Л. С. Виготський, С. Л. Рубинштейн, А. Н. Леонт'єв, Б. Г. Анан'єв). Але в контексті тематики нашої роботи найбільш цікавим для емпіричного вивчення виявився диспозиційний підхід (Г. Олпорт, Р. Кеттел, Г. Айзенк), основні ідеї якого і були обрані в якості теоретичної бази дослідження.

Стосовно досліджень впливу особистісних рис на успішність оволодіння іноземними мовами, в своєму дослідженні ми розглянули роботи, в яких вивчається зв'язок успішності оволодіння іноземними мовами з рисами характеру (М. Еппл, Р. Моуди), з рівнем інтелектуального розвитку (В. П. Арслан'ян), з мовними здібностями (Н. С. Назаренко, Р. П. Мільруд, І. Р. Максимова), з особистісним розвитком в цілому (Атарщикова А. Г.), з товариськістю та емоційністю (О. Д. Кокорева), з індивідуальними особливостями (М. К. Кабардов).

На нашу думку, особливої уваги потребує дослідження проведене М. Епплом, що вивчав зв'язок між особистісними рисами, що представлені концепцією „Великої п'ятірки” та рівнем мовної впевненості у японських студентів, що вивчали англійську мову [1]. В ході роботи вчені визначили позитивну кореляцію між емоційною стабільністю й уявою та мовною впевненістю.

Назаренко Н. С у своїй роботі вивчала обумовленість успішності оволодіння іноземними мовами мовними здібностями, середній та низький рівень яких компенсується вольовими якостями, мотивацією, фактором активності, не забезпечуючи при цьому високого рівня успішності у студентів [2].

За результатами дослідження був виявлений зв'язок між успішністю оволодіння іноземними мовами та мовними здібностями, високим рівнем

розумової активності в умовах групової та самостійної роботи, адекватною мотивацією.

Атарщикова А. Г. у своїй дисертації займалася проблемою успішного оволодіння іноземною мовою у студентів як фактора особистісного розвитку.

У результаті теоретичного та емпіричного дослідження їй вдалося визначити сутність поняття «успішність» у контексті оволодіння іноземними мовами. Таким чином автор вважає, що успішність студентів в оволодінні іноземною мовою включає в себе об'єктивну і суб'єктивну складові, що передбачають диференціюючий зв'язок з властивостями їх особистості. Об'єктивна складова успішності у володінні іноземною мовою відображає реальне володіння студентом іноземною мовою, суб'єктивна - його уявлення про власну успішність, засноване на уявленні про загальну успішність людини, його успішність в оволодінні іноземною мовою та особистісну успішність студента.

За результатами емпіричного дослідження, було виявлено, що з успішністю в оволодінні іноземною мовою пов'язані наступні властивості особистості: емоційна комфортність, особистісна тривожність, самооцінка, самоприйняття, гнучкість мислення, мотив прагнення до успіху, самостійність, напруженість, адаптивність, емоційна стійкість.

Виходячи з проаналізованого матеріалу, ми визначили, що успішність в контексті оволодіння іноземними мовами включає в себе об'єктивну і суб'єктивну складові. Об'єктивна складова успішності у володінні іноземною мовою відображає реальне володіння студентом іноземною мовою, суб'єктивна - його уявлення про власну успішність володіння ним мовою.

Так, значущими факторами, впливаючими на успішність є: мотивація, емоційність, товариськість, мовні здібності, перцептивні характеристики, характеристики пам'яті, вольові якості.

Виходячи з цього, метою нашого дослідження є теоретично обґрунтувати, експериментально дослідити вплив особистісних особливостей на успішність оволодіння іноземними мовами у студентів 1-2-го курсів.

За гіпотезу ми маємо припущення, що особистісні риси впливають на успішність оволодіння іноземними мовами у студентів 1-2-го курсів.

Емпіричне дослідження. Перед початком вибору методик дослідження, ми класифікували їх на дві групи: перша група об'єднує методики, що вимірюють особистісні особливості студентів-лінгвістів, друга група включає методики визначення рівня успішності оволодіння іноземними мовами.

Таким чином, до першої групи увійшли наступні методики: Фрайбурський особистісний опитувальник FPI, Шкала Д. Роттера для оцінювання спрямованості локусу контролю в адаптації О. П. Єлісєєва,

Методика діагностики особистості на мотивацію досягнень і на мотивацію уникнення невдач Т. Елерса, Тест структури інтелекту Амтхауера (Вербальні субтести). Саме ці методики були обрані нами оскільки найбільш точно відповідають темі та цілям дослідження, а також є надійними та валідними.

До другої групи належать методики на оцінювання об'єктивної успішності, та методики на оцінювання суб'єктивного бачення студентами-лінгвістами своїх досягнень. Саме таке розподілення зумовлене нашим баченням концепції успішності оволодіння іноземними мовами, що спирається на уявлення Атарщікової А. Г. [3].

Результати дослідження:

1. У ході кореляційного аналізу був виявлений вплив мотивації успіху та мотивації уникнення на такі показники успіху як:

- рівень самооцінки студентами своїх розмовних навичок;
- рівень самооцінки володіння граматикою (значущий зв'язок тільки з мотивацією успіху);
- рівень експертної оцінки розуміння студентами іноземної мови;
- рівень академічної успішності (тільки з мотивацією успіху).

Дані зв'язку, на наш погляд, свідчать про наявність достатнього впливу особистісної особливості мотивація на успішність оволодіння іноземною мовою. Це простежується як на суб'єктивному рівні (в критеріях самооцінки студентів), так і у випадку експертних оцінок і рівня академічної успішності. Отримані дані також підтверджують результати вже наявних досліджень.

2. Значущі кореляції також були встановлені між особистісною особливістю товариськість і такими показниками успіху:

- рівень самооцінки студентами граматики;
- рівень самооцінки студентами розуміння їхньої мови іноземцями;
- рівень експертної оцінки розмовних навичок студентів.

На наш погляд, товариськість, як особистісна особливість впливає на вказані оцінки, оскільки характеризує прояви соціальної активності. Високі оцінки дозволяють говорити про наявність вираженої потреби в спілкуванні і постійної готовності до її задоволення. Отже, більш часте спілкування формує розмовні навички, розуміння і засвоєння граматичних структур і як результат – успішність за указаними критеріями.

3. Значущі кореляції були виявлені між особистісною особливістю інтелектуальної сфери «доповнення речень» і такими показниками:

- рівень експертної оцінки розмовних навичок (зворотній зв'язок);
- рівень експертної оцінки вимови.

За нашою думкою, зв'язок «доповнення речень» з рівнем розмовних навичок можна пояснити тим, що, оскільки для успішного виконання цього субтеста людина повинна володіти відповідним запасом знань. Зрозуміло, щоб бути здатним до ведення бесіди, розмови, цей набір знань

просто необхідний. Однак у випадку з іноземною мовою може спрацювати зворотний ефект: володіючи великим лінгвістичним полем у контексті рідної мови, в процесі комунікації іноземною - людина істотно обмежена набором активного словникового запасу для висловлення цих знань, що може фруструвати її у процесі комунікації, оскільки вираження думок стає неповним і недостатнім для розуміння реципієнтом.

Зв'язок «доповнення речень» з вимовою вже не можна безпосередньо пояснити. На нашу думку, цей зв'язок опосередкованого характеру, й є побічним наслідком впливу розмовних навичок (між цими двома критеріями також встановлено значущий зв'язок)

Був встановлений значущий зворотній зв'язок між особистісною особливістю «реактивна агресія» та рівнем вимови за експертною оцінкою. Оскільки високі оцінки за шкалою «реактивна агресія» свідчать про високий рівень психопатизації, що характеризується агресивним ставленням до соціального оточення і вираженим прагненням до домінування, наші результати можна пояснити тим, що чим менш агресивний випробуваний в ситуації спілкування, чим менше він нервує, тим легше і успішніше йому вдається оволодівати орфоepією іноземної мови. Це пояснюється тим, що для формування навиків вимови необхідний високий рівень концентрації та спокою, що неможливо для людини, агресивної в процесі спілкування.

Особистісна особливість врівноваженість впливає на розуміння іноземної мови. Ця шкала відображає стійкість до стресу. Високі оцінки свідчать про захищеність людини від впливу стрес-факторів звичайних життєвих ситуацій, що базується на впевненості в собі, оптимістичність та активності. Встановлений зв'язок пояснюється тим, що для розуміння іноземної мови саме необхідні зазначені вище риси, що виступають в даному випадку, як мотиваційні характеристики і забезпечують успішність комунікативного акту.

Значущі кореляції були виявлені між особистісною особливістю інтелектуальної сфери «встановлення аналогій» і наступними критеріями успішності:

- рівень експертної оцінки розуміння студентами іноземної мови;
- рівень експертної оцінки вимови.

Перший зв'язок пояснюється тим, що здатність проводити аналогії є необхідною передумовою здатності до спілкування на іноземній мові. За думкою Амтхауера, субтест «встановлення аналогій» визначає здатність до абстрактно-логічного мислення - тобто можливість виходити за межі комунікативної ситуації і знаходити способи вирішення виникаючих проблем [6] (наприклад незнання якогось слова) у вже сформованому лінгвістичному полі.

Зв'язок між «встановленням аналогій» і вимовою у даному випадку також є опосередкованим і за нашою думкою є наслідком впливу здатності до встановлення аналогій.

Субтест «узагальнення» впливає на розуміння іноземної мови студентами за експертними оцінками. Даний субтест діагностує рівень розвитку операції абстрагування. Високих результатів при вирішенні даного субтеста домагаються випробувані, що мають великий словниковий запас [6].

Таким чином, наявність зв'язку пояснюється тим що рівень розвитку абстрактного мислення та об'єм словникового запасу є опосередковують здатність до ефективного володіння іноземною мовою [4, 5].

Також був виявлений зв'язок здатності до узагальнення та рівнем володіння граматикою за самооцінкою студентів. Це можна пояснити тим, що засвоєння граматичних структур, як абстрактних лінгвістичних структур, пов'язане зі здатністю до абстрагування [5].

Особистісна особливість екстернальність - інтернальність впливає на розуміння студентами іноземної мови за експертною оцінкою. У екстерналів рівень розуміння вище. Це можна пояснити характерною здатністю покладати відповідальність за невдачі на зовнішні обставини і не зациклюватися на своїй вині в разі нерозуміння співрозмовника. Цей ефект спрацьовує саме з іноземною мовою, оскільки кількість спілкування в даному випадку обов'язково переходить у якість (відомі випадки, коли люди, що взагалі не знали іноземної мови опановували її безпосередньо у комунікативному середовищі) [5].

Таким чином, гіпотеза нашого дослідження підтвердилась. На успішність оволодіння іноземними мовами впливають такі особистісні особливості: мотивація, товарищескість, реактивна агресія, врівноваженість, здатність до доповнення речень, здатність до встановлення аналогій, здатність до узагальнення, екстернальність-інтернальність.

Література

1. **Apple M.** The Big Five personality traits and foreign language speaking confidence among Japanese EFL students. Unpublished dissertation./ Apple - Academia.edu, 2011. 2. **Назаренко Н. С.** Психологічні детермінанти ефективності оволодіння іноземною мовою в вузі/ Назаренко Н.С - М., 1985, вып.6, 32 с. 3. **Атарщікова А. Г.** Успішність оволодіння іноземною мовою як фактор особистісного розвитку студентів: дис.канд.псих.наук.: 19.00.01/ Атарщікова А.Г., - П'ятигорськ, 2008. – 214 с. 4. **Леонтьєв А. А.** Психолінгвістика в оволодінні мовою / Основи психолінгвістики, - М., 1999. – 228 с. 5. **Белянін В. П.** Психолінгвістика: підручник. 6-е вид./Белянін В.П. - М., 2009.- 416 с. 6. **Райгородський Д. Я.** Енциклопедія психодіагностики. Том 2. Психодіагностика дорослих/ Райгородський Д. Я. - Самара: Бахрах-М, 2009. – 704 с.

Носова А. І. Вплив особистісних особливостей на успішність оволодіння іноземними мовами у студентів 1-2-го курсів

У цій статті йдеться про виявлення особистісних особливостей, що впливають на успішність оволодіння іноземними мовами у студентів 1-2-го курсу. Значна увага приділена результатам емпіричного дослідження у якому були виявлені конкретні особливості, що визначають успішність. Авторами також приведені обґрунтування та пояснення встановлених зв'язків.

Ключові слова: особистісні особливості, успішність оволодіння іноземними мовами.

Носова А. И. Влияние личностных особенностей на успешность овладения иностранными языками у студентов 1-2-о курсов

В данной статье речь идёт об обнаружении личностных особенностей, которые влияют на успешность овладения иностранными языками у студентов 1-2-го курсов. Значительное внимание уделено результатам эмпирического исследования, в котором были обнаружены конкретные особенности, которые определяют успешность. Авторами также приведены обоснования и объяснения установленных связей.

Ключевые слова: личностные особенности, успешность овладения иностранными языками.

Nosova A. I. The Influence of Personal Characteristics on the Success of Foreign Languages Study of 1-2-year students

This article is talking about the discovery of personal characteristics that influence on the success of foreign languages study of 1-2-year students. Considerable attention is paid to the results of the empirical experiment which identified specific characteristics that determine success. The authors also provided justification and explanation of the found correlation.

Keywords: personal characteristics, success of foreign languages study

УДК 159.922.7

А. Р. Панченко, Г. М. Христенко
Агресивність у підлітковому віці

Однією з найбільш значних проблем сучасної психології є проблема агресивності. На сьогоднішній день відомо, і не є таємницею, що число неповнолітніх з девіантною поведінкою, що виявляються в асоціальних діях (хуліганство, алкоголізм, порушення громадського порядку, наркоманія, вандалізм і т. д.), неухильно зростає. Зростання агресивних тенденцій в підлітковому середовищі відображає одну з найгостріших соціальних проблем нашого суспільства, де за останні роки різко зросла молодіжна злочинність, особливо злочинність підлітків.

На сьогоднішній день проблема агресивності залишається до кінця невивченою. У 1997 р. А. А. Реан вибрав предметом свого дослідження виявлення взаємності рівня агресії з певними характеристичними особливостями підлітків 14 - 17 років. Саме його дослідження вклали великий внесок у вивченні агресивності в підлітковому віці [5; с. 386].

Мета статті провести теоретичний аналіз проблеми підліткової агресивності.

В психології термін «агресія» трактується по-різному. У 1939 р. Доларом була запропонована теорія фрустрації - агресії, в якій стверджується що:

- Фрустрація завжди призводить до агресії у будь-якій формі.
- Агресія завжди є результатом фрустрації.

Агресією можна назвати будь-яку форму поведінки, яка націлена на образу чи заподіяння шкоди іншій живій істоті, яка не бажає подібного звернення [1, с. 15]. Це визначення підкреслює, що агресія - це модель поведінки, а не емоція або мотив.

Відома конкретний, чіткий, сильний зв'язок між збудливою характерологією і різними проявами агресії. «Збудливість» позитивно корелює з вербальною агресією, дратівливістю, спонтанною агресією, а також з непрямую агресією.

Імпульсивність поведінки є центральною особливістю збудливою особистості. Саме імпульсом, потягом, інстинктом або неконтрольованими спонуканнями і обумовлена вся манера спілкування і поведінки в таких людей. Також можна підкреслити те, що вони володіють низькою терпимістю.

Серед підлітків можна зустріти демонстративні особистості, тобто вони якомога частіше намагаються привернути до себе увагу, бути в центрі уваги.

Саме в підлітковому віці переважно відбувається формування характеру і інших основ особи. Ці обставини: перехід від опікуваного дорослими дитинства до самостійності, зміна звичного шкільного навчання на інші види соціальної діяльності, а також бурхлива гормональна перебудова організму - роблять підлітка особливо уразливим і податливим до негативних впливів середовища. Під час росту підлітків, стежачи саме у віці від 10-11 до 14-15 років, переважає прояв фізичної агресії, яка, починаючи з 14 років, переходить у вербальну агресію. Але це не означає, що в 14-15 років немає фізичної агресії. Вона присутня, але крім фізичної також спостерігається і вербальна [5, с. 388].

Структура прояви різних форм агресії обумовлена одночасно як віковими, так і статевими особливостями. Якщо розглядати агресію в ранньому підлітковому віці у хлопчиків і дівчаток, то у хлопчиків домінує фізична, а у дівчаток вербальна (вираз негативних почуттів через крик, образи, приниження і загрози). Але якщо взяти вік підлітків 12-13

років, то тут, як у хлопчиків, так і у дівчаток, найбільш вираженою формою прояву агресії є негативізм (опозиційна манера в поведінці, як правило, спрямована проти управління і встановлення правил).

У більш старшому віці (підлітки 15 років) у хлопчиків домінує вербальна агресія і негативізм, тобто фізична агресія вже не буде проявлятися так чітко, як була раніше [5; с. 388].

Прояви різних форм агресивної поведінки у хлопчиків і дівчаток підліткового віку

Вікові групи		Форми агресивності, %			
		Фізична	Непряма	Вербальна	Негативізм
10-11 років	Хлопці	70%	40%	62%	68%
	Дівчата	30%	25%	38%	36%
12-13 років	Хлопці	59%	49%	52%	69%
	Дівчата	38%	41%	49%	62%
14-15 років	Хлопці	61%	39%	81%	82%
	Дівчата	59%	59%	60%	52%

Слідуючи з вище проведеного дослідження, можна сказати, що у хлопчиків всі форми агресивної поведінки виражені більш сильніше, ніж у дівчаток. Аналіз наведених у таблиці даних показує, що найбільшою агресивністю відрізняються 10-11-річні підлітки-хлопчики, у яких переважає фізична агресія. У хлопчиків з віком відбувається загасання фізичної агресії, а у дівчаток спостерігається зростання цієї форми агресивності. При спаді непрямой агресії у хлопчиків, йде значне збільшення її у дівчаток. У 12-13 років відзначається зниження вербальної агресії у хлопчиків, при постійному наростанні цієї агресії у дівчаток. До 14-15 років у хлопчиків так само відбувається сплеск вербальної агресії. Негативізм значно сильніше виявляється у хлопчиків на всіх вікових періодах підліткового віку. У дівчаток негативізм декілька затухає при переході з 13 до 14-15 років. На підставі аналізу приведених даних виникає необхідність детальнішого вивчення агресивності дівчаток. За зовнішньою грубістю хлопчиків-підлітків і скритністю дівчаток лежить складна картина статево-вікових відмінностей їх розвитку, зокрема розвитку і прояву різних форм агресивності [2, с. 16].

Можна виділити основні фактори, які можуть бути причиною агресивності підлітків, це: 1. тривожність; 2. конфліктність в сім'ї; 3. відчуття неповноцінності. 4. сімейні образи.

Найважливішою умовою ефективної соціалізації та попередження становлення агресивних форм поведінки є розвиток мотивації прихильності, за допомогою якої у дитини з'являється необхідність в інтересі, увазі і схваленні оточуючих, і в першу чергу - власних батьків.

В якості вторинного підкріплення прихильність потім може обумовлювати пристосування дитини до соціальних вимог і заборон.

Буденний психолого-педагогічний досвід, практика психологічного консультування і деякі спеціальні дослідження показують, що ігнорування актів підліткової агресії загрожує небезпечними наслідками і може вести до подальшої ескалації агресивної поведінки, перетворюючи її в звичну форму поведінки особистості.

Вочевидь, це пов'язано з тим, що батьки проігнорували акти агресії маленької дитини.. Якщо ж батьки ігнорують акти агресії підлітка, то воно не обов'язково залишається непідкріплені, так як коло спілкування підлітка вже не обмежується родиною - підкріплення може бути знайдено на стороні. У тому числі, наприклад, і у вигляді схвалення однолітками агресії проти «неправильних (несправедливих) дій батьків». А, крім того, в силу вираженої в підлітковому віці тенденції, поведінкової особливості - пробувати соціальні норми і правила «на міцність» і через це визначати межі допустимого в своїй поведінці - відсутність реакції дорослих на акти агресивної поведінки вже саме по собі може стати позитивним підкріпленням агресії.

Підлітки нерідко схильні до прояву сили. На їхню думку, готовність до фізичних дій, з'ясування стосунків на кулаках є ознакою хоробрості, рішучості, мужності. Вони вважають: за допомогою сили можна довести свою правоту. Підлітки переконані, що свої конфлікти з однолітками вони повинні вирішувати самостійно, без допомоги дорослих.

Висновки. Особистість дитини і підлітка формується не сама по собі, а в навколишньому її середовищі. Особливо важлива роль малих груп, у яких підліток взаємодіє з іншими людьми. Основи поведінки дітей, в тому числі і агресивного, закладаються в сім'ї. Агресивність підлітків знаходиться в прямій залежності від характеру сімейних відносин і педагогічної позиції батьків. Під нею розуміється система батьківських цінностей і установок, які визначають емоційне ставлення батьків до дитини і способи поведінки з ним.

Агресивність в підлітковому віці неминуча, але вона може перевищувати всі рамки нормальної агресії. Тому необхідний контроль за дитиною в настільки складному віці.

У представленій статті була наведена характеристика агресії у підлітковому віці.

Проблема агресивної поведінки у підлітків на сьогоднішній день до кінця не вивчена. Тому виникає потреба в її вивченні. Адже агресія в цьому віці може призвести до руйнування особистості людини, непоправну жорстокість у суспільстві.

Література

1. **Психологічні** особливості агресивності старших підлітків. // Психолог. – 2004, №15. – С. 14-16
2. **Агресивність** підлітків. Експериментальне вивчення. // Психолог. – 2003. №6. – С. 15-16.
3. **Кемпбелл Р.** Как управляться с гневом ребенка. – СПб: Мирт. – 1998.
4. **Бютнер К.** Жить с агрессивными детьми. – М.: Педагогика. – 1991.
5. **Психология** человека от рождения до смерти. Психологический атлас человека / под ред. А.А. Реана. – СПб.: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2007.- 651 с.

Панченко А. Р. Агресивність в підлітковому віці

В даній статті автор розкриває основні причини виникнення агресивної поведінки в підлітковому віці; аналізує науково-методичну літературу з цього питання; надає порівняльний аналіз проявів форм агресії у хлопців і дівчат. Автором сформувані основні положення щодо наслідків агресивної поведінки та шляхи її попередження.

Ключові слова: підліток, агресія, агресивність, агресивна поведінка.

Панченко А. Р. Агресивность в подростковом возрасте

В данной статье автор раскрывает основные причины возникновения агрессивного поведения в подростковом возрасте; анализирует научно-методическую литературу по данной проблеме; дает сравнительный анализ проявления форм агрессии у мальчиков и девочек. Автором сформулированы основные положения о последствиях агрессивного поведения и пути его предупреждения.

Ключевые слова: подросток, агрессия, агрессивность, агрессивное поведение.

Panchenko A. R. Aggressiveness in adolescence

The author reveals the main causes of aggressive behavior in adolescence; analyzes the scientific and methodological literature on the subject, gives a comparative analysis of the forms of manifestation of aggression in boys and girls. The author sets out the basic provisions of the consequences of aggressive behavior and ways to prevent it.

Keywords: teen, aggression, aggressive, violent behavior.

УДК [159.937:159.942]-053.5:791.43

К. В. Полтавська

Особливості емоційного сприйняття персонажів мультфільмів молодшими школярами

Психологи Інституту сучасного дитинства стверджують, що не всі мультфільми корисні і містять важливі для дитини переживання і образи. Багато сучасних мультфільмів, що транслюються по телевізору, можуть

погано вплинути на розвиток дитини, сформувати у нього схильність до агресії, до залежностей і навіть є випадки, коли мультики призводять до психічних розладів. Тому дуже важливо не допускати безконтрольного перегляду дітьми анімаційної продукції. У ранньому віці до трьох років не можна саджати дитину перед телевізором, в цьому віці у дітей ще не сформовані основні функції руху. Він не вміє одночасно тримати предмети, рухатися, дивитися і чути. Тому при включенні телевізора вони завантажуються в перегляд мультиків і не відволікаються на сторонні шуми, не рухаються.

У подальшому у таких дітей з'являються проблеми з рухом, з промовою, із зором і з зайвою вагою. Розвиток дітей може сильно загальмуватися.

Дітям старше трьох років краще дозволяти дивитися мультфільми вибірково і строго визначивши час.

За радянських часів усі мультфільми транслювалися тільки після проходження жорсткого контролю, кожен кадр перевірявся з точки зору його впливу на дитину. Психологи стверджують, що такі радянські мультфільми про дядька Федора, про Карлсона, про дядю Стюпу велетня, про крокодила Гену і Чебурашку, про героїв з Простоквашино та інші були і залишаються комфортними для дитячої психіки, вчать їх прекрасному і доброму.

Однак багато батьків сьогодні вважають ці мультфільми занадто примітивними і застарілими. Сьогодні діти в основному люблять дивитися сучасні мультфільми, які часто зроблені швидко і дешево, без урахування можливості шкідливого впливу на дитину. Тому багато дітей дивляться анімаційну продукцію, в якій жорстокість уживається з поганим смаком, а герої багатьох мультфільмів є безликими істотами, які позбавлені будь-якої індивідуальності. Фахівці впевнені, що деякі мультфільми впливають на мову дитини і його пластику, під впливом їх у дитини створюються неправильні уявлення про систему цінностей і про світ, їм придумуються відповідні гри.

Сьогодні проблемою впливу "Неправильних мультиків" на розвиток психіки дітей замислюються фахівці всього світу. Психологи радять батькам ретельно відбирати для своїх малюків мультфільми і по можливості дивитися їх разом з дітьми, спостерігаючи за їх реакцією. Негативний вплив мультфільмів на дітей доводять три гучних скандалу останніх років:

1. Батьки подали в суд на російський канал за трансляцію мультиків "Сімпсони" і "Гріффіни", стверджуючи, що вони завдають шкоди дитячому здоров'ю. Також психологи заперечували проти перегляду мультфільмів на певному каналі, вони вважають, що ці мультфільми розбещують дітей і шкідливі для перегляду навіть підлітковому віці.

2. В Японії після переглядів 38-ої серії мультфільму "Покемони" більше п'ятисот дітей були госпіталізовані з симптомами епілепсії.

3. Колишній продюсер прославився мультфільму "Телепузики" Сара Грем зізналася, що дана програма була придумана під впливом галюциногенів.

Всім відомо, що діти агресивні істоти. Тому дивитися мультфільми, де явно виражена агресія можна тільки тоді, якщо вона подана в смішному вигляді. Наприклад, всім відомий мультфільм "Том і Джері". Кот протягом багатьох серій женеться за мишеням, агресія проявляється з боку обох героїв. Один садить іншого на кактус, вдаряє сковорідкою, підсаджує на мишоловку і пробиває в стіну. Але, врешті-решт, добро перемагає і ніхто не вмирає, а це дуже важливо для дитини. Головні герої мультфільму кіт і миша по суті добрі і милі тварини, вони не вживають нецензурних і жаргонних виразів.

А ось зовсім інша справа в мультфільмах "Мадагаскар", "Льодовиковий період", "Тачки" та інші, хоч там також добро перемагає зло, але постійно проскакують вирази не дуже приємні навіть слуху дорослої людини. Такі висловлювання і поведінку персонажів мультфільмів запам'ятовується дитиною зі швидкістю світла і діти самі починають копіювати їх. Мультфільми грають активну роль в інтелектуальному та емоційному розвитку дитини.

Батьки зобов'язані зрозуміти, що жоден мультфільм, навіть самий повчальний, не може замінити дитині спілкування з дорослими. Дітям треба відчувати любов батьків, їх увагу і присутність. На дитину треба знаходити час, нехай його буде не так і багато. Якщо цього не відбувається, не варто дивуватися тому, що діти стали жартувати не дуже до місця, сміятися істерично і почали бити, щипати інших людей, наслідуючи героєм мультиків, яких вони обожають.

Актуальність дослідження зумовлена декількома факторами:

По-перше, ризькі зміни, що сталися на пострадянському, а головним чином на вітчизняному телевізійному ринку за останні кілька років, свідчать про те, що багато питань пов'язаних з виготовленням та трансляцією в ефірі якісної дитячої телепродукції на українському телепросторі й досі лишаються недостатньо вивченими.

По-друге, варто зазначати, що для дитячої аудиторії найбільш характерне масове споживання, тому вплив сучасної мультиплікаційної продукції телебачення на підсвідомість дітей дуже вагомий, адже частіше серед дітей молодшого шкільного віку спостерігається тенденція бездумного поглинання ними інформації, що приходить з екранів телевізорів, а також необміркованого відтворення зовнішньої подоби та поведінки референтних мультиплікаційних персонажів. Тому питання стимулювання розвитку та створення якісного дитячого мультпродукту в сітці мовлення телеканалів набуває великого значення, оскільки відсутність дитячих якісних мультиплікаційних фільмів на телебаченні сьогодні дуже помітна.

По-третє, дослідження дитячої аудиторії сьогодні, вказує на гіперактивність медіа споживання молодшими школярами мультиплікаційних фільмів, а це у свою чергу визначає її як окремий сегмент серед потенційної цільової аудиторії українських телеканалів, яка вирізняється тенденціями до конформізму. Треба враховувати той факт що в дітей молодшого шкільного віку не має власного досвіду в багатьох життєвих ситуаціях, тому вони намагаються перейняти цей досвід у певних персонажів мультфільмів. Тому треба сприймати сучасних дітей як потенційну аудиторію сітки мовлення телеефіру, та намагатися задовольняти їх потреби у споживанні телепродукції, не перешкоджаючи, а навпаки сприяючи їхньому розвитку у всіх аспектах життя.

Незважаючи на бурхливий розвиток засобів комунікації, телебачення і сьогодні залишається найбільш масовим і доступним засобом інформації.

Протягом останніх десятиліть телебачення викликає постійний інтерес суспільства, сім'ї, соціальних інститутів. Це пов'язано, на наш погляд, зі зростанням значимості телебачення в житті дитини, впливом телебачення на формування його особистості. За даними соціології, телебачення займає одне з провідних місць по силі виховного впливу після сім'ї і школи, будучи каналом інтенсивного пізнання життя.

Основною особливістю суті, буття дитини є перевага емоційного ставлення до об'єктів дійсності при відсутності спочатку когнітивних уявлень про них. Це обумовлює таку особливість ранніх дитячих вистав, як їх некритичність. "Діти подібні знаменитому "чорного тіла" з підручників фізики, - відзначає критик Едуард Шім, - яке поглинає всі промені, що потрапляють ззовні". Первинне емоційне ставлення, сформований у дитини, за твердженням психолога С. К. Роціна, починає надалі виконувати роль своєрідного фільтра, який або сприяє сприйняттю інформації, якщо вона відповідає емоційного відношенню, або, навпаки, гальмує засвоєння відомостей, що вступають у протиріччя з ним.

Безглуздо було б сперечатися про користь і шкоду телевізійних передач. Це об'єктивна реальність, яку педагог навряд чи може змінити. Але в його силах перевести соціальну ситуацію розвитку дитини в педагогічну. Для цього необхідно добре знати і враховувати у своїй роботі особливості соціальної мікросередовища дітей і вносити необхідні доповнення і корективи в виховний процес.

З метою виявлення емоційного впливу телевізійної інформації, та особливостей емоційного сприйняття персонажів мультфільмів молодшим школярем ми провели опитування учнів на базі двох шкіл міста Лисичанська та однієї сільської школи. Використовуючи методіку О. М. Лутошкіна про кольорове сприйняття. Для підвищення достовірності результатів ми провели опитування учнів використовуючи

методику незакінчених пропозицій, що дозволило не тільки виявити емоційний стан учнів після перегляду телевізійних передач, але й визначити коло життєвих цінностей, що формуються під впливом телебачення. У зв'язку з цим ми спробували проранжувати життєві цінності дітей. Нами був розроблений, та складений список мультиплікаційних персонажів, який був запропонований дітям для охарактеризування персонажів та поділ на позитивних та негативних. Після чого дітям було запропоновано намалювати деякі з них. Малюнки були оброблені за допомогою кольорово-рисунокового тесту діагностики психічних станів молодших школярів.

В цілому гарний настрій (радісне, веселе, приємне) був у дітей після перегляду 46,3% передач, тобто майже половини. В основному це дитячі та розважальні передачі, пізнавальні передачі про природу і деякі інформаційні програми, що дають заряд бадьорості, енергії в ранкові години, а також художні фільми для дорослих. Перегляд 16,2 % передач викликав у дітей спокійне, рівне настрій чинності суто індивідуального ставлення до них. Сумне, тривожний настрій, повний занепад викликали 37,5% передач, тобто більше третини, переглянуто телепередач. У їх числі опинилися зарубіжні мультфільми, найчастіше американські, що представляють собою незліченні історії про привидів, космічних прибульців, оскаженілих роботах і т. д. Негативну реакцію викликає у дітей перегляд інформаційних передач, бойовики і фільми жахів.

Звертає на себе увагу той факт, що діти 9-10 років найбільш значущими життєвими цінностями вважають матеріальні блага. Єдиною реальною можливістю їх придбання для більшості громадян є «хороша робота». Однак цього взаємозв'язку у відповідях дітей ми не виявили. Оволодіння професією займає нижчі шаблі ранжування цінностей. Незважаючи на те, що сім'я і друзі, на думку третьокласників, входять в систему життєвих цінностей, їх процентне співвідношення невелике. Проте виявлення причин цього явища не є предметом нашого дослідження.

Основною особливістю стереотипу є некритичність відношення до об'єкту, домінуюча роль емоційного компонента установки при слабкому розвитку когнітивного компонента.

Таким чином, у зв'язку із зростаючим впливом засобів масової комунікації, в тому числі і телебачення, на соціалізацію школярів, актуальною стає проблема визначення позиції педагогів у роботі з дітьми 6-10 років і телебачення як інституту соціалізації, можливій мірі втручання дорослих-професіоналів у освоєння світу дітьми за допомогою телевізійної інформації, в тому числі мультиплікаційної продукції, тим більше, що в педагогічний досвід сучасної школи вже є окремі спроби її рішення: аналіз телевізійних програм на майбутній тиждень і робота з ними в класі, обговорення телепередач в класі зі всіма і в бесідах віч-на-віч з учнем; використання мультфільмів в навчальному процесі і т. д.

В ході вивчення інформації щодо мультфільм нами було зазначено що західні сучасні мультфільми краще дітям не дивитися , а радянські, навпаки, можна показувати дітям без застереження тому як вони практично всі були зроблені на цілком пристойному художньому рівні і не тільки розважають, але й намагаються навчити дітей «розумному, доброму». Багато з західних мультфільмів призначені для розважання дітей та не мають повчального змісту.

Література

1. Абрамова Г. С. Практикум по возрастной психологии. - М., 1998.
2. Медведева И. Я., Шишова Т. Л. «Кто соблазнит малых сих...». Изд. «Христианская жизнь», 2006. — 320 с.
3. Кузин М. В. «Детская психология», Изд. «Феникс», 2007. – 256 с.
4. Крайг Грейс. Психология развития. – С-Пб, 2000.
5. Кулагина И. Ю. Возрастная психология: развитие ребенка от рождения до 17 лет. – М., 1998.
6. Смирнова Е. О. Детская психология. – М., 2003.

Полтавська К. В. Особливості сприйняття персонажів мультфільмів молодшими школярами

В даній статті проаналізовано особливості емоційного сприйняття персонажів мультфільмів молодшими школярами, та експериментально перевірено вплив персонажів на емоційний стан дітей.

Ключові слова: молодший шкільний вік, персонажі мультфільмів, емоції.

Полтавская Е. В. Особенности эмоционального восприятия персонажей мультфильмов младшими школьниками

В данной статье проанализированно особенности эмоционального восприятия персонажей мультфильмов младшими школьниками, и экспериментально проверено влияние персонажей на эмоциональное состояние детей.

Ключевые слова: младший школьный возраст, персонажи мультфильмов, эмоции.

Poltavska K. V. Especialties of emotional perception persons` from cartoons by junior pupils

In this article analyzed the especialties of emotional perception persons` from cartoons by junior pupils and experimently checked the influence of cartoons persons` on junior pupils` emotional filling.

Keywords: junior pupils age, cartoons persons, emotions.

Взаємозв'язок динаміки потаємних дитячих мрій зі змістом дитячо-батьківських стосунків

Постановка проблеми. Сучасний світ постійно змінюється, отже, накладає свій відбиток на внутрішній світ людей, особливо дітей. Саме в дитинстві формуються моральні принципи, ідеали та вподобання особистості, в формуванні яких батьки виступають прикладами для наслідування. Тому в останні роки психологи все частіше звертаються до проблеми дитячих мрій та їх зв'язку з ідеалами, бажаннями та цілями та стилями батьківського виховання.

Актуальність дослідження визначається в першу чергу тим, що вивчення дитячих мрій є важливим завданням для психології, адже для формування повноцінної особистості дитини необхідно вчасно виявити проблеми в спілкуванні дитини з батьками, в цьому може стати в пригоді вивчення дитячих мрій та фантазій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На цей час у психології вже існує ряд досліджень, які розглядали проблему дитячих потаємних мрій з різних сторін. Серед дослідників можна відзначити А. В. Петровського, А. Я. Дубецького, Б. І. Додонова, М. Гарсії-Барросо, Т. Рібо, Т. Шибутані, М. Б. Беркінблїт та інших, чиї праці торкаються проблеми мрій. Але вони не розкрили цю проблему в повному обсязі та не розглядали особливості взаємозв'язку дитячих мрій зі змістом дитячо-батьківських стосунків [1]. Всі дослідження з цього питання носять періодичний характер, в наукових працях мрія розглядається лише у зв'язку з проблемами емоцій, творчості, уяви і т.д. Крім того, немає чіткого уявлення про спонукальні механізми мрій, про вплив мрії на поведінку і особистість мрійника, мало вивчена роль мрії в становленні професійних і смисложиттєвих орієнтацій і багато інші питання у цій сфері поки залишаються без відповіді [5]. Жоден автор не розглядає специфіку саме дитячих мрій та їх зв'язок з родинними відносинами. Тому ця проблема потребує психологічних досліджень і наукового обґрунтування.

Мрія – акт уяви, при якому суб'єкт уявляє деякі майбутні події, настання яких він бажає. Вітчизняні психологи вважають, що мрії спонукають людину до дії, задля втілення своїх мрій вона здатна на великі вчинки. Іноді термін «мрія» розуміють ширше, включаючи сюди, наприклад, думки не тільки про майбутнє, а і про минуле [3].

При певному широкому розумінні мрію можна ототожнити з фантазією, але між цими поняттями існує суттєва різниця. Фантазія – це певне відчуття бажання чогось конкретного, заради чого людина не готова діяти. Почуття мрії не обмежується лише надією або побажанням, а є швидше пристрасним бажанням, потребою. Але між цими поняттями

існує дуже тонка грань. Адже фантазія, яка колись здавалась не здійсненою може перетворитися на реалістичну мрію. Все залежить від того, наскільки сильне бажання людини втілити її в життя [5].

Звичайно мріють люди різного віку, але велике значення мрії мають саме у дитинстві. Тому, що в дитячих мріях розкривається весь внутрішній світ особистості, її проблеми та сподіваннями [2]. Вивчаючи мрії дітей, психологу відкриваються особливості спілкування дитини з оточуючими та проблеми, які виникають саме в сфері комунікацій. Специфіка дитячо-батьківських стосунків також не є виключенням, адже якщо тут наявні серйозні порушення, то мрії дитини обов'язково будуть стосуватися родини, зокрема батьків. Дитячо-батьківські відносини є середовищем, яке детермінує психічний розвиток дитини і визначає формування його особистості [4]. Тому саме батьки мають величезний вплив на особистість своїх дітей, зокрема на їх мрії.

Експериментальна робота з дослідження динаміки потаємних мрій дітей як форми змінення внутрішніх проблем особистості проводилася на базі ЗОШ І–ІІІ ступенів № 26 м. Лисичанська в два етапи. В 2011 році дослідження проводилось у третьому, шостому, сьомому та десятому класах. В 2012 році дослідження проводилося з тими самими дітьми у п'ятому (минулий третій клас), восьмому (минулий шостий клас), дев'ятому (минулий сьомий клас) та з випускниками школи(минулий десятий клас). Загальна кількість випробовуваних - 90.

В дослідженні були використанні наступні методики: проективні методики («Неіснуюча тварина», «Моя мрія», «Моя родина»); написання творів на задану тему («Лист до Діда Мороза», «Лист до Бога», «Я через п'ять років»); тестування (тест батьківського ставлення А. Я. Варга, В. В. Століна, опитувальник «Взаємодія Дорослий – Дитина» І. М. Марковської); анкетування.

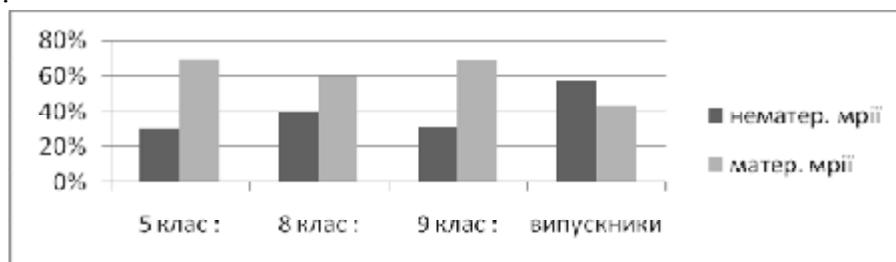
Результати дослідження. В результаті діагностики змістовної складової дитячих мрій були отриманні наступні результати:

Спостерігається переважання матеріальної складової дитячих мрій та фантазій. В 5 класі 70% (8 випробовуваних) мріють про телефони, будинки, автомобілі тощо. 30% (18 випробовуваних) мріють про зустрічі з улюбленими акторами, та про високі спортивні досягнення, настання нереальних подій, таких як наприклад «Бути Дідом Морозом» (див. мал. 1).

Серед мрій дітей 8 класу матеріальні мрії (60%, 15 випробовуваних), які стосуються грошей, телефонів тощо, переважають над мріями пов'язаних зі здоров'ям, щастям та навчанням (40% випробовуваних) (див. мал. 1).

Це пояснюється тим, що діти підліткового віку прагнуть бути особливими та виділятися серед однолітків наприклад дорогим

телефоном чи комп'ютером, мати великий багатоповерховий будинок тощо.

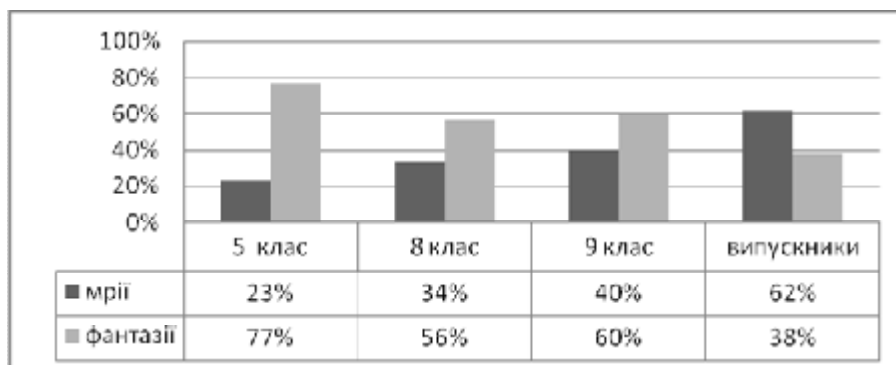
Мал. 1

Результати діагностики дитячих мрій учнів дев'ятого класу свідчать про те, що діти даного віку вже не мріють про іграшки, а починають замислюватись над своїм майбутнім та бажають отримати в ньому якомога більше матеріальних благ. Так 13 % (3 випробовуваних) мріють про майбутню професію, 9% (2 дівчат) мріють про велике кохання(ці мрії пов'язані зі специфікою даного віку),9% (2 випробовуваних) мріють про здоров'я своїх рідних. Інші 69% (16 випробовуваних) бачать в своїх мріях та фантазіях лише матеріальні блага: автомобілі, гроші, великі будинки та телефони (див. мал. 1) .

Мрії та фантазії випускників школи (див. мал. 1) пов'язанні з внутрішнім світом та переживаннями випробовуваних. 19% (3 дівчини) мріють про створення родини та щасливе материнство, що є очевидним для дівчат, які вже досягли свого повноліття. 38% (6 випробовуваних) мріють про успішне закінчення вищого навчального закладу та отримання престижної роботи, це говорить про цілеспрямованість та бажанням випускників отримати професію і реалізувати себе як доросла людина. 43% (7 випробовуваних) мріють про великі будинки та матеріальну незалежність від батьків, це пов'язано з бажаннями бути самостійними, характерними для даного віку.

Але перед нами постає запитання: Чи всі ці мрії є дійсно мріями, чи може вони просто фантазії, які діти уявляють та не намагаються перетворити на реальність. Для того, щоб розібратися в цьому, ми використали авторську анкету, результати якої дають змогу віддеференціювати мрії від фантазій. З отриманих даних чітко видно, що діти більш схильні до фантазування, аніж до мріяння. В п'ятому класі 77% (20 випробовуваних) лише фантазують, не намагаючись втілити свої ідеї та фантазії в реальне життя, інші 23% (6 випробовуваних) намагаються перетворити свої мрії на реальні події. В 8 класі 56% (14 випробовуваних) схильні фантазувати. В 9 класі 40% (10 випробовуваних) намагаються здійснити свої мрії, інші 60% (13 випробовуваних) лише уявляють бажане.

Серед випускників школи 62% (10 випробовуваних) мають на меті здійснити свої мрії, в той час як 38% (6 випробовуваних) нічого не докладають для цього жодних зусиль (див. мал. 2).

Мал. 2

Щоб дослідити взаємозв'язок дитячих мрій та дитячо-батьківських стосунків, ми виділили три основні стилі виховання: ліберальний, демократичний та авторитарний. За результатами методик на вивчення дитячо-батьківських стосунків та кореляції можна стверджувати про відмінності дитячих мрій і фантазій при наявності певного стилю виховання.

В 5 класі 50% (13 випробовуваних) дітей виховуються за демократичним стилем спілкування. Переважна більшість яких мріють про нематеріальні блага. Діти з ліберальним стилем виховання (15%, 4 випробовуваних) мріють здебільшого про гроші. Авторитарні батьки спонукають дітей до фантазування про успіхи у навчанні та спорті (35%, 9 випробовуваних).

56% (14 випробовуваних) 8 класу отримують виховання в демократичному стилі. 24% (6 випробовуваних) виховується в ліберальному стилі, 20% (5 випробовуваних) в авторитарному. Мрії цих дітей дещо відрізняються, чим більш наявна близькість з дитиною та її прийняття, тим вищий рівень нематеріальної складової дитячих мрій та фантазій.

В дев'ятому класі 52% (12 випробовуваних) спілкується з батьками в демократичному стилі, 13% (3 випробовуваних) в ліберальному та 35% (8 випробовуваних) в авторитарному. Спостерігається зв'язок між рівнем емоційної дистанції та схильністю до фантазування, фантазери мають високий рівень емоційної дистанції з батьками.

63% (10 випробовуваних) в вибірці випускників мають демократичні стосунки з батьками, 12% (2 випробовуваних) ліберальні та 25% (4 випробовуваних) авторитарні. Спостерігається зв'язок кооперації та симбіозу між дітьми та батьками з характером їх мрій та фантазій. Чим нижчі ці показники, тим вищий рівень матеріальності мрій дітей.

Підводячи підсумок вище сказаного слід зазначити, що діти схильні більш до фантазування, та бажання настання подій, задля яких нічого не потрібно робити, про це свідчать результати дослідження. Лише з віком така позиція у деяких змінюється і нереальні фантазії

перетворюються на мрії, ідей та цілі життя. Між мріями (фантазіями) дітей та стилем її виховання існує взаємозв'язок. Якщо батьки авторитарні, то діти схильні до фантазувань, які виступають своєрідними механізмами психологічного захисту. Якщо батьки спілкуються з дітьми в демократичному стилі, то мрії дітей носитимуть більш матеріальний характер. Батьки мають великий вплив на характер мрій (фантазій) їх дітей.

Перспективи подальших розробок. Подальша робота над проблемою взаємозв'язку дитячих мрій та дитячо-батьківських стосунків буде ґрунтуватися на створенні методики, яка дозволить вивчити особливості дитячих мрій в усіх аспектах та створення комплексної психокорекційної програми з корекції дитячо-батьківських стосунків.

Література

1. Беркинблит М. Б. Фантазия и реальность. – М.: Политиздат, 1968. – 128с. 2. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте – М., Просвещение, 1968. – 179 с. 3. Ковалев С. В. Психология современной семьи.– М.: Просвещение, 1988г. 4.Шнейдер Л. Б. Психология семейных отношений. Курс лекций. – М.: Апрель-Пресс, Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2000. 5. <http://www.ef.www4.com/>

Посох А. В. Взаємозв'язок динаміки потаємних дитячих мрій зі змістом дитячо-батьківських стосунків

В даній статті аналізується особливості дитячих мрій та фантазій. Досліджуються їх зв'язок зі стилями батьківського виховання. Результати дослідження доводять, що мрії дітей – це здебільшого фантазії, які не мотивують дитину до певної діяльності. Мрії та фантазії дітей мають переважно матеріальний характер. Батьки впливають на зміст дитячих мрій та фантазій.

Ключові слова: мрія, фантазія, дитячо-батьківські відносини, контроль, симбіоз.

Посох А. В. Взаимосвязь динамики тайных детских мечтаний с содержанием детско-родительских отношений

В данной статье анализируются особенности детских мечтаний и фантазий. Исследуются их связь со стилями родительского воспитания. Результаты исследования доказывают, что мечты детей - это в основном фантазии, которые не мотивируют ребенка к определенной деятельности. Мечты и фантазии детей имеют преимущественно материальный характер. Родители влияют на содержание детских мечтаний и фантазий.

Ключевые слова: мечта, фантазия, детско-родительские отношения, контроль, симбиоз.

Posokh A. V. The relationship dynamics of secret childhood dreams with the content of parent-child relationships

This paper analyzes the features of children's dreams and fantasies. Investigate their relationship with the styles of parenting. Results of the study show that the dreams of children - it is basically a fantasy that does not motivate a child to a particular activity. Dreams and fantasies of children are mostly material in nature. Parents influence the content of children's dreams and fantasies.

Keywords: dream, fantasy, child-parent relationships, control, symbiosis.

УДК 159.942:004.738.5-053.67

І. О. Проненко

Вплив Інтернет-спілкування на емоційну сферу користувачів юнацького віку

Постановка проблеми. З утворенням соціальних мереж, які є специфічним соціокультурним середовищем, відбувається «віртуалізація комунікації», вплив якої на формування і розвиток особистості важко переоцінити. Важливо зазначити, що взаємодія без фізичного контакту виключає невербальну частину – міміку та жести, що сприяє виникненню тенденції перебування в ілюзії спілкування, ілюзії дружби. Така ілюзорність становить велику небезпеку для представників юнацького віку, які складають основну масу користувачів. Адже для них прагнення довірливих дружніх взаємин є однією з найважливіших вікових потреб.

Актуальність. Кіберспілкування безумовно накладає відбиток на емоційну сферу особистості. Відсутність можливості спостерігати за експресією співрозмовника дозволяє отримати лише вербальну інформацію та залишитися емоційно не підключеним до співрозмовника. Значущість безпосереднього зв'язку людини з людиною відображується на здатності розпізнавання невербального прояву почуттів, емоційній обізнаності та спроможності до емпатії в реальному житті. Проблема трансформації емоційної сфери під впливом Інтернет-спілкування на сьогоднішній день не отримала достатнього висвітлення в психологічній науці, що зумовлює актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В психології дослідження віртуальної міжособистісної взаємодії ведуться з початку 90-х років. Психологічні аспекти комунікативних процесів в мережі вивчалися А.Є.Войскунським, А.Жичкіною (1999), І.Шевченком (1999) та Е. Рейд (1994). Вплив віртуальної взаємодії на особистість досліджували Дж. Сулер (1996) та Ш. Теркл (1997) [2].

Кіберкомунікація – є процес встановлення та розвитку в кіберпросторі контактів між людьми, здійснюваний за допомогою

сучасних ІКТ, обмін, що включає, інформацію, взаємне її смислове й експресивне сприйняття, а також спроби впливу один на одного [3].

На думку Дж. Сулера, для кіберпростору характерні такі особливості як редукція відчуттів, вербальний характер, свобода ідентичності, змінені стани свідомості, рівність, відсутність просторових і тимчасових обмежень, соціальна різноманітність та фіксація (запис) контактів [1].

Сервіси соціальних мереж характеризуються ускладненістю емоційного компоненту спілкування і, водночас, стійким прагненням до наповнення тексту почуттями [4]. Для можливості передачі та прочитування природних емоційних сигналів, що формуються у сфері невербальної поведінки, у письмових повідомленнях використовуються наступні компенсаторні прийоми: а) смайли, які мають градацію на зразок «сумно – байдуже – радісно»; б) письмо великими буквами, котре є відображенням роздратування і агресивності; в) система лайків і дизлайків як спосіб отримання та вираження соціальних прогладжувань за типом «подобається – не подобається»; г) вербальний опис власних почуттів у повідомленнях.

Емпіричне дослідження проводилося на базі Луганського національного університету ім. Т. Шевченка, Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля, студії іноземних мов «New Tone» та Підгорівської ЗОШ I- III ступенів. Вибірку респондентів склали 100 чоловік віком від 18 до 23 років зі стажем спілкування у соціальних мережах від 1 до 7 років та юнаки й дівчата, котрі не спілкуються за допомогою Інтернету. У якості критерію при визначенні впливу кіберспілкування був обраний середній рівень емпатії випробуваних.

Для реалізації цілей і завдань дослідження були використані наступні методики. 1. Діагностика емоційного інтелекту (Н. Хол); 2. Опитувальник «Профіль почуттів у відносинах» (Л. В. Куліков) для виявлення чуттєвого тону відношення опитуваного суб'єкта до іншої людини; 3. Методика «Суб'єктивна оцінка міжособистісних відносин» (С.В.Духновський) для визначення характеристик дисгармонії міжособистісних стосунків; 4. Методика «The Facial Meaning Sensitive Test (G. Dale)» на виявлення рівня здатності розпізнавати емоцій за лицьовою експресією.

Результати дослідження. Проведене дослідження дало можливість констатувати наступні особливості впливу Інтернет-спілкування на емоційну сферу користувачів юнацького віку. В результаті діагностики емоційного інтелекту у 55% активних користувачів соціальних мереж виявлено низький рівень даної здібності. Це свідчить про знижену здатність точно сприймати емоції, розуміти, оцінювати і виражати їх, викликати (генерувати) емоції, коли вони супроводжують мисленнєві процеси. Юнаки та дівчата, які не спілкуються за допомогою Інтернету складають менший відсоток низького рівня (45%). Проте здатність

розуміти емоції і застосовувати емоційні знання для даної групи є також недостатньою. Середній рівень емоційного інтелекту діагностований у 42% випробуваних учасників Інтернет-спілкування. Що говорить про достатню здатність ідентифікувати емоційні прояви у себе і інших, а також адекватне вираження емоцій та чутливість до маніпулювання (здатність відрізнити істинні емоції від награних). У контрольній групі даний показник є вищим і сягає 50%. Високий рівень емоційного інтелекту виявлений у 3% і 5% респондентів відповідно. Такі незначні розбіжності у результатах все ж вказують на перевагу випробуваних контрольної групи у здатності розуміти стосунки, що репрезентуються в емоціях і управляти емоційною сферою на основі ухвалення рішення.

За результатами методики «Профіль почуттів у відносинах» (Л. В. Куліков) у всіх без винятку респондентів домінують гедоністичні почуття. Проте має місце незначне переважання вказаних переживань у активних користувачів соціальних мереж (36% порівняно з 35%). Гедоністична функція Інтернету ґрунтується на тій обставині, що своєю доступністю, синкретизмом і магнетичною привабливістю він виключно спрощує сприйняття інформації. Карнавальний стиль взаємодії у віртуальному середовищі не допускає глибоких переживань та ігнорує їх пізнавальну функцію.

Наступними за силою вираженості є почуття близькості, на які в учасників віртуального спілкування припадає 26% від інших переживань (порівняно з 25% контрольної групи). Незначну перевагу в 1% першої категорії можна пояснити анонімністю віртуального середовища та його безпекою. Зближуючі почуття підштовхують особистість до того, що бути відкритішою в спілкуванні, часто посилюють бажання його продовжувати, зробити частішим, створюють основу для довіри.

На шкалу «Меланхолічні почуття» відведено 17% від загального відсотку переживань випробуваних, котрі не спілкуються за допомогою Інтернету та 16% в учасників соціальних мереж. Це можна пояснити розвитком рефлексії та самосвідомості у юнацькому віці. Юнаки та дівчата, котрі не приділяють уваги кіберспілкуванню (яке характеризується ефектом «поток» і втратою почуття часу), вочевидь, мають більше можливості звернутися до самопізнання. Проте надмірний самоаналіз, що переростає у самокопання, може викликати пригніченість, смуток, відчуття власної непотрібності та похмурий погляд на майбутнє.

Астенічні почуття складають 13% в учасників віртуальної взаємодії та 15% опитуваних другої групи. Такі переживання можуть бути результатом підвищеного емоційного навантаження та призводити до відмови від боротьби з труднощами. У користувачів соціальних мереж відсоток вказаних почуттів дещо менший, можливо, за рахунок можливості виходу у віртуальне середовище, де напруга нижча і складається ефект емоційного благополуччя.

Найменш вираженими за даними діагностики виявилися віддаляючі почуття (презирство, ненависть, відроза, гнів, почуття провини, заздрість і т.д.), що менш виражені у респондентів, які на спілкуються за допомогою Інтернету (8%) та більше – в учасників віртуальних співтовариств (9%). Невелика їх представленість у всіх респондентів є необхідною нормою і дозволяє зберігати особистісні межі суб'єкта та гармонію міжособистісних стосунків.

В результаті діагностики «Суб'єктивної оцінки міжособистісних відносин» (С. В. Духновський) за шкалою «Напруженість відносин» низький рівень виявлений у 30% випробуваних, які не включені у віртуальні відносини. В опитаних, які спілкуються за допомогою Інтернету даний показник складає 20%, що можна пояснити значущістю кібервідносин для даних випробуваних. Серед великої кількості соціальних контактів відсоток таких, носять переважно поверхневий характер, зменшується при зростанні стажу. Кількість респондентів, у яких діагностовано середній рівень майже однакова (65% і 63% відповідно). Це говорить про помірно виражену напруженість, що необхідна для підтримки інтенсивності стосунків. Високий рівень виявлено у 5% випробуваних, які не входять до соціальних мереж. Як бачимо, зайва зосередженість, поглиненість думками про стосунки, підвищена заклопотаність ними характерна для невеликого відсотку юнаків та дівчат. Проте, в опитаних, що включені у віртуальні відносини, цей рівень зростає до 17%. Можна зазначити, що такі особистості надто переймаються стосунками, які викликають дискомфорт та занепокоєння.

За шкалою «Відчуженість відносин» низький рівень характерний для 20% усіх без винятку випробуваних. Юнаки та дівчата з таким показником, можливо, демонструють залежність, конформність з метою уникнути самотності і "непотрібності", або ж прагнуть підкреслити свою причетність до інтересів більшості. Середній рівень відчуженості серед членів соціальних співтовариств складає 74% і 70% у контрольної групи. Це говорить про те, що перші більше прагнуть встановлювати близькі, чуттєві, довірчі стосунки з іншими. Другі ж не включені до віртуального простору, а тому мають тенденцію дещо частіше стикатися з почуттям самотності й ізольованості від інших людей. Високі значення та виражене прагнення дистанціюватися від інших виявлено у 10% юнаків та дівчат, що не спілкуються за допомогою Інтернету. У їх стосунках має місце відсутність довіри, розуміння, близькості, вони не викликають почуття комфорту. Тоді як учасники соціальних співтовариств (6%) менш обережні у встановленні близьких відносин й у виборі осіб, з якими створюють глибші емоційні стосунки. Це можна пояснити ефектами анонімності та безпечності Інтернету, який знижує переживання самотності й ізольованості.

За шкалою «Конфліктність відносин» низький рівень діагностовано у 15% респондентів, що не спілкуються у соціальних співтовариствах.

Тоді як у їх учасників він складає 23%. Що можна пояснити технічною несумісністю Інтернет-активності та фізичної агресії. Середній рівень виявлений у 70% всіх опитаних. Такий показник може свідчити або про відсутність протистояння, нерозв'язних протиріч між суб'єктами стосунків, або про те, що виникаючі труднощі і протиріччя конструктивно вирішуються. Високий рівень конфліктності більше характерний для реальних взаємовідносин (15%). У них вища наявність протиріч, протистояння, протиборства між людьми. Відповідно, культура, що формується користувачами, котрі не потребують фізичної агресії, містить норму відмови від насильства і даний рівень наявний в удвічі меншій кількості респондентів (7%).

За шкалою «Агресивність відносин» були отримані такі дані. Низький рівень характерний для 23% учасників віртуальних відносин. В той час як у респондентів, що віддають перевагу виключно реальному спілкуванню даний рівень складає 15% і агресивні наміри менш ретельно приховуються або контролюються. Середній рівень однаковий для всіх опитаних – 65%. У їхніх стосунках виражено прагнення зайняти позицію "на рівних". Прояви люті, неприязні і заздрості, негативна критика і роздратування по відношенню до інших відсутні. У 20% юнаків та дівчат, що не спілкуються за допомогою Інтернету переважає високий рівень конфліктності відносин. Можна говорити про тенденцію набути контролю, влади над іншими людьми. У опитаних, які спілкуються у соціальних мережах даний рівень нижчий і складає 12%. Інтернет як нова субкультура жорсткіше оцінює насильницькі дії і містить у своїх неписаних правилах поведінки менший об'єм "санкціонованого насильства", такого як прояви різкості, грубощі в стосунках та агресія.

Підводячи підсумки проведеного дослідження, можна зробити наступні **висновки**:

1. Кіберкомунікація – це процес встановлення та розвитку в кіберпросторі контактів між людьми, опосередкований сучасними ІКТ, що включає обмін інформацією, взаємне її смислове й експресивне сприйняття, а також спроби впливу один на одного.

2. Існує тенденція до зниження здатності точно сприймати емоції, розуміти, оцінювати і виражати їх у активних користувачів соціальних мереж. В той час як юнаки та дівчата, що не використовують даний сервіс, мають вищу здатність розуміти стосунки, що репрезентуються в емоціях і управляти емоційною сферою на основі ухвалення рішення.

3. Учасників соціальних спілтовариств більше прагнуть до комфорту та задоволення, що обумовлено гедоністичною функцією Інтернету. Так як стиль віртуальної взаємодії спрощує сприйняття інформації, не допускає глибоких переживань, ігноруючи їх пізнавальну функцію.

4. Юнаки та дівчата, які не використовують соціальні мережі як засіб спілкування частіше відчують себе самотніми та відчуженими.

Нижчий рівень конфліктності та агресивності стосунків юних користувачів пояснюється лімітованістю непрямой агресії, характерної для кіберпростору.

Література

1. Кузнецова Ю. М., Чудова Н. В. Психология жителей Интернета, изд. 2-е, испр., М.: ЛКИ, 2011, —224 с.
2. Минаков А. В. Некоторые психологические свойства и особенности Интернет как нового слоя реальности [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://flogiston.df.ru/projects/articles/minakov.shtml>
3. Плешаков В. А. Киберкоммуникация как современная психолого-педагогическая проблема // Информация и образование: границы коммуникаций INFO'11. Сб. науч. тр. – № 3. – Горно-Алтайск: РИО ГАГУ, 2011. – С. 35–37.
4. Чеботарева Н. Д. Интернет-форум как виртуальный аналог психодинамической группы // Международная конференция «Психология общения 2000: проблемы и перспективы» 25–27 октября. – М., 2000. С. 328–330.

Проненко І. О. Вплив Інтернет-спілкування на емоційну сферу користувачів юнацького віку

У даній статті аналізується вплив Інтернет-спілкування на емоційну сферу користувачів юнацького віку. Описані характеристики віртуального простору і засоби для вираження емоцій, які надає Інтернет-середовище. В емпіричній частині роботи порівнюється рівень емоційного інтелекту, спектр переживаних почуттів, здатність розпізнавати емоції та міра задоволеності стосунками активних користувачів соціальних мереж і респондентів, які не включені в Інтернет-спілкування.

Ключові слова: кібервідносини, соціальні мережі, емоції і почуття, юнацький вік.

Проненко И. А. Влияние интернет-общения на эмоциональную сферу пользователей юношеского возраста

В данной статье анализируется влияние Интернет-общения на эмоциональную сферу пользователей юношеского возраста. Описаны характеристики виртуального пространства и средства для выражения эмоций, которые предоставляет Интернет-среда. В эмпирической части работы сравнивается уровень эмоционального интеллекта, спектр переживаемых чувств, способность распознавать эмоции и степень удовлетворенности отношениями активных пользователей социальных сетей и респондентов, которые не включены в Интернет-общение.

Ключевые слова: киберотношения, социальные сети, эмоции и чувства, юношеский возраст.

Pronenko I. A. The influence of Internet-communication on the emotional sphere of adolescent users

The influence of Internet-communication on the emotional sphere of adolescent users is analysed in this article. The descriptions of virtual space and means of emotional expression given to us by an Internet-environment have been described. The level of emotional intellect, spectrum of the experienced feelings, ability to recognize emotions and degree of satisfaction with the relations of active users of social networks and respondents that are not included in an Internet- communication, are compared in empiric part of work.

Keywords: cybercommunication, social networks, emotions and feelings, adolescent.

УДК 159.922.8

В. С. Савченко

Особливості формування стресостійкості педагогів

Більшість досліджень в області професіоналізації педагога присвячені в основному вивченню професійно важливих якостей, професійній готовності, проблемам становлення індивідуального стилю діяльності, розвитку самосвідомості педагога і лише небагато – вивченню деструктивних явищ: стагнації, професійних деформацій, криз професійного розвитку, а також синдрому психічного вигорання.

Всі дослідження свідчать про те, що професійну працю педагога відрізняє висока емоційна напруженість, стресогенність даної діяльності, пов'язаної з систематичними ситуаціями оцінки, частими і тривалими контактами з учнями, батьками, педагогами, мало помітністю результатів для зовнішнього сприйняття, зниженням престижності педагогічної праці, високою вірогідністю виникнення ділових, міжособистісних конфліктів і ін. В зв'язку з цим великого значення та актуальності набуває вивчення феномену емоційного вигорання – психологічного явища, що здійснює негативну дію на здоров'я і ефективність діяльності педагогів [1, с.31].

Вивченню даного феномену присвячені роботи Д. Маслач, С. Джексон, Д. Кондо, В. В. Жваво, В. Е. Орел, Е. С. Старченкової, А. А. Рукавішнікова, Н. Е. Водопьянкової, М. В. Борисова і ін. Проте, на сьогоднішній день не має однозначної думки щодо закономірностей виникнення і розвитку синдрому емоційного вигорання [2, с.57].

Актуальна проблема розробки та вивчення базової складової профілактики синдрому емоційного вигорання – це особистісна психологічна підготовка педагога не лише за допомогою теоретичного вчення основам психологічних знань, скільки вчення практичне, орієнтоване на формування стресостійкості і навичок ефективної професійної копінг-поведінки професіонала. Отже, копінг-поведінка –

це, з одного боку, індивідуальна стійка особистісна структура (диспозиція), тобто набір визначених, відповідних індивідуально-особовим характеристикам і емоційно-динамічним властивостям індивіда варіантів (способів) поведінки і реагування в стресових ситуаціях. З іншого боку - це широкий спектр всіляких стратегій подолання стресу, які особистість може використовувати залежно від зовнішніх обставин, умов діяльності і індивідуальних цілей. Чим активніше і варіативніше буде вибір, тим вище адаптаційний потенціал, тим успішніше відбувається психологічна адаптація особистості педагога [3, с.92].

Існує певний ряд копінг-стратегій, які сприяють запобіганню емоційного вигорання:

- Зміна масштабу подій, що травмують;
- Гумор - як зміна оцінки;
- Методика Морита-терапія;
- Збільшення пластичності і гнучкості психіки;
- Уміння відкласти досягнення результату;
- Підвищення самооцінки;
- Попередження безпорадності й зм'якшення тривожності, страху;
- Підвищення активності й відмова від любових атак;
- Хобі - як відволікаюча активність;
- Значення сповіді;
- Щоденникові записи.

То ж ми вважаємо, що процес функціонування педагогів в професійних стресових ситуаціях буде конструктивним за умов ефективної профілактики і корекції синдрому професійного вигорання завдяки оволодіння ними засобами копінг-стратегій.

Метою статті є розкриття особливостей впливу використання копінг-стратегій на запобігання емоційного вигорання в професійній діяльності педагогів. Для опрацювання даного припущення ми провели емпіричне дослідження, в якому приймали участь 20 педагогів з різним стажем праці, віком від 29 до 46 років.

На першому етапі нами була проведена діагностика реагування педагогів в стресових ситуаціях за допомогою наступних методик:

1. Методика діагностики рівня емоційного вигорання В.В.Бойко.

Пропонуємо результати тестування у вигляді порівняльної діаграми фаз емоційного вигорання педагогів:

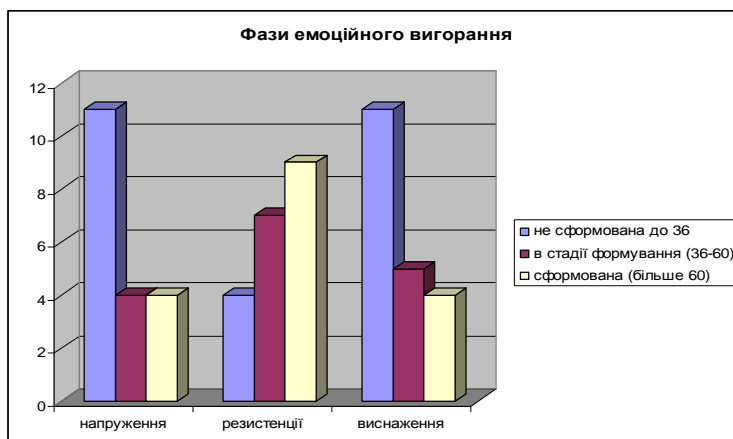

Рис.1

Аналіз отриманих даних свідчить про те, що у більшості випробуваних повністю сформована фаза резистенції, представлена складними симптомами неадекватного емоційного реагування, емоційно – моральної дезорієнтації та редукції професійних обов'язків, тобто тими складовими, які безпосередньо впливають на якість виконуваної праці. Ця фаза сформована у 40 % випробуваних, у 30% - вона знаходиться в стадії формування та у 20% - не сформована.

Фаза напруження сформована у 25% вчителів; знаходиться у стадії формування у 25%; не сформована у 50% випробуваних. Фаза виснаження у 20% випробуваних повністю сформована; у 30% знаходиться у стадії формування; не сформована у 50% випробуваних.

Результати даних цієї методики показали, що всі педагоги поступово проходять фази, які в подальшому переходять в емоційне вигорання. Повністю сформована фаза виснаження у 20 % педагогів, тобто представники цієї групи переживають стан емоційного вигорання.

2. Методика «Копінг-поведінка у стресових станах» (С. Норман, Д. Ф. Едлер, Д. А. Джеймс, М. И. Паркер; Адаптований варіант Т. А. Крюкової).

Пропонуємо результати тестування у вигляді порівняльної діаграми копінг-поведінки педагогів:

На діаграмі можна побачити співвідношення наступних даних: у 85% педагогів поведінка орієнтована на рішення проблеми, 10 % - на уникнення проблеми та у 5% - на емоційні реакції. Результати показали, що у педагогів, які знаходяться у фазі виснаження поведінка орієнтована на емоції.

Аналіз результатів тестування надав підстави для висновків: когнітивні копінг-стратегії (А) – виявлені в 20% досліджуваних, а саме дисимуляція, смиренність, проблемний аналіз, збереження самоконтролю. Емоційні копінг-стратегії (Б) – оптимізм, емоційна розрядка, самозвинувачення, придушення емоцій – виявлені у 45%

респондентів. Поведінкові копінг-стратегії (В) – альтруїзм, відступ, активне уникнення, співробітництво, компенсація – 35% респондентів.

Рис. 1

3. Методика діагностики копінг-механізмів (тест Хейма).

За результатами проведеної діагностики була сформована група для проведення формуючого експерименту. До експериментальної групи увійшли педагоги, які за результатами діагностики виявили не сформованість фази резистенції, представлені складними симптомами неадекватного емоційного реагування, емоційно – моральної дезорієнтації та редукції професійних обов'язків, тобто тими складовими, які безпосередньо впливають на якість виконуваної праці, у яких не сформована фаза напруження та виявлені високі показники активної фази виснаження.

Подальша профілактична та корекційна робота проводилась наступним чином: був проведений семінар-практикум для педагогів на тему «Емоційне вигорання педагогів» з просвітницькою метою. Наступний етап - тренінг для педагогів, в якому використовувались рольові ігри та вправи, що сприяють саморозкриттю учасників групи, рухливі ігри для емоційної розрядки, а також вправи на релаксацію і зняття нервової напруги. Ми розвивали у педагогів само регулятивні навички, рефлексію та стимулювали процеси самопізнання та само вдосконалення. Тренінг містив в собі 6 занять по 2 години.

Після проведеної роботи, зі всіма педагогами була проведена повторна діагностика за методикою діагностики копінг-механізмів (тест Хейма). Результати педагогів суттєво змінились: рівень емоційного фону та рівень стресостійкості підвищився; вони стали краще себе почувати. Також нами були розроблені рекомендації педагогам щодо попередження та подолання синдрому емоційного вигорання. Педагогам було запропоновано формувати риси характеру, поведінкові навички та уміння, що допомагають долати стресори:

- уміння управляти власним часом;

- уміння рівномірно розподіляти навантаження, «планувати справи»;
- уміння працювати в колективі, не брати всю роботу на себе, вважаючи, що інші зроблять її гірше;
- уміння визначити пріоритети при виконанні справ;
- уміння раціонально розподіляти ресурси (фінансові, людські);
- не робити або не прагнути робити декілька дій одночасно;
- уміння використовувати перерви в роботі для відпочинку або перемикавання на інші проблеми;
- упевненість в собі;
- наявність соціальних навиків спілкування, управління конфліктами.
- уміння все робити вчасно, не залишати дрібні справи на «завтра»;
- уміння розподілити обов'язки по будинку між членами сім'ї;
- уміння планувати домашню справу;
- уміння ставити конкретні, досяжні, реальні цілі і навчитися «заохочувати себе» за їх виконання.
- навички міжособистісного спілкування;
- упевненість (але не самовпевненість) в поведінці;
- професійна компетентність;
- чесність і працьовитість і ін.

В. Сухомлинський писав, що учительська професія - це людинознавство, постійне, що не припиняється проникнення в складний духовний світ людини. Чудова риса – постійно відчиняти в людині нове, дивуватися новому, бачити людину в процесі її становлення – один із тих коренів, що вирощує покликання до педагогічної праці. Цей корінь закладається в людині ще в дитинстві й отрочстві, закладається й у родині, і в школі. Він закладається турботами старших – батька, матері, учителя, які виховують дитину в душі любові до людей, поваги до людини. Саме тому ми вважаємо, що здоров'я, насамперед психічне – це найважливіша цінність для педагогів, тому що саме вони виховують підрастаюче покоління, засвоєння та оволодіння копінг-стратегіями – сьогоденна необхідність, тому ми плануємо продовжувати та поширювати нашу дослідницьку роботу.

Література

1. Аминов Н. А. Выделение группы риска среди работающих учителей: прикладные аспекты психодиагностики склонности к развитию «синдрома эмоционального выгорания» с помощью 16- PF Кетелла / Н.А. Аминов // Журнал прикладной психологии.-1998.-№6.- с.55-69. **2. Ахмеров Р. А., Прыгин Г. С.** Психобиографические характеристики субъекта с автономным типом саморегуляции деятельности / Р.А. Ахмеров, Г.С. Прыгин // Психологи.-2005.-№6.- с. 25-

34. **З. Исаев Е. Р.** Коппинг – поведение и психологическая защита личности в условиях здоровья и болезни / Е.Р. Исаев – СПб: Изд-во «СПб ГУ», 2009.- 136с.

Савченко В. С. Особливості формування стресостійкості педагогів

У цій статті визначаються особливості та фактори формування стійкості до стресів засобами копінг-стратегій у педагогів, що зумовлено актуальною та професійною специфікою їх праці. Експериментально обгрунтована необхідність та актуальність дослідження, педагогам запропоновано формувати переконання, риси характеру, поведінкові навички, що допомагають долати стресори.

Ключові слова: копінг-стратегії, копінг-поведінка, емоційне вигорання, стресостійкість.

Савченко В. С. Особенности формирования стрессоустойчивости педагогов

В этой статье раскрываются особенности, факторы формирования устойчивости к стрессам благодаря использованию педагогами копинг-стратегий, так как это обусловлено актуальной и профессиональной спецификой их работы. Экспериментально обоснована необходимость и актуальность исследования, педагогам предложено формировать убеждения, черты характера, поведенческие навыки, которые помогут преодолеть стрессоры.

Ключевые слова: копинг-стратегии, копинг-поведение, эмоциональное выгорание, стрессоустойчивость.

Savchenko V. S. Peculiarities of teachers' stress tolerance

The article deals with the peculiarities and factors of formation of the resistance to stress through the use the coping strategies by the teachers, as it depends on the actual and professional specification of their work. The necessity and relevance of the study is proved experimentally. The teachers are proposed to form views, personality traits, behavioral skills that will help to overcome the stressors.

Keywords: coping strategies, coping behavior, emotional burnout, stress tolerance.

УДК 373.5.015.3:005.32:316.61

А. В. Саламанова

Вплив особистісних достоїнств старшокласників на успішність навчальної діяльності та спілкування

Постановка проблеми. Особистісні достоїнства складають невід'ємну частину внутрішнього життя кожної людини. Говорячи про

достойну людину, ми завжди маємо на увазі такі якості особистості, як доброта, благородство, чесність, товариськість, щедрість, працелюбство, оптимістичність. Тому особистісні достоїнства - це перш за все позитивні якості людини. Вже від народження дитина має вроджені характеристики, які використовує протягом усього життя.

Загалом науковцями поняття достоїнство визнається як моральна свідомість, уявлення про цінність людини як особистості. Ця категорія входить до психології, яка займається дослідженням позитивних аспектів психіки людини. Вона з'явилася в кінці ХХ століття у світі наукової психології і тому вважається новим напрямком. Її засновником є Мартін Селігман, а ідейним попередником напрямку був Абрахам Маслоу. Оптимістична психологія - затребуваний напрямок у сучасному суспільстві, бо розвиває сильні сторони особистості, вчить добиватися успіху, навчає по - іншому дивитися на світ, сприймати навколишню дійсність оптимістично та знаходити правильні рішення в будь - яких ситуаціях.

Аналіз досліджень і публікацій. Багато науковців як вітчизняні, так і зарубіжні вивчали проблему даного дослідження: Дж. Вайан, А. Маслоу, І. Бонівелл, Б.Фредеріксон, Р. Christopher, Арістотель, Ф. Аквінський, Мартін Э. П. Селігман, Ед Дінер, М. Чиксентмихай, Ч. Снайдер, А. Бандура, Д. Гільберт і Д. Хайдт. У роботах В. В. Лук'яненка була виділена проблема взаємозв'язків самоефективності з особистісними утвореннями студентів юнацького віку. Л. Овдійчук вивчала формування естетичних почуттів старшокласників у процесі навчання літературі в школі. Честь і достоїнство особистості як предмет професійної діяльності практичного психолога досліджував В. В. Рибалка. М. В. Солодушкіна в наукових статтях розглядала проблеми позитивної психології, успіхи, перспективи. Як використовувати ідеї позитивної психології в організації діяльності практичного психолога вивчала Э. Е. Безродня. Г. В. Ботвінкін досліджував виховання національного достоїнства старшокласників в умовах клубу та, разом із М. І. Морозовою, модель виховання національного достоїнства. З. А. Водяха діагностично дослідив достоїнства особистості та інші.

Аналіз літератури показав, що достоїнством можна вважати:

- 1) морально – етичну категорію (В. Н. Додонов, В. Д. Єрмаков, М. А. Крилова);
- 2) поняття моральної свідомості (І. Т. Фролова), усвідомлення людиною високих моральних якостей (Л. Н. Тімощенко);
- 3) особливе моральне ставлення людини до самої себе (І. Т. Фролова), повага високих моральних якостей у самому собі (Л. Н. Тімощенко), форма самосвідомості та самоконтролю особистості (І. С. Кон);
- 4) визнається цінністю особистості з боку суспільства (І. С. Кон);

5) невід’ємна властивість людини (В. Н. Додонов, В. Д. Єрмаков, М. А. Крилова);

6) вартість, цінність, добротність, ступінь придатності, перевага (В. Даль).

Достойна людина – це перш за все та людина, яка тримає слово, проявляє щиру турботу, готова допомогти. Достойна людина повинна прагнути зберегти себе як особистість. Вона не може зрадити своїм принципам, завжди відстоює свою думку, прагне розкрити свої здібності та реалізувати себе. Вона добре освічена, прагне бути в курсі багатьох подій, засуджує однобічний розвиток - інтерес в одній галузі знань. З іншого боку, однозначно визначає такі вади, як відсутність прагнень до досягнень, задоволеність становищем «середняка» у житті. Достойна людина віддає перевагу індивідуальній дії і рішенню, відстоює право на самостійність, від групи не залежить і в підтримці не потребує. Готова приймати відповідальні рішення, впевнена у своїх силах і можливостях. Авторитетам особливо не довіряє, але не прагне до лідерства за будь - яку ціну і повинна уміти підкорятися. Вона повинна виконувати соціальні норми і правила [5, с. 175].

Результати теоретичного аналізу за означеною проблемою засвідчують відсутність спеціальних системних досліджень виявлення особистісних достоїнств старшокласників та їх вплив на успішність навчальної діяльності і спілкування. Поза увагою науковців залишаються такі важливі питання: особистісні достоїнства в юнацькому віці, розвиток позитивних якостей, вплив особистісних достоїнств старшокласників на успішність навчальної діяльності і спілкування.

Отже, актуальність цієї тематики та необхідність доповнення даних щодо впливу особистісних достоїнств старшокласників на успішність навчальної діяльності і спілкування й стало причиною проведення нашого дослідження.

Об’єктом дослідження є особистісна сфера старшокласника.

Предметом – вплив особистісних достоїнств старшокласників на успішність у спілкуванні і навчанні.

Метою дослідження є практично дослідити і теоретично обґрунтувати вплив особистісних достоїнств старшокласників на успішність навчальної діяльності та спілкування.

Результати дослідження. Експериментальне дослідження впливу особистісних достоїнств старшокласників на успішність навчальної діяльності та спілкування проводилося на базі Зимогір’ївської загальноосвітньої школи I – III ступенів, Зимогір’ївської гімназії та Луганської спеціалізованої школи № 57. У дослідженні взяло участь 87 респондентів.

Нами були використані: бесіда, спостереження та комплекс психодіагностичних методик. А саме: «Методика вивчення оптимізму LOT» (Ч. Шейер і М. Карвер), Методика «Оцінка своїх достоїнств»

(М. Селігман), Тест вивчення рівня товариськості (В. Ф. Ряховський), та методика «Соціометрія».

Обрані методики:

1) Методика вивчення оптимізму LOT (Ч. Шейер і М. Карвер). Дозволяє виявити рівень оптимізму [6, с. 56 - 57].

2) Методика «Оцінка своїх достоїнств» (М. Селігман) складається з 24 особистісних достоїнств: допитливість, інтерес до оточуючого середовища; любов до знань; здібність до суджень; оригінальність; знання людей і себе самого; вміння бачити перспективу; хоробрість; працьовитість; чесність; доброта і щедрість; здібність любити; колективізм; справедливість; лідерські якості; самоконтроль; скромність; розсудливість; почуття прекрасного; подяка; надія і оптимізм; віра і релігійність; прощення; почуття гумору; пристрась і ентузіазм [7, с. 189].

3) Тест вивчення рівня товариськості (В. Ф. Ряховський). Тест виявляє рівень комунікабельності людини.

4) Методика «Соціометрія» дозволяє розглянути колектив виділяючи у ньому лідерів, переважаючих, зневажаючих та ізольованих.

За даними методу спостереження та за результатами бесід, ми виявили, що старшокласники були зацікавлені в дослідженні, але деякі недосконало володіють теоретичними знаннями по психології, тому важко відрізняли у собі особистісні достоїнства та значення самого терміну.

Аналіз даних, отриманих за результатами психодіагностичних методик, свідчать про наступне:

Згідно з методикою «Соціометрія» (Дж. Морено), учні які мають високий рівень навчальної діяльності займають наступну позицію у колективі: зневажальні – 2,3%, переважальні – 3,4%, лідери – 2,3%; учні які мають достатній рівень навчальної діяльності: ізольовані – 2,3%, зневажальні – 10,3%, переважальні – 9,2%, лідери – 2,3%; учні що мають середній рівень навчальної діяльності: ізольовані – 5%, зневажальні – 31%, переважальні – 17%, лідери – 2,3%; учні що мають низький рівень навчальної діяльності: ізольовані – 10,4%, зневажальні – 7%, переважальні – 2,3%.

Тобто, можна зробити висновок, що оцінка, рівень успішності тільки частково може впливати на рішення, вибір учнів з ким більше спілкуватися та взаємодіяти.

Представимо результати за методикою «Оцінка своїх достоїнств» (М. Селігман). Ті хто навчаються на високий рівень, на перше місце відносять таку позитивну якість, як любов до знань (7%); на друге місце: надія, турбота про майбутнє (6%); на третє місце: допитливість, інтерес до оточуючого середовища (5%), вдячність (5%), гумор (5%); на четверте місце: знання людей і себе самого, вміння спілкуватися (3,4%), хоробрість (3,4%), самоконтроль (3,4%); на п'яте місце: здібність до

суджень, критичність мислення (2,3%), працелюбство (2,3%); на шосте місце: оригінальність, винахідливість (1,1%), доброта і щедрість (1,1%). Учні які навчаються на достатній рівень, вибирають на перше місце: надія, торботу про майбутнє (16%); на друге місце: оригінальність, винахідливість (13%); на третє місце: любов до знань (11,5%), вдячність (11,5%); на четверте місце: хоробрість (8%); на п'яте місце: знання людей і себе самого, вміння спілкуватися (7%), гумор (7%); на шосте місце: доброта і щедрість (6%); на сьоме місце: допитливість, інтерес до оточуючого середовища (3,4%), здібність до суджень, критичність мислення (3,4%); на восьме місце: самоконтроль (2,3%); на дев'яте місце: працелюбство (1,1%). У інших, які навчаються на середній рівень на першому місці знаходяться наступні позитивні якості: гумор (17,2%); на другому місці: знання людей і себе самого, вміння спілкуватися (14%); на третьому місці: вдячність (10,3%); на четвертому місці: надія, торбота про майбутнє (9,2%); на п'ятому місці: доброта і щедрість (7%); на шостому місці: любов до знань (6%); на сьомому місці: здібність до суджень, критичність мислення (3,4%); на восьмому місці: допитливість, інтерес до оточуючого середовища (2,3%), оригінальність, винахідливість (2,3%), хоробрість (2,3%), самоконтроль (2,3%); на дев'ятому місці: колективізм, почуття обов'язку (1,1%). Досліджувані які навчаються на низький рівень обирають на перше місце: знання людей і себе самого, вміння спілкуватися (2,3%); на друге місце: самоконтроль (3,4%), надія, торбота про майбутнє (3,4%), гумор (3,4%); на третє місце: знання людей і себе самого, вміння спілкуватися (2,3%), працелюбство (2,3%); на четверте місце: здібність до суджень, критичність мислення (1,1%), оригінальність, винахідливість (1,1%), вдячність (1,1%). Як ми бачимо, особистісні достоїнства можуть впливати на успішність в навчанні, кожний рівень успішності складається зі своїх особистісних якостей. Менший відсоток особистісних достоїнств діагностується у тих, хто навчається на низький рівень.

Далі розглянемо отримані діагностичні дані за «тестом на оптимізм» (Ч. Шейер і М. Карвер LOT). Найбільш ближче до оптимістів за результатами отриманих даних виявилися старшокласники з достатнім рівнем успішності, так як високий рівень оптимізму склав 3,4%, рівень званий вище середнього – 14%, нище середнього – 10,3%, а низький рівень оптимізму – 3,4%. В учнів з високим рівнем успішності діагностується наступне процентне співвідношення: високий рівень – 2,3%, вище середнього – 1,1%, нище середнього – 3,4%, низький рівень – 2,3%. Учні з середнім рівнем успішності: високий рівень – 2,3%, вище середнього – 3,4%, нище середнього – 6%, низький рівень – 37%. А також учні з низьким рівнем успішності: вище середнього – 1,1%, нище середнього – 2,3%, низький рівень – 8%.

Для вивчення рівня товариськості старшокласників, ми взяли тест "Оцінка рівня товариськості" (В. Ф. Ряховського). У слідстві підрахунку

даних, ми виявили, що частий вибір учнів припадає на шкалу від 9 до 13 балів (з високим рівнем успішності – 6%, з достатнім рівнем успішності – 22%, із середнім рівнем успішності – 30% та з низьким рівнем успішності – 6%). Це говорить про те, що старшокласники вельми товариські. Цікаві, говіркі, люблять висловлюватися з різних питань, що, буває, викликає роздратування у оточуючих. Охоче знайомляться з новими людьми. Люблять бути в центрі уваги, нікому не відмовляють у проханнях, хоча не завжди можуть їх виконати. Також діагностується шкала від 19 до 24 балів - це учні з середнім рівнем успішності (2,3%). Такі учні товариські, у незнайомій обстановці почувають себе цілком упевнено. Нові проблеми їх не лякають. І все ж з новими людьми сходяться з оглядкою, у суперечках і диспутах беруть участь неохоче. Від 14 до 18 балів: з високим рівнем успішності - 1,1%, з достатнім рівнем - 2,3%, з середнім рівнем - 15%, з низьким рівнем - 3,4%. У таких учнів нормальна комунікабельність. Вони допитливі, охоче слухають цікавого співбесідника, достатньо терплячі в спілкуванні, відстоюють свою точку зору без запальності. Без неприємних переживань йдуть на зустріч з новими людьми. В той же час не люблять галасливих компаній. Від 4 до 8 балів: з високим рівнем успішності - 1,1%, з достатнім рівнем - 6%, з середнім рівнем - 1,1% і з низьким рівнем - 2,3%. У таких учнів товариськість б'є ключем. Вони завжди в курсі всіх справ. Люблять приймати участь у всіх дискусіях, хоча серйозні теми можуть викликати у них мігрень або навіть нудьгу. Охоче беруться виконувати будь - яке питання, навіть якщо мають поверхове уявлення. Всюди почувають себе у своїй тарілці. Беруться за будь - яку справу, хоча не завжди можуть успішно довести її до кінця. Від 0 до 3 балів: учні з високим рівнем успішності - 1,1% і з середнім рівнем - 1,1%. Комунікабельність носить болісний характер. Такі учні балакучі, багатослівні, втручаються у справи, які не мають до них ніякого відношення. Беруться судити про проблеми, в яких зовсім не компетентні. Свідомо чи мимоволі часто бувають причиною різного роду конфліктів в оточенні. Запальні, образливі, нерідко бувають необ'єктивні.

Висновки. Таким чином ознайомившись з теоретичним матеріалом та розглянувши отримані дані за відібраними методиками можна зробити висновок, що особистісні достоїнства впливають на успішність у навчанні та спілкуванні. Найважливішими достоїнствами старшокласників є: любов до знань, надія (турбота о майбутнім), допитливість (інтерес до оточуючого середовища), вдячливість, гумор, оригінальність, знання людей та самого себе (вміння спілкуватися), самоконтроль, працелюбство та інші.

Достоїнною вважається така людина, яка тримає слово, проявляє щирі турботу, готова допомогти, прагне зберегти себе як особистість, завжди відстоює свою думку, прагне розкрити свої здібності та

реалізувати себе. Вона добре освічена, готова приймати відповідальні рішення, впевнена у своїх силах і можливостях.

Продовження дослідження може бути спрямовано на вивчення інших особистісних достоїнств в юнацькому віці, розвиток позитивних якостей за допомогою тренінгових вправ, особистісних достоїнств в різних вікових категоріях.

Література

1. Великий юридичний словник Додонов В. Н., Єрмаков В. Д., Крилова М. А. М.: 2001, С.163. **2. Головин С. Ю.** Словарь практического психолога, 1998, - 340 с. **3. Даль Володимир** Тлумачний словник живої великоруської мови: Т. 1 - 4. - М.: Рус. Яз., 1989 - Т. 1: А - З. - 1989. - 480 с. **4. Маклаков А. Г.** Общая психология — СПб: Питер, 2001 — с. 471: ил — (Серия «Учебник нового века»). **5. Мир** психологии – 2002 - №2 – 100 с. **6. Психология** оптимизма: учебно – методическое пособие к спецкурсу О. А. Сычѳв; Бийский пед. гос. ун – т им. В. М. Шукшина. – Бийск: БПГУ им. В. М. Шкушина, 2008. – 56 - 57 с. **7. Селигман Мартин** Новая позитивная психология: Научный взгляд на счастье и смысл жизни /Перев. с англ. – М.: Издательство «София», 2006. –189 с. **8. Словник** з етики під редакцією І. С. Кона. Вид. Четверте Москва Изд. Політичної літератури, 1981, С. 81 - 82. **9. Тимошенко Л. Н.** «Виховання старшокласників» Книга для вчителя. Видання друге, доповнене і перероблене Москва «Просвіта» 1990 р., С. 117. **10. Философский** словарь\ Под ред. И. Т. Фролова. – 5 – е изд. – М.: Политиздат., 1986. – С. 135.

Саламанова А. В. Вплив особистісних достоїнств старшокласників на успішність навчальної діяльності та спілкування

Стаття присвячена теоретичному аналізу і практичному дослідженню проблеми впливу особистісних достоїнств старшокласників на успішність навчальної діяльності та спілкування. Було проаналізовано поняття «достоїнство», розглянуто дослідження за даною проблематикою та отримані дані у результаті проведеної експериментальної частини.

Ключові слова: особистісні достоїнства, старшокласники, успішність навчальної діяльності, оптимістична психологія.

Саламанова А. В. Влияние личностных достоинств старшекласников на успешность учебной деятельности и общения

Статья посвящена теоретическому анализу и практическому исследованию проблемы влияния личностных достоинств старшекласников на успешность учебной деятельности и общения. Было проанализировано понятие «достоинство», рассмотрены

исследования по данной проблематике и полученные данные в результате проведенной экспериментальной части.

Ключевые слова: личностные достоинства, старшеклассники, успешность учебной деятельности, оптимистическая психология.

Salamanova A. V. Influence of personality dignities of senior pupils on success of educational activity and commonunication

The article is sanctified to the theoretical analysis and practical research of problem of influence of personality dignities of senior pupils on success of educational activity and commonunication. A concept was analysed "dignity", researches on this range of problems and obtained data are considered as a result of the conducted experimental part.

Keywords: personality dignities, senior pupils, success of educational activity, optimistic psychology.

УДК 159.9.019.4-047.37

К. В. Сергєєва

Психологічний зміст феномена лінощів молодших школярів

Постановка проблеми. Незважаючи на широку представленість у буденній свідомості, лінощі відносно мало вивчена як в теоретичному, так і в емпіричному планах. Феномен лінощів традиційно розглядалася етико-філософською думкою в контексті пошуку шляхів до безтурботного життя, юридичною - у рамках боротьби з байдикуванням, педагогічною - у зв'язку з вихованням працьовитості, що визначало звернення до цього феномена як до нормативно-оцінної категорії [2]. Саме сьогоденне суспільство формує уявлення про людину як про ледачу або ні, задаючи критерії оцінки, самооцінки і визначаючи відношення до лінощів. В психології феномен лінощів визначають або як особову властивість, що характеризується невмотивованим ухиленням від виконання дорученої справи, схильністю до марної витрати часу і отримання задоволення від неробства, або як психічний стан, що характеризується відсутністю бажання працювати, вимагає вольового зусилля, а також переживанням задоволення від неробства [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В вітчизняній і зарубіжній науці цікавлячий нас феномен розглядався в роботах: Є. П. Ільїна, Т. В. Понарядової, Д. Н. Ушакова, М. Вебера, Т. Веблена, Г. В. Зиммеля, О. П. Зубця, А. В. Прокоф'єва, К. С. Абилової, С. Є. Матушкіна, С. Є. Матушкин, П. І. Черніцова, Н. І. Рейнвальда, І. Ф. Сладковський, Н. С. Гагарина, Н. Ш. Борчашвілі, Н. Н. Кондрашкова, Л. П. Рудой, С. С. Степанова, К. К. Платонова, Л. Макдональд, Д. Ейзенхауэра, С. Кови, Дж. Перрі, Д. А. Богданової, Є. Л. Михайлової, М. Левина, І. І. Дудкиної, М. Р. Понарядової, Н. Боровскої, И. А. Крилової та інші. Ці вчені і дослідники займалися проблемою

вивчення феномену лінощів, давали різноманітні визначення, працювали над дослідженням видів лінощів, обґрунтовували цей феномен з точки зору психології, фізіології та медицини, а також проводили різноманітні дослідження для вивчення феномену прокрастинації [3].

Експериментальне дослідження. Експериментальна робота з дослідження феномена лінощів проводилася на базі Лисичанської загальноосвітньої школи № 26. За респондентів ми обрали учнів початкових класів. Загалом у дослідженні приймали участь 7 класів, загальна кількість досліджуваних складала 152 респонденти віком від шести до одинадцяти років.

За для реалізації поставлених цілей і задач були використані такі методи: анкетування дітей, їх батьків та вчителів, експертні оцінки класних керівників та психолога, індивідуальні бесіди, а також такі методики: використовували методики: «Діагностика вольового самоконтролю» А. Г. Зверкова та В. Ейдмана, «Самооцінка сили волі» М. Н. Обозова, «Направленість на здобуття знань» Є. П. Ільїна та І. А. Курдюкова, «Діагностика шкільного самоконтролю дітей молодшого шкільного віку» Б. Філіпса, «Методика ВСЛК», «Опитувальник життєвих проявів типологічних властивостей нервової системи» А. К. Мастиріної, «Особистісний опитувальник ОПКЛЕ» Н. І. Рейнвальда, «Боїтеся Ви відповідальності» Л. А. Пирхала.

Результати дослідження. Після детального аналізу періодичної літератури ми виділили дев'ять найпоширеніших критеріїв де припустили можливість прояву лінощів, а саме: сила волі, виконання доручень, організованість, захопленість різноманітними видами діяльності, активність, відповідальність, витривалість, рішучість, захопленість учбовим процесом.

Аналізуючи кожний критерій окремо ми брали до уваги динаміку розвитку, тобто як з віком змінюються обрані критерії, і гендерні відмінності.

Дослідження всіх критеріїв відбувалося шляхом проведення анкетувань дітей, батьків і вчителів, експертних оцінок класних керівників і психолога, а також проведення опитувальників і тестів. Аналізуючи всі отримані дані, за рівнями самооцінки, зовнішньої оцінки, а також обраними методиками, ми виявили, що отримані результати за кожним критерієм мало різняться між собою. Тож, для ми вираховали середній (зі всіх методів діагностування) показник за кожною шкалою окремо.

На підставі отриманих даних ми виявили 35% дітей, у яких слабо виражені вольові якості особистості, 53% дітей, які мають середній рівень прояву сили волі і 12% дітей, у яких спостерігається високий рівень прояву вольових зусиль. Аналізуючи динаміку було виявлено позитивний зріст, тобто, чим старше стає дитина, тим більше зростає рівень вольових зусиль. Якщо більшість першокласників вважаються себе

дітьми зі слабим проявом вольових якостей і складають 65% учнів, то до четвертого класу спостерігається зниження низького рівня до 9% і навпаки, якщо у перших класах спостерігається незначна кількість дітей, які не є вольовою особистістю, а саме 18%, то у четвертому класі спостерігається збільшення дітей з високим рівнем прояву сили волі, а саме 64%.

Аналізуючи критерій «сила волі» за гендерними відмінностями, ми не виявили ніяких розбіжностей, оскільки і дівчата, і хлопці отримали приблизно однакові результати, а саме: 21% хлопців тримали низькі показники і охарактеризували себе, як дітей, у яких погано розвинута сила волі, 68% отримали середній рівень прояву вольових якостей, 21% дітей отримали високі рівень вольових зусиль. Що стосується аналізу гендерних відмінностей у дівчат, ми виявили таке відсоткове співвідношення: 15% дівчат отримали низький рівень прояву вольових якостей, 68% отримали середній рівень і 17% дівчат отримали високий рівень і вважають себе вольовою особистістю.

Досліджуючи прояву у дітей критерій «виконання доручень» ми отримали такі показники: 15% дітей отримали низькі показники і вважають себе байдужими до виконання доручень, 35% отримали середній рівень, і 50% дітей були оцінені високим рівнем і охарактеризовані як працьовиті учні, які завжди виконують доручення.

Якщо аналізувати динаміку розвитку за цим критерієм у всіх класах, то можна сказати, що чіткої динаміки не спостерігається, оскільки учні всіх класів отримали приблизно однакові результати, а саме: низький рівень був оцінений у 14-15%, середній рівень охарактеризований в 22-24% і високий рівень оцінений 61- 64%.

За цим критерієм не спостерігається гендерних відмінностей, тому що отримані показники однаково збігається і у хлопців, і у дівчат. Так у хлопців цей критерій проявляється у такому відсотковому співвідношенні: 10% хлопців оцінені низьким рівнем, 21% мають середні показники і 69% оцінені, як старанних хлопців, які завжди виконують доручення. Що стосується дівчат, вони отримали такі результати: 13% дівчат охарактеризовані, як байдужі до виконання доручень, 21% отримали середній рівень і 66% дівчат отримали високий рівень і вважаються себе старанними і відповідальними.

Після аналізу всіх результатів, за шкалою «організованість», ми отримали такі показники: 33% дітей охарактеризовані, як неорганізовані діти, 29% учнів мають середній рівень організованості і 48% мають високий рівень. Проводячи аналіз за гендерними відмінностями ми виявили, що високі показники притаманні дівчатам, тоді коли хлопці були оцінені здебільшого середнім рівнем. Так, оцінюючи критерій «організованість», низький рівень притаманний дівчатам, які отримали 10%, а хлопцям, який отримали 54%, середній рівень був оцінений у 45%,

у хлопців - у 30% і високий рівень у дівчат оцінений у 45%, у хлопці у 25%.

Аналізуючи динаміку за всіма класами, ми виявили позитивний зріст показника зі збільшенням віку дитини, це досить добре видно у відсотковому співвідношенні. Чітко спостерігається зменшення низького рівня (з 67% до 30%), а також збільшення середнього (з 27% до 40%) і високого рівнів (з 6% до 30%).

Після аналізу отриманих результатів, за критерієм «захопленість різними видами діяльності», відсоткове співвідношення було таким: 15% учнів були охарактеризовані, як немотивовані діти, які не бажають нічим займатися, 17% дітей були оцінені середнім рівнем і 68% дітей оцінені високим рівнем. Ані гендерні відмінності, ані динаміки не було виявлено, оскільки всі учні оцінювали цей критерій високим процентним співвідношенням, а саме дівчата 70%, хлопці 69%, низькі показники складають і у дівчат, і у хлопців 10%.

Отримавши результати за критерієм «активність», ми виявили таке відсоткове співвідношення: 79% учнів оцінили себе, як дуже активних дітей, 11% дітей показали середній рівень організованості і 10% дітей охарактеризовані, як пасивні діти. Динаміка і гендерні відмінності, згідно отриманих результатів діагностування дітей, не були виявлені, оскільки велика кількість учнів (і хлопці, і дівчата) характеризували себе, як дітей активних, ці показники збігаються з загальними, які ми отримали за аналізом всієї вибірки.

Опрацьовані дані за критерієм «витривалість» дали змогу оцінити і розділити дітей за рівнями. Низький рівень, за даними методами діагностування отримало 35% дітей, середнім рівнем було оцінено 25% дітей і високі показники притаманні 40% учнів. Аналізуючи динаміку розвитку, спостерігається позитивний зріст показників за цим критерієм. Якщо першокласники при оцінці низького рівня отримало 45% учнів, то у четвертому тільки 10%, тобто чим старше стає дитина, тим вищій стає показник витривалості. Так само якщо аналізувати високий рівень, першокласники оцінили себе у 15%, коли четвертий клас оцінив у 45%.

Також якщо порівняти процентне співвідношення отриманих результатів між хлопцями і дівчатами, можна зробити висновок, що за даними цього критерія існують гендерні відмінності. За результатами було видно, що високий рівень витривалості притаманний хлопцям, дівчата оцінювали свої можливості здебільшого середнім рівнем. Оцінюючи цей критерій хлопці і дівчата показали такі результати: 80% хлопців характеризували себе, як витривалу дитину, тоді коли серед дівчат високим рівнем були оцінені лише 10%, хлопців з середнім рівнем виявилось 10%, а дівчат 79% і низький рівень був оцінений хлопцями у 10%, а дівчатами у 11% [1].

На підставі отриманих даних за критерієм «захопленість навчальним процесом» ми виявили: 60% учнів оцінені, як діти, які

захоплені навчанням, 20% учнів, які мають середній рівень захопленості і 20% учнів охарактеризовані, як діти які не захоплюються навчанням. На основі отриманих даних ми можемо точно сказати, що спостерігається і динаміка і гендерні відмінності.

Аналізуючи динаміку розвитку критерія, спостерігається позитивний зріст зі збільшенням віку дітей. Якщо першокласники високий рівень отримали 9%, то до четвертого класу високий рівень складає 76%, так само і з низьким рівнем, якщо перший клас оцінений низьким рівнем у 56%, то четвертий клас – у 20%. За гендерними відмінностями високі показники притаманні більше дівчатам (80%), чим хлопцям (25%).

Якщо аналізувати отримані дані (за всіма шкалами) з точки зорудитячої психології, то можна сказати, що такі результати і притаманні для молодшого шкільного віку. Дитина в цьому віці направлена на урізноманітнення свого життя, прагнення пізнання нової інформації, тобто на активніше життя. Саме тому в цьому віці діти прагнуть відвідувати різноманітні секції і гуртки у пошуках нового. Але на першому місці залишається прагнення до здобуття знань, тобто навчальна діяльність. За гендерними відмінностями дівчатам більше притаманна охайність, працьовитість, організованість і відповідальність, а хлопцям навпаки, активність, рішучість і витривалість. Результати наших досліджень повністю збігаються з цими висновками.

Головною метою нашого дослідження є проаналізувати отримані дані і виявити школярів, у яких спостерігається чітке проявлення феномена лінощів. З нашої вибірки у 152 учні, діти, які потрапили у групу ризику складають 15 учнів, це ті діти, які за всіма, або за більшістю критеріями продемонстрували низькі бали. Саме ці діти будуть потребувати подальшої роботи для корекції і позбавлення феномена лінощів.

За даними кореляційного дослідження ми виявили статистично значимий взаємозв'язок між усіма критеріями, окрім «захоплення різноманітними видами діяльності», тобто ці шкали дуже тісно між собою пов'язані, про що свідчить кореляційні дані.

Аналізуючи взаємозв'язок між критеріями «організованість», «активність», «відповідальність», «витривалість» і «рішучість», можна сказати, що ці показники прямо пов'язані з силою волі, (а отже з нашою шкалою «сила волі»), і є проявом вольових якостей особистості і повинні взаємодоповнювати один одного, як нам і показав статистичний аналіз. Інші шкали, а саме «виконання доручень» і «захопленість учбовим процесом» так само пов'язані з вольовими зусиллями, оскільки потребують таких критеріїв, як: відповідальність, рішучість, витривалість, активність, та інші.

Не значимою кореляцією виявилася співвідношення критерія «захопленість різноманітними видами діяльності» з іншими вісьмома

критеріями. Оскільки високі показники сили волі, організованості, активності, відповідальності, витривалості, рішучості, виконання доручень і захопленості учбовим процесом взаємопов'язані між собою і в скупчені дають інформацію про працьовиту дитину, то критерій «захоплення різноманітними видами діяльності» може бути притаманний і дитині, у якої. Оскільки захопленість, ще не означає ніякої дії і захоплюватися можна різними видами діяльності (наприклад танці, футбол), при цьому не займатися ними взагалі.

Висновок: Всі методи дослідження, які ми використовували для діагностики феномена лінощів допомогли нам отримати детальну інформацію про особистості випробовуваних. Обрані критерії дали детальну інформацію на основі яких будувалися наші висновки щодо дітей схильних до прояву лінощів і завдяки цим результатам була виділена група ризику з чітким проявленням лінощів.

Що стосується перспективи подальшої роботи, можна в першу чергу розвивати ті якості особистості, які знаходяться на низькому рівні (за нашими шкалами) шляхом проведення тренінгових занять, виховних годин з батьками і їх дітьми, а також навчити дітей розпізнавати в собі ці негативні якості прояву феномена лінощів і активно боротися з ними.

Література

1. **Абилов К. С.** Развитие трудолюбия у младших школьников. Автореф, дне. к. пед. н. Баку, 1965. 29с. 2. **Берендеева М.** Лень это полезно. Курс выживания для «ленивцев». - М.: Книжкин Дом, Эксмо, 2004. 160с. 3. **Горбоконенко Н. В.** Психологическая феноменология лени (Дипломная работа). Ульяновск, 1998. -76с. 4. **Ошемкова Ю. С.** Лень у молодых людей как следствие отсутствия экзистенциальной мотивации Ананьевские чтения 2004. СПб.: Изд-во СПбГУ, 2004. с. 591-592.

Сергеева К. В. Психологічний зміст феномена лінощів молодших школярів

В даній статті аналізується психофізіологічні аспекти проява лінощів у молодших школярів. В емпіричній частині роботи, завдяки аналізу періодичної літератури було виділено дев'ять найпоширеніших критеріїв де припустили можливість прояву лінощів. Аналізуючи кожний критерій окремо ми брали до уваги динаміку розвитку і гендерні відмінності. За отриманими даними було виділено групу ризику з чітким проявленням лінощів.

Ключові слова: психофізіологічний аспект, феномен лінощів, активність, сила волі, самооцінка.

Сергеева Е. В. Психологическое содержание феномена лени младших школьников

В данной статье анализируются психофизиологические аспекты проявления лени у младших школьников. В эмпирической части работы, благодаря анализу периодической литературы, было выделено девять самых распространенных критериев, где предположили возможность проявления лени. Анализируя каждый критерий отдельно, мы брали во внимание динамику развития и гендерные различия. Согласно полученным данным была выделена группа риска с явным проявлением лени.

Ключевые слова: психофизиологический аспект, феномен лени, активность, сила воли, самооценка.

Sergeeva E. V. The psychological content of the phenomenon of laziness pupils of Juniors school

In this article examines the physiological aspects of manifestation of laziness younger students. In the empirical part of the work, thanks to the analysis of the periodic literature was allocated nine of the most common criteria which suggested the possibility of laziness by Analyzing each criterion separately we took in to account the dynamics of development and gender differences. The obtained data was risk with a clear manifestation of laziness.

Keywords: psycho-physiological aspect, the phenomenon of laziness, activity, will power and self-esteem.

УДК 316.613.42-055.15-055.25

А. С. Хомякова

Образ идеальной дружбы у юношей и девушек

Постановка проблемы. Потребность человека в понимании и признании является одной из специфических для человека как эволюционно-развитого биологического вида, это означает осознание отражения и продолжения себя в другом, нахождение общего, признание единства высших проявлений людей. Возникновение социального существования требует от людей соблюдения не только законов биологического существования, но уже совершенно других законов – законов общего жития, где наличие духовных связей между индивидами увеличивает вероятность выживания за счет духовной поддержки. Наличие такого специфического для человека вида деятельности как общение делает возможным реализацию потребности во взаимопонимании и принятии людьми друг друга. На сегодняшний день с развитием инновационных технологий мы видим, что средства и способы общения достигли широкого разнообразия, однако, вместе с тем, активно реализуется информационная функция, отесняя, понемногу, понимание на уровне души. В данный момент

нестабильности и высокого порога выживаемости, время отождествляется с вероятностью как можно больше получить материальных ресурсов. Время все больше начинает служить материальным ценностям, и межличностное общение носит характер больше поверхностных контактов, при которых теряется глубина общения. Поэтому явление дружбы как специфического для человека феномена в целом заслуживает особого внимания. Образ идеальной дружбы выступает интегративным явлением, задающим вектор в построении интимно-личностного общения.

Потребность в интимном общении психологизирует понятие дружбы. С развитием личности явление дружбы выкристаллизовывается из товарищества, приятельства, характерных для младших возрастов и к юношескому возрасту дружба выступает в качестве исключительного, индивидуального отношения. К юношескому возрасту дружба становится тем явлением, которое можно изучить разносторонне в силу своей самодостаточности и яркости проявления. Она становится полифункциональной, что объясняется многообразием её форм: от простого совместного времяпрепровождения до глубочайшей исповеди и самораскрытия, но в любом случае данный феномен зиждется на эмоциональной привязанности людей друг к другу. Психологическая ценность юношеской дружбы в том, что является одновременно и школой самораскрытия и школой понимания другого человека [2].

Анализ последних исследований и публикаций. В отечественной психологии дружба изучалась такими исследователями, как Л. А. Гордон, Л. Я. Гозман, Э. В. Клопов, И. С. Кон, В. А. Лосенков, А. В. Мудрик, В. Н. Мясищев. В их исследованиях обозначаются проблемы дружеских связей и уделяется внимание таким факторам, как половозрастные и индивидуально-типические различия. Исследования о том, как люди представляют себе дружбу, принадлежат в большей степени И. С. Кону. Как смыслообразующее устремление личности, направленное на изменение себя при поиске места в жизни, показатель социальной и нравственной зрелости человека, идеалы нашли свое отражение в работах Л. С. Выготского, А. Н. Леонтьева, С. Л. Рубинштейна, Д. И. Фельдштейна, Б. В. Кайгородова. Понимание идеала как внутреннего критерия самооценки, регулятора поведения личности представлено в работах Л. И. Божович, В. Э. Чудновского, Л. Ю. Дукач, З. И. Гришановой, И. И. Чесноковой, Н. И. Судакова. В зарубежной психологии рассмотрением данной проблемы в разные годы занимались З. Фрейд, К. Хорни, Э. Эриксон, К. Роджерс, А. Комбс, Д. Соупер, Е. Йоргансен, П. Кац и другие.

Важную роль в формировании идеалов играет жизненный опыт: положительные идеалы формируются в результате обобщения всего лучшего, а соответственно отрицательные – отрицательного [5]. Если речь идет о человеке, то такой образ становится образцом для

подражания в поведении и деятельности. Идеал включает в себя совершенные моменты действительности и предвосхищает будущее. Однако построение идеала невозможно без фантазии. Так создается идеал, в котором лучшее в настоящем и будущем слито. Можно говорить о существовании двух основных тенденций, относительно идеалов – одобрение реальности или ее отвержения.

В данном случае целесообразно рассматривать идеальное не как результат, а как процесс идеализации, психического отражения действительности, формирующего образ предмета, который, в свою очередь, является «идеальной формой бытия предмета в голове человека» [1].

Целью нашей статьи является анализ и сопоставление исследований, посвященных изучению образов идеальной дружбы у юношей и девушек.

Результаты исследования. В соответствии с целью данного исследования нами был проведен анализ публикаций, посвященных данной проблематике.

Все исследователи психологии юношества так или иначе сходятся в признании того огромного значения, которое имеет для юношества общение со сверстниками. Отношения с товарищами находятся в центре жизни юноши, во многом определяя все остальные стороны его поведения и деятельности (А. А. Алексеев, И. А. Архипова, В. Н. Бабий и др.).

Дружба в юношеском возрасте представляет собой наиболее яркое и насыщенное явление, что обусловлено возникновением особых психологических характеристик данного онтогенетического периода, описанных выше. Это обстоятельство послужило основой развития научного интереса со стороны как отечественных (И. С. Кон, Д. Б. Эльконин, Ю. М. Орлов и др.), так и зарубежных исследователей (Шпрангер, Х. Ремшминдт, Г. Крайг, Х. Салливан и др.).

Говоря о дружбе в юношеском возрасте, Х. Салливан отмечал, что для здорового развития личности необходим близкий друг. Существование такого друга может помочь в развитии здорового образа Я. Он пишет, что «в компании лучшего друга человек находит в себе больше и возможности говорить о таких вещах, о которых он был научен не говорить» [6, с.227].

Интересное исследование было проведено А. М. Родиной [4], посвященное изучению связи представлений человека о себе и дружбы.

Исходя из того, что «Я-концепция» - это относительно устойчивая, в большей или меньшей степени осознанная, переживаемая как неповторимая, система представлений человека о самом себе, включающая физические, эмоциональные, когнитивные, социальные и поведенческие характеристики, исследовательница выявила некие закономерности относительно представлений о друге, в частности то, что

представление о себе подталкивает к выбору друга, который будет поддерживать это представление.

Операционализованные представления о становлении феномена интимности представлены в работах Ю. М. Орлова. В своих исследованиях Ю. М. Орлов показывает связь статуса эго-идентичности со статусом интимности, подтверждая тем самым, что для становления подлинно интимных отношений, в частности – дружеских, необходимо разрешение кризиса юношеского возраста в пользу идентичности. Лица с «низкими» статусами личностной идентичности, как правило, имеют невысокие статусы интимности – статусы изоляции, стереотипизированных отношений или же псевдоинтимности [3].

Выводы. В следствии, в проведенном исследовании было замечено, что на формирование представлений об идеальной дружбе влияют представления о самом себе, ценностная сфера человека, его коммуникативный потенциал, а также способность выстраивать эмпатические взаимоотношения. Данные конструкты были исследованы в юношеской выборке и выявлены их взаимосвязи.

Таким образом, видим, что выделенные нами конструкты связаны с образами и идеальной, и реальной дружбы. В целом, можно сказать, что для формирования адекватного представления о дружеских взаимоотношениях необходимо учитывать уровень самопринятия, сформированные навыки взаимодействия, взаимного доверия, поддержки, духовные ценности, умение эмпатировать, существующий уровень коммуникации. Данные положения станут основой для составления программы работы по формированию адекватных представлений о дружбе.

Перспективы дальнейшей работы. Перспективы данной работы мы рассматриваем в более глубоком анализе образа идеальной дружбы у юношей и девушек, основанного на личном исследовании и разработки четкой структуры периодичности факторов по формированию адекватных представлений о дружбе.

Литература

1. Богуславский В. М. Психология как наука. М., 2000.
2. Кон И. С. В поисках себя: личность и ее самосознание. М., 1984.
- 3 Орлов Ю. М. Восхождение к индивидуальности. М.: 1991.
4. Родина А. М. Представления о дружбе и о себе в различные периоды жизни человека. Спб.: 2000.
5. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. Спб.: 2000.
6. Салливан Х. С. Психология ранней юности. Спб.: 1999.

Хомякова А. С. Образ идеальной дружбы у юнаків та дівчат

У даній статті визначені уявлення про ідеальну дружбу, що впливає на уявлення про самого себе, сферу цінностей людини, його

комунікативний потенціал, а також здатність вибудовувати емпатичні взаємини. Психологічна цінність юнацької дружби полягає в тому, що є одночасно і школою саморозкриття і школою розуміння іншої людини.

Ключові слова: ідеальна дружба, саморозкриття, комунікативний потенціал, емпатія.

Хомякова А.С. Образ идеальной дружбы у юношей и девушек

В данной статье определены представления об идеальной дружбе влияющие на представления о самом себе, ценностной сфере человека, его коммуникативный потенциал, а также способность выстраивать эмпатические взаимоотношения. Психологическая ценность юношеской дружбы состоит в том, что является одновременно и школой самораскрытия и школой понимания другого человека.

Ключевые слова: идеальная дружба, самораскрытие, коммуникативный потенциал, эмпатия.

Khomyakova A. S. Appearance of ideal friendship for youths and girls

In this article pictures are certain of ideal friendship influencing on the pictures of to itself, to the valued sphere of man, his communicative potential, and also ability to line up emption mutual relations. The psychological value of youth friendship consists of that is simultaneously and by self opening school and school of understanding of other man.

Key words: ideal friendship, self disclosure, communicative potential, emption.

УДК[159.922 - 053.66:331.548] : 070

Я. О. Цимбалюк

Вплив засобів масової інформації на професійне самовизначення у старшокласників

Постановка проблеми. Самовизначення - це центральний механізм становлення особистісної зрілості, що складається в усвідомленому виборі старшокласником свого місця в системі соціальних відносин [1]. Поява потреби в самовизначенні свідчить про досягнення особистістю досить високого рівня розвитку, для якого характерне прагнення зайняти свою власну, досить незалежну позицію в структурі інформаційних, ідеологічних, професійних та інших зв'язків з іншими людьми.

У становленні зрілої особистості особливе місце займає самовизначення, пов'язане з вибором професії. В основі такого самовизначення лежить усвідомлена соціальна позиція особистості, закладена всім комплексом виховних та освітніх впливів [2].

В результаті самовизначення у виборі професії, старшокласник набуває із загальної структури змісту професійної освіти найбільш значущі його компоненти: досвід освоєння знань; досвід практичної (виконавської) діяльності; досвід розвиваючої, творчої діяльності; досвід емоційно-моральних відносин з однолітками і дорослими. У цьому випадку відзначається наростання інтелекту, самостійності й активності в діяльності з вибору професії, що приносить задоволення учням, забезпечуючи психологічну свободу і безпеку вступу в майбутнє життя.

Актуальність дослідження. Сьогодні в школу прийшло нове покоління дітей, чие дитинство проходить біля екранів телевізорів, а у багатьох-поруч із клавіатурою і монітором комп'ютера. Все частіше в пошуках джерел інформації школярі звертаються до електронних засобів комунікації. Сучасні діти ростуть в новому інформаційному просторі, жити і працювати їм належить в світі інформаційних технологій [3].

Сучасні дослідження звернені до різних педагогічних, психологічних та соціальних аспектів самовизначення старшокласників (Бевзюк В. Н., Королева Н. В., Меженцева Г. Н., Мічуріна Е. С., Носова Т. А., Орлянська Н. І., Повзун В. Д., Повshedная Ф. В., Сахарова В. І., Селезньова Ю. А., Толстих А. В., Тужилкін А. Ю., Фоміних Є. К., Чечель І. Д. та ін).

Необхідне наукове і методологічне підґрунтя для поновлення шляхів вирішення проблем самовизначення закладено в ряді сучасних досліджень: розглянуто теоретико-методологічні основи активізації професійного самовизначення в умовах безперервної освіти визначено педагогічні основи самовизначення учнів інноваційних навчальних закладів ;розглянуті психологічні особливості самовизначення на етапі переходу від дитинства до дорослості визначені теоретико-методологічні основи активізації професійного самовизначення і соціально-педагогічні умови активізації професійного самовизначення студентів; обґрунтовано професійне самовизначення старшокласників в залежності від усвідомлення темпераментно-обумовлених особливостей ; вивчені теорія і практика самовизначення учнів у закладах додаткової освіти . Однак, незважаючи на те, що в даних роботах розкриті різні аспекти самовизначення студентів і учнів, треба відзначити ряд невирішених питань. А саме: сучасний старшокласник існує в інформаційному світі, і різні потоки інформації, одержувані завдяки засобам масової інформації, чинять на нього певний вплив, зокрема під їх впливом може відбуватися і самовизначення у виборі професійної діяльності.

Експериментальне дослідження проводилось в Лисичанській загальноосвітній школі І-ІІІ ст. № 2. Вибірку респондентів (63 осіб, з яких 36 хлопчиків і 27 дівчаток) склали учні 11-х класів віком від 16 до 17 років.

Для реалізації цілей і завдань дослідження були використані наступні методики:

- Диференційно-діагностичний опитувальник (ДДО) Е. А.Климова. Методика призначена для виявлення схильності людини до певних типів професій;

- Психодіагностична методика "Профасоціації" Олени Комарової - профорієнтаційний тест, заснований на асоціативному методі.

-Авторська анкета, яка включає питання, що допоможуть :

- визначити, що в розумінні школярів представляють собою ЗМІ;

- з'ясувати роль ТБ в житті школяра, розглянувши такі параметри як: частота перегляду ТБ, перевагу в перегляді телеканалів самих дітей та їх батьків;

- проаналізувати такі особливості в перегляді ТБ як: переваги в перегляді серіалів, жанрів художніх фільмів;

- вивчити роль радіо в житті підлітка, розглянувши такі параметри як: переваги у виборі радіостанцій, а також частоту їх прослуховування;

- простежити роль Інтернету в повсякденному житті підлітка, розглянувши такі параметри як: частота роботи в Інтернеті і мотиви-ситуації використання Всесвітньої павутини.

Результати дослідження. Виходячи з отриманих результатів, ми можемо судити про те, що уявлення підлітків зводяться до таких основних тез:

-ЗМІ - джерело отримання інформації

-ЗМІ - як спосіб проведення дозвілля

-ЗМІ - це набір агентів масової інформації (ТБ, радіо, преса, Інтернет).

В цілому можна сказати, що особисте ставлення до ЗМІ у учнів поверхневе і ще чітко не сформуване, що виражається у визначенні ЗМІ як джерела отримання інформації і не усвідомлюється в повній мірі роль ЗМІ "особисто для мене". Це може бути пояснено постійним, звичним використанням цих ресурсів, в якості способу проведення вільного часу для більшості школярів.

Ми з'ясували ,що 52 % старшокласників обирають професію самі, 29% радяться з батьками, 14 % - з друзями і лише 5 % спираються на переглянуті фільми та улюблених кіногероїв.

Як вже відомо, інтернет - це одне з наймолодших ЗМІ, а точніше засобів масової комунікації (це більш широке поняття), оскільки передбачає двосторонній обмін інформацією між включеними в нього користувачами. Аналізуючи частоту використання Інтернету учнями старших класів ЗОШ № 2, ми прийшли до висновку про те, що 98% користуються Інтернетом і лише 2% сказали, що взагалі не використовуює Інтернет.

Проте, інтернет є джерелом спілкування (67%), так званого віртуального спілкування, яке реалізується в різноманітних чатах,

форумах, таких сервісах як ВК, ICQ, e-mail і допомагає людям максимально спростити процес комунікації на великих відстанях. На друге місце вийшов пошук інформації, який допомагає підліткам в освітньому процесі, адже в 21% звертаються до нього для пошуку інформації по навчанню (реферати, доповіді та ін), таким чином, ми можемо констатувати факт, що нині Інтернет, є однією величезною бібліотекою інформації по різних темах. Альтернатива «інше» (8%) увібрала якісь специфічні виділені респондентом мотиви використання Всесвітньої павутини такі як, читання новин певної тематики, ігри та інші.

Висновки. Проаналізувавши всі отримані результати можна зробити висновки, що засоби масової інформації не впливають на професійне самовизначення у старшокласників. Це може бути пояснено постійним, звичним використанням всіх ресурсів ЗМІ. Учні реагують в значній мірі на зовнішні характеристики обраної професії, на її привабливі сторони. Старшокласники пасивно сприймають інформацію ЗМІ, це виразилося в тому, що про професію вони обрали, але не проявили конкретних кроків щодо уточнення та поглиблення своїх уявлень про неї.

Література

1. **Аверичев, Ю. П.** Ориентация школьной молодежи на рабочие профессии / Ю. П. Аверичев // Советская педагогика. 1990. - № 2. -С. 25-30. 2 **Винтин И. А.** Особенности профессионального самоопределения старшеклассников региона / И. А. Винтин // Регионология. 2002. - № 3. - С. 188-195. 3. **Волошина И. А.** Самопознание и выбор профессии - М, 2001.

Цимбалюк Я. О. Вплив засобів масової інформації на професійне самовизначення у старшокласників

У даній статті аналізується вплив засобів масової інформації на професійне самовизначення у старшокласників. В емпіричній частині представлені результати дослідження ЗМІ в житті підлітків і їх впливу на самовизначення старшокласників.

Ключові слова: Профорієнтація, засоби масової інформації, підліток, самовизначення, старшокласник.

Цымбалюк Я. О. Влияние средств массовой информации на профессиональное самоопределение у старшеклассников

В данной статье анализируется влияние средств массовой информации на профессиональное самоопределение у старшеклассников. В эмпирической части представлены результаты исследования СМИ в жизни подростков и их влияния на самоопределение старшеклассников.

Ключевые слова: Профориентация, средства массовой информации, подросток, самоопределение, старшеклассник.

Tsybalyuk I. O. The influence of the media on professional identity in high school

In this article the influence of media on professional identity in high school. In the empirical part of the study presents the results of media in the lives of teenagers and their impact on self-seniors.

Keywords: Career guidance, media, teen self school students.

УДК: 159.922.6

Ю. Е. Шалыгина

Влияние православного образования на формирование ценностно-смысловой ориентации подростка

Последнее время все чаще поднимается вопрос о потере ценностей, нравственности и духовности среди подростков. Определяя причины и следствия ценностно-смысловой дезориентации, необходимо отметить, что процесс подмены истинных ценностей был длительным и в нем были задействованы все институты общества. Сбой в ориентирах, потеря идеалов, поток информации несущий идеи и новые мировоззренческие позиции, проникновение других культур привели к смещению и дезориентации, требующей от общества в целом и каждого индивида в отдельности к осознанию и принятию либо непринятию новшеств в собственную систему ценностей.

Проблема, рассматриваемая в данной статье, заключается в попытке, восстановить морально нравственные ценности, которые предавались забвению, потеряны идеалы, подорвано доверие к старшим. Здравый смысл требует восстановить абсолютные моральные ценности, это есть потребность современного человека. Это глубинная проблема реального процесса нравственной жизни, ценностной ориентации массового сознания поколений, корневых мировоззренческих ориентиров в бытующих нравах [11, с. 16].

Все сводится к необходимости, помочь подрастающему поколению сформировать ценностную систему в духовно нравственном направлении. Концепция В. В.Зеньковского, в полной мере раскрывает и ориентирует процесс педагогического христианского образования, позволяющий благоприятно воздействовать на формирование ценностно смысловой сферы ребенка. Общество в своей сложной многоуровневой системе имеет свою ценностную ориентацию, которая отражает быт, традиции, историю и духовность, мировоззренческую позицию и культуру. Соответственно, проходя социализацию, человек в разные возрастные периоды усваивает представляющие ему обществом ценностные ориентации. Ценностные ориентации изучались многими

учеными в рамках таких наук как: философия, социология, психология, культурология. Изучение ценностно-смысловой сферы является одной из ключевых проблем современной психологии личности.

Анализ последних исследований и публикаций. Основные вопросы данной проблематики освещались в трудах таких авторов, как: В. Томас; Ф. Знанецки; М. М. Архангельский А. Г. Здравомыслова; Смирнов Л. М.; А. В. Петровский; М. Г. Ярошевский; Н. И. Непомнящая; Ю. М. Жуков; М. М. Бахтин; М. Вебер; Д. А. Леонтьев; Ш. Шварц; М. Рокич; Додонов Б. И.; В. А. Ядов; К. Г. Юнг; В. А. Яблоков; П. А. Флоренский; В. В. Зеньковский; и др. Достояния внимания монография А. М. Двойнина «Психология верующего: Ценностно – смысловые ориентации». В своей работе автор поднимает значимые вопросы психологии верующего человека, а именно относительно ценностно – смысловой сферы, психологические особенности самосознания, раскрываются психологические особенности религиозной личности. Так же в данной статье мы ссылаемся на труды В. В. Зеньковского « Проблемы воспитания в свете христианской антропологии». Автор исследует психологические особенности и внутреннюю динамику развития детской психики. Четко разграничивает принципы педагогического воспитания и образования влекущих за собой гармоничное, духовно нравственное развитие детей.

Выделение не решенных ранее частей общей проблемы. Так как проблема касается непосредственно процесса формирования ценностно – смысловой ориентации, есть необходимость исследовать более обширно факторы, которые оказывают непосредственное влияние на формирование ценностно – смысловой сферы детей подросткового возраста. На данный момент недостаточно изучены психологические особенности формирования ценностно – смысловой сферы детей получающих религиозное воспитание.

Целью статьи является раскрытие основных понятий относительно ценностно – смысловой сферы подростка и рассмотрение проблем православного образования и его влияния на процесс формирования ценностно – смысловой ориентации ребенка подросткового возраста.

За всю историю человеческого общества, сложилась основополагающая база общечеловеческих ценностей и норм нравственного поведения. Общечеловеческими ценностями являются семья, здоровье, образование, работа, духовный мир человека. Общечеловеческие ценности имеют связь с личными ценностями. Личностные ценности подразделяются на материальные и духовные ценности. Реализовывая эти ценности, человек самоутверждается.

Изложение основного материала исследований. Формирование, освоение и принятие ценностей – это сложный, длительный процесс. Интенсивное формирование системы ценностей, влияет на становление характера и личности в целом. Ценностные представления изначально

осознаются, на основе этих представлений создаются ценностные ориентации, в последующем являющиеся осознаваемой частью системы личностных смыслов. Ценностные представления, которые личность усвоила, служат для человека неким эталоном, с которым он постоянно сопоставляет свои интересы, актуальное поведение и потребности.

Понятию «ценность» придается несколько значений, в зависимости от концепции какой науки его рассматривать, к примеру:

Социальные ценности – трактуются как ценности, которые «вкладываются» в личность в процессе её социализации и являются главным фактором, «регулирующим» её мотивацию и поведение.

Ценность представляющая в объективной форме в виде произведений материальной и духовной культуры, либо человеческих поступков.

Общечеловеческие и конкретно исторические ценности – как общественный идеал, абстрактное представление об атрибутах должного в различных сферах общественной жизни.

Ценности – являются значимыми для личности объектами, явления, окружающей действительности, в том числе и общественных отношений. Ценность играет роль мотивообразующую, участвующую в определении целей и средств, которые будут отвечать тем или иным ценностям, которые есть основа принятия решения, к чему следует стремиться и чего следует избегать.

В последнее время интерес к исследованию ценностно - смысловой сферы личности человека, значительно вырос, но несмотря на многочисленные эмпирические исследования, до сих пор существует терминологическая неопределенность соответствующего понятийного аппарата, недостаточно изучены механизмы и факторы формирования, развития и функционирования ценностно - смысловой сферы, не выработана единая точка зрения на содержание и структуру личностных ценностей и особенностей смыслового понимания [9, с. 7].

Ценностно – смысловая сфера личности представляет собой совокупность двух компонентов: ценностные ориентации и личностная система смыслов, они неразрывно связаны с понятием личность и раскрывают аспекты человеческого поведения и побуждений. Вся система ценностно - смысловой сферы, имеет сложную структуру, компоненты которой находятся во взаимодействии с конкретными видами общественных отношений.

Раскроем такое понятие как ценностные ориентации. Польские ученые В. Томас и Ф. Знанецки, в 1920х годах, впервые ввели научное понятие как «Ценностные ориентации» и «социальные установки». Ценностная ориентация определялась как состояние мышления индивида, которое имеет направленность на ценность. Под понятием «социальные установки» понималось состояние индивида относительно некоторой ценности. Взаимосвязь личностных ценностей и общества, анализировалась на основе исследований социальной установки. Так же

они рассматривали поведение личности в обществе с точки зрения «социальной ситуации», т.е. социальную установку индивида, определение им ситуации, социальные нормы и ценности. Неоспоримым остается тот факт, что ценностно- смысловая сфера, является стержневым компонентом структуры личности. Проблема же заключается в расхождении во взглядах современных исследователей относительно функционального воплощения ценностной ориентации в конкретных психологических явлениях. Как в зарубежной так и в отечественной науке, сложилось несколько точек зрения на психологическое содержание понятия «Ценностные ориентации».

Перечислим:

Ценностные ориентации как направленность личности;

Ценностные ориентации как отношения;

Ценностные ориентации как установки на ценности;

Ценностные ориентации как ценностные представления сознания.

Если определять религиозную ориентацию верующего, можно характеризовать его ценностно – смысловые ориентации и имеющие выраженную направленность на сверхъестественную реальность. Вся система ценностных ориентаций объединяет в себе все социальные ценности, которые личность сама выстраивает в иерархическую структуру. Эта система определяет направленность интересов личности в восприятии разных сторон жизни и дает оценку активности индивида.

Направленность верующего человека, мы рассматриваем как системы ценностно – смысловых координат жизненного пути личности [2, с. 67]. Под системами мы понимаем разнообразие жизненных отношений с миром.

В последнее время происходит рост общей религиозности населения, открываются, пусть и в небольшом количестве, православные общеобразовательные школы. Этому способствует сотрудничество Церкви и государственного правительства. Взаимодействие государства и Церкви обусловлено необходимостью возрождения духовных, морально-нравственных основ в обществе.

В подростковом возрасте формируется сложная система мировоззрения, взглядов на жизнь, на самого себя, на взаимоотношения с другими людьми, что ставит проблему изучения ценностно-смысловой сферы подростков особенно остро. В этом возрасте развивается не только объективная, но и субъективная готовность, для усвоения общественных требований к деятельности, к поведению и отношениям взрослых, развивается социальная зрелость. Представление о себе как о взрослом человеке, влечет за собой переориентацию с одних норм и ценностей на другие с детских на взрослые. Ребенок в этом возрасте, осознает свою индивидуальность, развивается мышление, воображение, возникает рефлексия, формируется самоопределение и нравственное мировоззрение, все эти качества, являются важными условиями для

развития ценностно – смысловой сферы личности. Возникает потребность в определении личностных ценностей и смысла жизни. Формирование ценностно – смысловой сферы, невозможно без социализации индивида. В процессе социального развития личность усваивает социальный опыт, определенную систему знаний, норм, ценностей, которые позволяют ему функционировать в качестве полноправного члена общества. Здесь необходимо отметить, тот факт, что религиозное воспитание, не возможно лишь со стороны школы, лишь единство воспитательной системы, родителей и учебного заведения, ведут к положительным результатам. Так как, в первую очередь речь идет о мировоззренческой установке, родители, отдавая ребенка в православную школу, должны разделять идеологию преподавания христианской школы. Религиозное воспитание – это прежде всего собственный пример вдохновение. Семья, готовит детей ко встрече с миром, семья является социальной средой, близкой, нужной и дорогой для ребенка, который воспринимает весь мир через семью. Она играет определяющую роль в воспитании, именно в ней ребенок узнает о моральных нормах. Семья формирует нравственность человека, она является главным проводником религиозных чувств.

В вопросе о формировании мировоззрения, религиозный фактор играет определяющую роль. Когда речь идет о религиозном воспитании, то в основу берется христианское учение, но говоря об общем воспитании и развитии личности, вся педагогическая система опирается на данные науки и на указания опыта. Но, если верно положение, что в человеке все личностно, все связано с центром души, с её внутренним миром, то это значит, что идеи христианской антропологии или должны быть связаны со всеми процессами души, или вообще должны быть отвергнуты.

Для психологии вера – это продукт процессов внутреннего мира человека. С психологической стороны вера человека играет важную роль, работа психологической помощи изначально построена на способности человека верить вообще. О вере писали многие ученые, было проведено немало исследований, но этот феномен изучен не достаточно.

Э.Фромм определил два принципа веры в человеке: это принцип «иметь» и «быть». «Иметь» - когда человек убежден, что имеет ответ и не нуждается в доказательствах, он просто принимает веру. «Быть» - это внутренняя ориентация, установка человека [2, с.43].

Вера выступает неким гарантом активности человека.

Так как в данной статье, мы рассматриваем влияние православного образования на формирования ценностной ориентации подростка, мы раскроем такое понятие как православное образование. Педагогика в период своего становления, брала истоки из религии и философских учений. Но в дальнейшем, общем процессе секуляризации, произошло

отделение от религии и началась тенденция отрыва от философии. Что оказалось невозможным, педагогика сама по себе, опираясь лишь на «педагогику» потерпела фиаско и стал вопрос о мирозерцательной установке в педагогике. Потребность педагогики была в «философии ценностей». Мирозерцательные поиски педагогики, требуют поиски более широкого взгляда, дальше философского синтеза, требуется связывание с целостной жизнью. Личность не развивается сама по себе, её высшее и творческое начало связано с миром ценностей - сверхиндивидуальных и сверх эмпирических [4, с. 14].

Мы согласны с мнением В. В. Зеньковского, который в своих работах полагал, что мировоззренческие основы педагогики связывают её с целостной жизнью, так как личность не замкнута в себе, а входит в систему мира, подчинена его законам. «дело ведь идет не о том, что бы искусственно связать истины православия с проблемами и построениями современной педагогики, а о том, что бы раскрыть внутреннюю связь подлинных и серьезных достижений современной педагогической мысли с тем глубоким пониманием человека, какое развивает христианство [4, с. 4]. По мнению. Зеньковского, важнейшей темой педагогики является, начало свободы в человеке. Основопологающим является: уважение к детской индивидуальности, признание за ребенком прав идти своим путем, иметь свои вкусы и интересы, изгнание того чему внутренняя динамика души противится – всякому принуждению, все это укрепляет идею свободы в современной педагогике. Вне свободы, нет воспитания, оно превращается в дрессировку. Воспитание не сводится лишь к одной свободе, необходимо установит связь между свободой и добротой.

Партнерство Церкви и системы образования, сегодня востребовано как никогда, особенно при формировании ценностных ориентиров. В процессе православного образования духовно – нравственные ценности, которые являются фундаментом более гармоничного развития ценностных ориентаций ребенка. Задачей православного образования является формирование целостного христианского мировоззрения. Православное образование, не представляет собой систему запретов, нет, идеология заключается в широте представленных вариантов мировоззренческих позиций и предоставление самостоятельно совершить свой выбор. Сформировать свою индивидуальную мировоззренческую позицию. Для более гармоничного формирования у подростков системы ценностей, необходимо и обществу в целом, государству, держать в приоритете определенную систему ценностей.

Выводы и перспективы дальнейшего развития в данном направлении: Мы считаем, что программа общеобразовательных школ, должна быть дополнена дисциплинами содержащими в себе всеохватывающие мировоззренческие знания, которые будут наполнены духовно- нравственными ценностями, что будет способствовать проведению анализа и отбору для себя, подрастающему поколению,

своей системы ценностей. Процесс православного образования должен учитывать, что современные дети, требуют несколько нового подхода, учитывая современные мировоззренческие установки и влияние на них чужой идеологии. В работе стоит использовать новые информационные технологии, дети должны быть включены в процесс. В наших планах имеются разработки развивающих занятий, для детей подросткового возраста, способствующих гармоничному развитию ценностно – смысловой ориентации личности. Подобные программы будут составлять интерес для школьной психологической службы.

Литература

1. **Архангельский Л. М.** К вопросу о ценностной ориентации личности//Духовное развитие личности./Отв. Ред. Л. М. Архангельский. Свердловск: УГУ им. А. М. Горького, 1967 .Вып.3. С.11-17.
2. **Двойнин А. А.** « Психология верующего», ценностно – смысловые ориентации и религиозная вера личности: Монография / С.Пб.: Речь, 2011.- 224с.
3. **Додонов Б. И.** Эмоция как ценность. - М., 1978. - 272 с.
4. **Зеньковский В. В.** Проблемы воспитания в свете христианской антропологии / М.: Школа-пресс. 1996.-272с.
5. **Здравомыслов А. Г.** Потребности, интересы, ценности. – М.: Политиздат, 1986. – 222с.
6. **Леонтьев А. Н.** Деятельность, сознание, личность. – М.: Политиздат, 1975, —304 с.
7. **Парамонова С. П.** Опыт операционального исследования ценностных ориентаций личности // Духовные ценности как предмет философского анализа : Сборник статей /М.: МГУ, 1985. С.58 – 64.
8. **Смирнов Л.М.** Анализ опыта разработки экспериментальных методов изучения ценностей //Психол. Журн. - 1996. - т. 17. - № 1. - С. 157-168.
9. **Самыкина Н. Ю.,** Серебрякова М. Е., Лисецкий К. С. Динамика ценностно-смысловой сферы личности в процессе наркотизации [Текст] : монография / Н.Ю. Самыкина, М.Е. Серебрякова. – Самара : Изд-во «Универс групп», 2007. – 148 с.
10. **Ядов В. А. ,** Здравомыслов А. Г. Отношение к труду и ценностные ориетации личности //Социология в СССР: В 2т. Т.2 М.:,Мысль,1966.С. 187-207.
11. **« Педагогический Мастер- класс».** Тематический сборник. Миссионерское издание культурного центра « Лествица». №1/2004г.

Шалигіна Ю. Є. Вплив православної освіти на формування ціннісно - смислової орієнтації підлітка

Дана стаття присвячена проблемі формування ціннісно смислової орієнтації підлітка і впливу православної освіти на ціннісно - смислове сферу дітей підліткового віку. У статті сформовані основні завдання, проведення педагогічних і психологічних робіт у формуванні ціннісно - смислової орієнтації підлітків. Стаття розкриває основні поняття щодо ціннісно - смислової сфери особистості. Викладено завдання, які стоять

перед православною освітою. Порушуються питання щодо віри і релігійного виховання в сучасному суспільстві.

Ключові слова: Цінність; ціннісно - смислові орієнтації; ціннісно - смислова сфера; віра; православне освіту.

Шалыгина Ю. Е. Влияние православного образования на формирование ценностно – смысловой ориентации подростка

Данная статья посвящена проблеме формирования ценностно - смысловой ориентации подростка и воздействию православного образования на ценностно – смысловую сферу детей подросткового возраста. В статье сформулированы основные задачи, проведения педагогических и психологических работ в формировании ценностно – смысловой ориентации подростков. Статья раскрывает основные понятия относительно ценностно – смысловой сферы личности. Изложены задачи, которые стоят перед православным образованием. Затрагиваются вопросы относительно веры и религиозного воспитания в современном обществе.

Ключевые слова: Ценность; ценностно – смысловые ориентации; ценностно – смысловая сфера; вера; православное образование.

Shalygina J. E. Influence of Orthodox education in the formation of value - semantic orientation of a teenager

This article is devoted to the problem of formation of value the sense of orientation of the teenager and the impact of Orthodox education for the value - semantic sphere of children of teenage age. In article formed the main tasks of pedagogical and psychological work in the formation of value - semantic orientation of teenagers. The article reveals the main idea regarding the value - semantic sphere of the person. Describes the tasks that stand before the Orthodox education. The questions of faith and religious education in the modern society.

Keywords : Value; value - based orientation; value - semantic sphere; faith; the Orthodox education.

УДК [316.472] – 053.8

Я. Ю. Черепанова

Влияние страха поглощения и отвержения на построение межличностных отношений в период ранней взрослости

Постановка проблемы. Проблемы, касающиеся межличностных отношений уже несколько веков не только не теряют своей актуальности, но становятся все более важными для многих социально-гуманитарных наук. Являясь неотъемлемым атрибутом жизни человека, межличностные отношения играют большую роль во всех сферах жизнедеятельности.

Немаловажным фактором для каждого человека в период ранней взрослости является построение межличностных отношений с противоположным полом. Именно это взаимодействие и эта возрастная категория кажется наиболее актуальной для данного исследования.

Психологами выделяются трудности с установлением психологической близости, все чаще встречается такое явление, как одиночество. Меняются технологии, социальная мобильность, структура семьи, отмечается удлинение периода поиска партнера; увеличение возраста вступления в брак, отказ от формального закрепления отношений и деторождения, непродолжительность отношений и низкая удовлетворенность ими.

Важную роль в этой проблеме играют собственные страхи человека. В частности это такие социальные страхи как страх поглощения и страх отвержения.

Анализ последних исследований и публикаций, в которых начато решение данной проблемы и на которые опирается автор. Изучением страхов проявляющихся в межличностных отношениях и их влиянием на жизнь человека в целом занимались такие ученые психологи: Мелани Кляйн (она рассматривала страх в качестве главной мотивации, которое стимулирует индивидуума); Дональд Винникот; Ненси Мак-Вильямс, Эрик Эриксон, Зигмунд Фрейд, Фриц Риман, Духновский С. В. , Берри К. и Дженей Б. Уайнхолд и другие.

Наиболее полно и качественно страхи отвержения и поглощения рассмотрены З. Фрейдом – он выделял оральную тревогу или страх перед поглощением и сепарационную тревогу или страх отделения или отвержения [2]; Ф. Риманом – для каждого человека характерны две противоположные тенденции: первая тенденция связана с желанием индивидуума отграничить себя от остальной человеческой массы и реализовать себя как отдельную личность, что в итоге неизбежно вызывает страх изоляции и одиночества; вторая тенденция подразумевает самоотречение и самоотдачу, слияние с окружающими людьми [3].

Выделение не решенных ранее частей общей проблемы, которым посвящена данная статья. В нашем исследовании мы решили исследовать влияние страха поглощения и отвержения на построение межличностных отношений. Многие авторы в своих исследованиях используют понятия страх поглощения (близости) и страх отвержения (брошенности), однако четкого определения данных феноменов не выделено. Мы решили исследовать практически данные феномены, выделить их составляющие и выявить влияние данных страхов на качество и удовлетворенность межличностными отношениями у взрослых людей.

Формулировка цели статьи (постановка задачи). Целью данного исследования является теоретическое и практическое изучение

влияния страха поглощения и отвержения на построение межличностных отношений в период ранней взрослости.

Изложение основного материала исследования с полным обоснованием полученных научных результатов. Способность к близким отношениям, формируется в раннем детстве между ребенком и родителями. То, как родители относятся к ребенку, всегда является определяющим того, как этот ребенок будет строить отношения в будущем, выбирать партнеров, присутствовать в близости. Нарушение в развитии отношений между ребенком и родителями, влечет за собой последствия того, что ребенок будет избегать отношений с людьми, так как не имеет опыта присутствия в них, но стремиться к ним, так как это является базовой потребностью человека. Человек не получил пример крепких взаимоотношений в семье, и не может теперь устанавливать свои личные связи без страха, что он растворится в них или попадет в ситуацию ему совершенно неизвестную.

Страх перед близостью порождает замкнутость в себе, отсутствие отношений, низкую адаптивность в социуме. Страх близких отношений, побуждает многих людей к межличностным отношениям, которые под собой не несут эмоциональный оттенок. Страх близких отношений, абсолютно не исключает под собой желания быть в этих отношениях. Иной способ быть с человеком без отношений, это слиться с другим человеком, растворив свои границы, заменив собственные потребности, желания на желания партнера [1].

Каждый человек в своем общении с близкими людьми периодически испытывает два противоположных желания: сблизиться с другим человеком и сохранить свою психологическую самостоятельность, свою сущность. Чрезмерно усиливаясь, эти тенденции могут приводить или к страху одиночества/отвержения или к страху слияния/поглощения.

Высокая значимость межличностных отношений для каждого конкретного человека базируется на том, что контакты и благоприятные отношения с другими людьми выступают необходимым средством, способом удовлетворения важнейших, фундаментальных потребностей личности: например, потребности в самоидентичности и самооценности, реализация которых невозможна без подтверждения его бытия, осознания своей определенности, своего "Я" - здесь и теперь. Необходимыми условиями такого "подтверждения" являются внимание интерес, принятие человека другими - особенно близкими, значимыми - людьми.

Подводя итог, хотелось бы отметить, что в основе страхов близких отношений лежат две основные причины – это боязнь раствориться в партнере, потерять свободу и собственную личность – страх поглощения, а так же боязнь быть одиноким, изолированным, не нужным – страх отвержения.

Проанализировав различные источники по данной проблематике, мы вывели следующие целеполагающие для нашего исследования понятия: страх поглощения и страх отвержения.

Страх поглощения – это разновидность социального страха, переживание человеком проявлений контроля, зависимости как источников потенциальной угрозы для целостности и комфорта собственной личности.

Страх отвержения – это разновидность социального страха, переживание человеком проявлений отчужденности, отстраненности, собственной неполноценности как источников потенциальной угрозы для целостности и комфорта собственной личности.

Отметим так же, что эти две на первый взгляд противоположные тенденции очень тесно связаны и чаще всего проявляются в личности одновременно.

С целью изучения степени влияния страха поглощения и отвержения на построение межличностных отношений в период ранней взрослости мы провели исследование с участием 88-ми респондентов различного социального статуса, уровня образования, семейного положения, возраста и пола. В нашем исследовании приняло участие 68 женщин и 20 мужчин. Возраст испытуемых колебался между 20 - 39 годами.

В нашем исследовании мы использовали следующие методы и методики: метод анкетирования, метод ранжирования, опросник И. Колера, опросник аффилиации Мехрабиана, опросник межличностных отношений В. Шутца [4].

Метод анкетирования, использованный для изучения сведений об особенностях межличностных отношений у респондентов, дал следующие результаты: 18% заявляет об отсутствии в их жизни на данный момент значимых близких взаимоотношений, 82% имеют стабильные межличностные отношения – из них 31% не состоят в брачно-семейных отношениях, 30% - описывают свои отношения как «гражданский брак», а 39% состоят в законном супружестве; продолжительность отношений наших респондентов колеблется от 2-х месяцев до 18 лет; респонденты, состоящие в значимых близких отношениях, чаще всего дают им высокие оценки, описывают их как теплые, заботливые, нежные, гармоничные, надежные, равномерные, но так же указывают и на негативные моменты – конфликты, ссоры, отсутствие стабильности; основные сложности, с которыми сталкиваются взрослые нашей выборки, это – низкая эмоциональность партнёра, разные интересы, измены, умение прощать и просить прощение, недоверие, ревность не умение идти на уступки, систематическое вранье, бытовые проблемы, вредные привычки партнера, распределение ролей (равенство, главенство); причинами разрыва последних отношений были в основном названы – измены,

скука, различные взгляды на жизнь, пренебрежение и неуважение со стороны партнера, так же были единично названы насилие и инфантильность партнера, большое расстояние; при описании отношений респонденты в 84% случаев выделяли только позитивные моменты, такие как желание стать лучше, уважение, стабильность, внимание, нежность, ласка, уют; среди негативных были названы разочарование, недоверие и боль; потребность в любви и отношениях 66% испытуемых обозначили на высоком уровне, а 34% на умеренном; все положительные стороны взаимоотношений названы респондентами как приобретения в отношениях; потери это – свобода и время.

С помощью метода ранжирования были выявлены следующие данные: страх отвержения на высоком уровне диагностирован у 16% взрослых, что говорит о боязни отчуждения, отторжения, сдержанности в отношениях, о робости и неуверенности в себе и собственной привлекательности, то есть он определяет построение взаимоотношений индивида; средний уровень данного показателя мы видим у 77% выборки, что указывает на наличие данного страха в личности, однако его проявления не являются ведущими про социальных и межличностных контактах человека; у 7% страх отвержения находится на низком уровне, то есть данное явление в жизни респондента особой роли не играет; страх поглощения на высоком уровне наблюдается у 30% выборки, то есть ведущими при построении взаимоотношений с окружающими являются соображения свободы, отсутствия контроля и требований, ожиданий и манипуляций, чувства защищенности; у 61% средний уровень страха поглощения, что свидетельствует о наличии некоторых проявлений данного страха; незначительное присутствие данной тенденции мы видим у 9% диагностируемых.

Результаты по опроснику И.Колера для изучения степени удовлетворенности своим функционированием в различных сферах представлены ниже и дают возможность сделать следующие выводы: наибольшую удовлетворенность своим функционированием у респондентов мы видим в социальной сфере – 93%, далее сфера семейной жизни – 87%, на третьем месте сфера взаимоотношений с близкими людьми – 84%, последнее место занимает профессиональная сфера – 54%. По всем шкалам мы наблюдаем доминирование низкого уровня, что говорит об отсутствии трудностей в различных сферах жизнедеятельности респондентов и следовательно о высокой степени удовлетворенности своим функционированием в сферах семейной, профессиональной, социальной жизни и во взаимоотношениях с близкими людьми.

Тест-опросник аффилиации А. Мехрабиана в модификации М. Ш. Магомед-Эминова позволил нам выявить следующие данные. Мотив стремление к принятию у 50% испытуемых продиагностирован на высоком уровне, что говорит о наличии в личности респондента таких

качеств как уверенность, непринужденность, открытость, социальная смелость, гибкость, но при этом они так же имеют высокий уровень социальной желательности и большой круг знакомых; у остальных 50% данный мотив выражен на низком уровне, что характеризует их как не зависящих от мнения окружающих, не боящихся критики и критикующих других, конфликтных, в общении предпочитающих профессионалов, а не друзей. Мотив страх отвержения на высоком уровне диагностируют 43% испытуемых, то есть они боятся быть не нужными, одинокими, стремятся к любви и принятию окружения, для них характерны неуверенность, неловкость, скованность в общении; у 57% это мотив наблюдается на низком уровне, значит, они не боятся формального общения, уверены в себе и собственных силах.

Опросник межличностных отношений В. Шутца помог выявить следующие результаты: по шкале включенность выраженного поведения у 54% респондентов наблюдается низкий уровень, что означает, что индивид не чувствует себя хорошо среди людей и будет иметь склонность их избегать, будет иметь склонность избегать контактов; высокий уровень данного показателя продиагностирован у 46% взрослых, то есть такой человек чувствует себя хорошо среди людей и будет иметь тенденцию их искать, у него выражено активное стремление принадлежать к различным группам, быть включенным, как можно чаще находиться среди людей, стремление принимать окружающих, чтобы они, в свою очередь, принимали участие в его деятельности, проявляли к нему интерес; по шкале включенность требуемого поведения 58% имеют низкий уровень, это говорит о том, что респондент имеет тенденцию общаться с малым количеством людей, не проявляет поведения, направленного на поиски контактов, на стремление принадлежать к группам и общностям; высокий уровень данного показателя наблюдается у 42% испытуемых, что предполагает сильную потребность быть принятым остальными и принадлежать к ним, стремление индивида к тому, чтобы окружающие приглашали его принимать у частое в их делах, прилагали усилия, чтобы быть в его обществе, даже в тех случаях, когда он сам ничего не делает для этого; по шкале контроль выраженного поведения 30% имеют низкий уровень, что означает избегание принятия решений и взятия на себя ответственности личностью; стремление индивида контролировать и влиять на окружающих, брать в свои руки руководство и принятие решений за себя и других, ответственность наблюдается у 70% выборки; по шкале контроль требуемого поведения 77% продиагностированных получили низкие результаты и характеризуются отвержением контроля над собой; наличие высокого уровня данного показателя у 23% взрослых отражает их потребность в зависимости и колебания при принятии решений, в ожидании контроля и руководства со стороны окружающих, нежелание брать на себя ответственность; по шкале аффект выраженного

поведення 86% испытуемых имеют низкий уровень, что свидетельствует об осторожности и избирательности личности при установлении близких интимных отношений; у 14% выявлена склонность устанавливать близкие чувственные отношения, стремление быть в близких, интимных отношениях с другими и проявлять к ним свои теплые и дружеские чувства; по шкале аффект требуемого поведения 88% респондентов характеризуются осторожностью при выборе лиц, с которыми будут созданы более глубокие и интимные эмоциональные отношения; потребность индивида в том, чтобы окружающие стремились быть к нему эмоционально более близкими, делились своими интимными чувствами, вовлекали в глубокие эмоциональные отношения, была выявлена у 12% испытуемых.

Проведенный нами корреляционный анализ так же подтвердил наличие значимых взаимосвязей между показателями страхов и межличностных отношений, страхов и наличием трудностей в определенных жизненных сферах.

Выводы. Таким образом, мы можем сделать вывод, что наличие страха отвержения и страха поглощения в процессе проживания близких межличностных отношений определяет их качество и удовлетворенность этими отношениями, так как наличие страхов приводит к возникновению трудностей во взаимоотношениях, желанию быть свободным, избегать контроля или же наоборот быть принятым и включенным в как можно большее число отношений.

Литература

1. Аргайл М. Психология счастья / Майкл Аргайл. - 2-е изд. - СПб. и др. : Питер, 2003. - 270 с., 2. Згама Е. Е. Страх в глубинной психологии. Симферополь: «Сонат», 1999. – 163 с., 3. Рима́н Ф. «Основные формы страха: исследование в глубинной психологии», - М.: «Алетейа», 1999. – 248 с., 4. Фетискин Н. П., Козлов В. В., Мануйлов Г. М. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп. - М., Изд-во Института Психотерапии. 2002. - 490 с.

Черепанова Я. Ю. Вплив страху поглинання та відторгнення на побудову міжособистісних відносин в період ранньої дорослості

Стаття присвячена теоретичному аналізу та практичному дослідженню впливу страху поглинання й відкидання на побудову міжособистісних відносин у період ранньої дорослості. Були проаналізовані поняття страху поглинання і страху відкидання, виділені основні детермінанти їх формування, вивчено їх прояви в контексті міжособистісних відносин.

Ключові слова: міжособистісні стосунки, страх відкидання, страх поглинання, період дорослості.

Черепанова Я. Ю. Влияние страха поглощения и отвержения на построение межличностных отношений в период ранней взрослости

Статья посвящена теоретическому анализу и практическому исследованию влияния страха поглощения и отвержения на построение межличностных отношений в период ранней взрослости. Были проанализированы понятия страх поглощения и страх отвержения, выделены основные детерминанты их формирования, изучено их проявления в контексте межличностных отношений.

Ключевые слова: межличностные отношения, страх отвержения, страх поглощения, период взрослости.

Cherepanov Ya Yu Effect of fear of absorption and rejection of building interpersonal relationships during early adulthood

The article is devoted a theoretical analysis and practical research of influence of fear of absorption and rejecting on the construction of interpersonality relations in the period of the early grown man. Concepts were analysed fear of absorption and fear of rejecting, basic determinanty of their forming is selected, their displays are studied in the context of interpersonality relations.

Keywords: interpersonality relations, fear of rejecting, fear of absorption, period of the grown man.

УД К[316.61:159.923]-057.87

А. Ю. Яким

Самооценка как фактор тревожности у студенческой молодежи

Актуальность. Мы исходили из того что самооценка — оценка личностью самой себя, своих возможностей, качеств и места среди других людей.

От самооценка зависят взаимоотношения человека с окружающими, его критичность, требовательность к себе, отношение к успехам и неудачам. Тем самым самооценка влияет на эффективность деятельности человека и дальнейшее развитие его личности. самооценка тесно связана с уровнем притязаний человека, т.е. степенью трудности целей, которые он ставит перед собой.

В работах отечественных психологов показано влияние самооценка на познавательную деятельность человека (восприятие, представление, решение интеллектуальных задач) и место самооценка в системе межличностных отношений, определены приемы формирования адекватной самооценка, а в случае ее деформации - ее преобразований путем воспитательных воздействий на личность [1].

Одним из направлений исследования самооценки является поиск ее связей с различными личностными качествами, в частности уровнем тревожности.

В качестве важнейшего источника тревожности выделяется внутриличностный источник тревожности - внутренний конфликт, связанный с отношением к себе, самооценкой, Я – концепцией.

В результате исследований В. Ф. Сафина и его сотрудников выявилась следующая закономерность. Устойчивая, неадекватно завышенная самооценка коррелирует с низкой тревожностью и экстраверсией, а устойчивая, неадекватно низкая самооценка – с высокой тревожностью и интроверсией [2].

Во-первых, тревожность, как и страх, является эмоциональной реакцией на опасность. В отличие от страха тревожность характеризуется прежде всего расплывчатостью и неопределенностью.

Во-вторых, тревога, как отмечал К. Гольдштейн, вызывается такой опасностью, которая угрожает самой сущности или ядру личности. Так как различные индивиды считают своими жизненно важными ценностями совершенно разные вещи, можно обнаружить самые разнообразные вариации и в том, что они переживают как смертельную угрозу.

В-третьих, как справедливо подчеркивал З. Фрейд, тревога в противоположность страху характеризуется чувством беспомощности перед надвигающейся опасностью [3].

Цель. Рассмотреть взаимосвязь между самооценкой и уровнем тревожности у студенческой молодежи.

Анализ последних исследований. Развитию современного понятия самооценки посвящены работы В. Ф. Сафина (1975), И. И. Чесноковой (1977), В. В. Столина (1983), Л. В. Бороздиной (1999), О. Н. Молчановой (2006) и др.

Бороздина и Молчанова провели многочисленные исследования, которые уточняют, что принятие оценок зависит от ряда факторов, таких например, как высокая компетентность и статус значимых других, привлекательность группы, степень соответствия между желаемой и реальной самооценками, степень доверия к «источнику» оценки и т. д. [4].

Чеснокова самооценку рассматривает как важнейшее средство саморегуляции. Формируясь в процессе деятельности, самооценка адресуется к разным ее этапам. Самооценка, отражающая этап ориентировки в своих возможностях в предстоящей деятельности, направлена на будущее и называется «прогностической». Самооценка, проявляющаяся по ходу деятельности и направленная на ее коррекцию, называется «процессуальной». Самооценка на завершающем этапе деятельности, содержание которой составляет оценка результатов деятельности, называется «ретроспективной». Все три вида самооценки

тесно связаны между собой, постоянно наблюдаются их взаимопереходы и взаимопроникновения, трансформации одной в другую [5].

Наиболее впечатляющим следствием активности освоения темы самооценки в западной культуре стало ее устойчивое восприятие как важнейшего психологического ресурса человека или даже как его достоинства, что неизбежно привело западное общество к формированию массовой потребности в достижении высокого уровня самооценки к движению за самоуважение. Н. Эмлер (2001) пишет, что люди стали стремиться к достижению высокой самооценки, подобно тому, как они стремятся к благополучию, хорошему физическому здоровью или свободе мысли [6].

Результат исследования. В исследовании приняли участие студенты ЛНУ имени Тараса Шевченка специальности психология 2 курса. Студентов 30 человек из них 6 юношей и 24 девушки.

В исследовании были использованы следующие методики Тест Ч. Д. Спилбергера, Ю. Л. Ханина [7] принадлежит к числу методик, исследующих психологический феномен тревожности и методика вербальная диагностика самооценки личности Н. П. Фетискин, В. В. Козлов, Г. М. Мануйлов [8].

Тест Ч. Д. Спилбергера в модификации Ю. Л. Ханина, определяет личностную и ситуационную тревожность, мы выясняли личностную тревожность как черту характера. Определяет устойчивую склонность воспринимать большой круг ситуаций как угрожающие, реагировать на такие ситуации состоянием тревоги. Реактивная тревожность характеризуется напряжением, беспокойством, нервозностью.

С помощью методики Спилберга и Ханина у испытуемых выявлены следующие результаты: у 10 человек умеренная тревожность, 20 человек высокая тревожность. В процентном соотношении это умеренная тревожность у 33% и высокая тревожность у 67%. Отличия по половому признаку среди испытуемых юношей (6 чел) 60 % умеренной тревожности и 40% высокая тревожность. Среди испытуемых девушек (24 чел) 30 % умеренная тревожность и 70 % высокая тревожность.

Таким образом, у большинства студентов преобладает высокий уровень тревожности, но что затрудняет возможность успешно реализовать себя в учебной деятельности и личной жизни. Так как личностная высокая тревожность прямо коррелирует с наличием невротического конфликта, с эмоциональными и невротическими срывами и с психосоматическими заболеваниями. Личностная тревожность это также устойчивая индивидуальная характеристика, отражающая предрасположенность субъекта к тревоге и предполагающая наличие у него тенденций воспринимать довольно широкий веер ситуаций как угрожающие (тенденция избегания). Как предрасположенность личностная тревожность актуализируется при восприятии определенных стимулов, расцениваемых человеком как

опасные, связанные с угрозой его престижу, самооценке, его самоуважению.

Личностная тревожность умеренная у испытуемого стимулирует людей и делает жизнь интереснее. Умеренная тревожность позволяет человеку мобилизовать свои силы, действовать более эффективно. Оценка человеком своего состояния в этом отношении является для него существенным компонентом самоконтроля и самовоспитания.

Методика вербальная диагностика самооценки личности Фетискин, Козлов, Мануйлов направлена на выявления уровня самооценки личности. У испытуемых выявилось следующие: среди испытуемых 30 человек, высокий уровень самооценки 3 человека, средний уровень самооценки 9 человек, уровень самооценки низкий 19 человек. В процентном соотношении это высокий уровень самооценки 10%, средний уровень самооценки 30%, низкий уровень самооценки 60%

Взаимосвязь использованных методик в исследовании определяют следующие результаты: у 19 испытуемых при низком показателе самооценке высокий уровень тревожности, у 8 испытуемых при среднем показателе самооценки средний уровень тревожности, у 3 испытуемых высокий уровень самооценки средний уровень тревожности. Таким образом по нашим данным уровень самооценки непосредственно влияет на уровень тревожности.

Вывод исследования. В связи с тем, что проблемы самооценки и тревожности являются ключевыми в вопросах исследования личности, важное значение имеет изучение и исследование их свойств как таковых и во взаимосвязи с другими сторонами личности, поскольку такое изучение дает возможность исследовать личность как единое целое.

С помощью проведенных методик у студенческой молодежи получение результаты указывают на то, что связь самооценки и уровня тревожности не зависит от пола и возраста. У испытуемых выявлены общие закономерности, а именно: чем выше самооценка, тем ниже у человека переживания состояния тревоги, выше удовлетворенность собой, уровень самоуважения, и чем ниже уровень самооценки, тем выше состояние тревожности, выше степень проявления неблагополучия личности.

Уровень тревожности может повышаться при неприятии себя, нелюбви к себе, непонимании себя по каким - то определенным параметрам самооценки, в этом случае можно говорить также о неустойчивости самооценки. Устойчивость самооценки помогает принять и понять себя, придает уверенности и силы.

Литература

1. **Словарь** / Под. ред. М.Ю. Кондратьева // Психологический лексикон. Энциклопедический словарь в шести томах / Ред.-сост. Л.А. Карпенко. Под общ. ред. А.В. Петровского. — М.: ПЕР СЭ, 2006. — 176

с. 2. **Сафин В. Ф.** Устойчивость самооценки и механизм её сохранения // Вопросы психологии. М.: Наука, 1975, №3, с. 62 – 72. **3. Тревожность** // Хорни К. Собр. соч. в 3-х т. Т. 2. — М.: Смысл, 1997. — С. 174—180. **4. Бороздина Л. В., Молчанова О. Н.** Самооценка в разных возрастных группах: от подростков до престарелых. – М.: ООО «Проект – Ф», 2001, 204 с. **5. Чеснокова И. И.** Проблема самосознания в психологии. - М.: Наука, 1977, 143 с. **6. Сидоров К. Р.** Самооценка в психологии // Мир психологии. – М.: Наука, 2006, №2, с. 224 – 234. **7. Батаршев А. В.** Базовые психологические свойства и самоопределение личности: Практическое руководство по психологической диагностике. — СПб.: Речь, 2005. С.44–49. **8. Социально-психологическая** диагностика развития личности и малых групп. – М.: изд-во Института Психотерапии, 2002. С.48-49

Яким А. Ю. Самооцінка як фактор тривожності у студентській молоді

Дана стаття присвячена дослідженням взаємозв'язку самооцінки і рівня тривожності. Автор використовує ряд методик роблячи такі висновки. У студентській молоді переважає високий рівень тривожності, ця тривожність в значній мірі викликана низькою самооцінкою випробовуваних.

Ключові слова: самооцінка, тривога, рівень тривожності.

Яким А. Ю. Самооценка как фактор тревожности у студенческой молодежи

Данная статья посвящена исследованием взаимосвязи самооценки и уровня тревожности. Автор используя ряд методик делая следующие выводы. У студенческой молодежи преобладает высокий уровень тревожности, эта тревожность в значительной степени вызвана низкой самооценкой испытуемых.

Ключевые слова: самооценка, тревога, уровень тревожности.

Yakim A. Self-esteem as a factor of anxiety in students

This article is devoted to the study of the relationship self-esteem and level of anxiety. By using a number of methods by making the following conclusions. Do students dominated higher level of anxiety, the anxiety is largely due to low self-esteem subjects.

Keywords: self-esteem, anxiety, anxiety.

Актуальні питання девіантології

УДК 316.624-053.6

Т. В. Малеева

Особенности агрессивного поведения современных подростков

Постановка проблемы. В последнее время проблема агрессивного поведения подростков стала объектом самого широкого научного и житейского интереса. Число исследований, относящихся к этой проблеме, возрастает значительно быстрее, чем по любым другим вопросам в области общественных наук.

Одним из главных недостатков исследования агрессии является то, что это понятие недостаточно раскрыто в содержательном плане. Многообразие трактовок и случаев употребления понятия агрессии может быть связано и объяснено наличием широкого круга специалистов, каждый из которых рассматривает агрессию как часть своей предметной области.

Общий недостаток большинства определений - в том, что в них отсутствует описание социального контекста агрессивного поведения, как правило, в той или иной степени, связанного с нарушением социальных норм.

В наши дни все больше утверждается представление об агрессии как о мотивированных внешних действиях, нарушающих нормы и правила сосуществования, наносящих вред, причиняющих боль и страдания людям. Мы считаем, что агрессией можно назвать целенаправленное деструктивное поведение, нарушающее нормы и правила сосуществования людей в обществе, наносящее вред объектам нападения (одушевленным или неодушевленным), причиняющее физический ущерб людям или вызывающее у них психологический дискомфорт (отрицательные переживания, состояния напряженности, страха, подавленности и др.).

Многие исследователи разводят понятия агрессии как специфической формы поведения и агрессивности как психического свойства личности. Агрессия трактуется как процесс, имеющий специфическую функцию и организацию, агрессивность же рассматривается как некоторая структура, являющаяся компонентом более сложной структуры психики человека [1].

Традиционно агрессивность как свойство личности приписывается людям, в поведении которых относительно часто наблюдают агрессивные действия. Таким образом, наличие этого свойства выводится не из анализа структуры личности, особенностей ее направленности и других психологических компонентов потребностно-мотивационного комплекса, а из наблюдаемого поведения человека. Устанавливается однозначная зависимость между свойствами личности и

поведением, вследствие чего агрессия и агрессивность объясняются с позиций однофакторной теоретической модели.

Попытки преодолеть эту однобокость ведут к выявлению все большего числа факторов, влияющих на проявление агрессии. Большие трудности возникают и при ответе на вопрос, почему люди с одинаковым уровнем агрессивности (выявленным при тестировании) сильно различаются по частоте и интенсивности проявлений агрессии в реальном поведении.

Анализ психологической литературы показывает, что агрессивное поведение чаще всего рассматривается исследователями как одна из форм реагирования человека на различные неблагоприятные в физическом и психическом отношении жизненные ситуации, вызывающие стресс, фрустрацию и другие подобные состояния, выражающаяся в нападении на непосредственный источник напряженности или объект, замещающий его. В любом из этих случаев цель нападения психологически заключается в поисках разрядки обусловленной стрессом внутренней психической напряженности.

Анализ последних исследований и публикаций. Исследования В. Амэй и К. Лионе выявляют агрессию, мотивированную страхом [2]. Данная форма агрессии ранее относилась к эмоциональной форме выражения. Таким людям свойственны экспрессивные припадки бешенства, они постоянно испытывают высокий уровень тревожности и опасности, переживают страх и пытаются с помощью «приступов бешенства» уменьшить его и снять напряжение. Различают два типа агрессии:

1. Враждебная агрессия – вытекает из злости. Ее цель причинить вред.

2. Инструментальная агрессия – является средством достижения какой-либо цели [3].

К. Лоренц считает, что между различными человеческими популяциями все же имеются различия в их изначальной (врожденной) степени агрессивности, что сложилось в результате естественного отбора [4]. В качестве примера чрезвычайно агрессивного народа он приводит племя индейцев Юта. По мнению К. Лоренца, человек агрессивен, т.к. произошел от приматов. Поскольку последние являются травоядными животными, то у них совершенно отсутствует присущий хищникам "инстинкт убийцы". У хищников для сохранения вида должен был в результате эволюции возникнуть механизм, тормозящий внутривидовую агрессию, т.к. "инстинкт убийцы", направленный на себе подобных привел бы к полному вымиранию вида. У гоминидов же необходимости в таком механизме не было (природа не могла предусмотреть, что в руках "голой обезьяны" появится смертоносное оружие). К. Лоренц в своей работе, посвященной агрессии, трактует ее как движущую силу

борьбы за выживание, причем эта борьба в основном происходит внутри одного вида.

Основатель психоанализа З. Фрейд впервые сформулировал свое понимание агрессии в работе "По ту сторону принципа удовольствия" (1912) [5]. В ней он рассматривал агрессию как соединение Эроса (либидо, созидающего начала) и Танатоса (мортидо, деструктивного начала), с преобладанием последнего, т.е. как слияние сексуального инстинкта и инстинкта смерти при доминировании последнего. З. Фрейд считал, что агрессия в человеке это- проявление и доказательство биологического инстинкта смерти. Он утверждал (1933), что Танатос противостоит Эросу, и его целью является возвращение к неорганическому состоянию. Но каким образом, в таком случае, человек живет достаточно долго, имея врожденный инстинкт смерти? Фрейд считал, что есть механизм нейтрализации внутренней агрессии, который является главной функцией Эго.

Но Эго не появляется вместе с рождением ребенка, а формируется в процессе его развития. Вместе с его формированием начинает развиваться и механизм нейтрализации агрессии. Доктор Н. Parens, посвятивший свою научную деятельность изучению агрессии у детей, считает безусловным то, что дети уже рождаются с разным уровнем агрессии. Правда, он практически идентифицирует агрессию с активностью, считая, что при нормальном развитии личности агрессия трансформируется в активность. З. Фрейд, как известно, тоже вначале использовал термины "агрессивный" и "активный" как синонимы (1909), хотя в дальнейшем, в работе "Новые вводные лекции" (1933), он использовал слово "активный" не как синоним агрессивности, а как наиболее важную характеристику этого инстинкта. Н. Parens также отмечает, что агрессия может проявляться в разных формах, однако все эти формы имеют одну общую черту - они представляют собой попытку субъектов контролировать, воздействовать и справляться с самими собой и окружающим миром.

Вместе с тем З. Фрейд придавал не столь большое значение феномену агрессии, считая либидо и инстинкт самосохранения доминирующими силами в человеке.

Целью нашей статьи стал теоретический анализ проблемы особенностей агрессивного поведения подростков, а также эмперическое исследование различных видов агрессии.

Результаты исследования. С целью исследования особенностей агрессии нами было проведено экспериментальное исследование на базе ГПТУЗ «Лисичанский профессиональный лицей». Выборку составили 60 человек, в возрасте 15-16 лет.

Мы использовали опросник Л. Г. Почебута. Эта методика включает в себя 5 шкал агрессивности, позволяет качественно и количественно охарактеризовать проявления агрессии.

По данным исследования получены следующие результаты:

На первом месте среди учащихся представлена вербальная агрессия: высокий показатель получили 22 испытуемых (36,7% от общего показателя). На втором месте - физическая агрессия: высокий показатель получили 16 человек (26,7% от общего показателя). На третьем месте - предметная агрессия: высокий показатель получили 9 человек (15% от общего показателя). На четвертом месте оказалась эмоциональная агрессия: высокий показатель получили 8 человек (13,3 % от общего показателя). На пятом - самоагрессия: высокий показатель получили 5 человек (8,3% от общего показателя).

Вербальные агрессоры обычно большинство своих эмоций выражают гневом. Например, если агрессор чувствует неуверенность и беспокойство, он может сразу впасть в гнев, то есть разгневаться на то, что он вдруг почувствовал себя неуверенно и беспокойно. Между тем человек от природы наделен способностью испытывать эмоции. Эта способность чувствовать, как и способность мыслить, универсальна для природы человека. К сожалению, агрессор чаще всего не хочет принять свои собственные чувства и тем более показать свои истинные чувства партнеру. Он строит своего рода стену между собой и партнером. Он искусственно создает дистанцию в общении.

Категории вербальной агрессии: замкнутость, стремление возражать, стремление обесценивать достижения и чувства другого, вербальная агрессия в форме шуток, критика и осуждение другого, угрозы, обзывание и т.д.

Выводы. По итогам данного исследования мы обнаружили, что вербальная и физическая агрессия среди подростков занимает первые места.

Перспективы дальнейшей работы: мы видим в более глубоком изучение проблемы агрессивного поведения, в методической разработке тренинговой и консультативной работы со студентами, направленной на коррекцию агрессивности.

Литература

1. Реан А. А. Агрессия и агрессивность личности. / А. А. Реан.- СПб.: Питер, 1999.- 416с. 2. Психологический словарь /под общ. ред. Неймера Ю.Л.- Ростов-на-Дону: Феникс, 2003.- 386с. 3. Бандура А., Уолтерс Р. Подростковая агрессия. / А. Бандура, Р. Уолтерс.- М.: издательский центр «Академия», 1999.- 512с. 4. Ениколопов С. Н. Понятие агрессии в современной психологии//Прикладная психология. 2001.№1. 5. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. М.: Учпедгиз, изд.2

Малєєва Т. В. Особливості агресивної поведінки сучасних підлітків

Стаття присвячена надзвичайно актуальній останнім часом проблемі агресивності особистості. В статті проаналізовані підходи до розуміння сутності даного поняття, визначено відмінності між агресивністю як якістю особистості та агресією як формою поведінки. Проаналізовані особливості різних видів агресії та емпірично досліджені типові види агресивної поведінки сучасних підлітків.

Ключові слова: агресивна поведінка, підлітковий вік, тривожність.

Малеєва Т. В. Особенности агрессивного поведения современных подростков

Статья посвящена актуальной в современном обществе проблеме агрессивности человека. В статье проанализированы существующие в современной науке подходы к агрессии как форме поведения, теоретически проанализированы отличия между агрессией как формой поведения и агрессией как чертой личности. Исследованы существующие виды агрессивного поведения и эмпирически изучены доминирующие у современных подростков виды агрессивного поведения.

Ключевые слова: агрессивное поведение, подростковый возраст, тревожность.

Maleeva T. V. Features of the aggressive behavior of modern teenagers

The article is devoted to the problem of modern society, human aggressiveness. The paper analyzes existing in modern science approaches to aggression as a form of behavior, theoretically analyzed the differences between aggression as a form of behavior and aggression as a personality trait. Examined the existing types of aggressive behavior, and empirically studied the dominant species at modern teenagers aggressive behavior.

Keywords: aggressive behavior, adolescence, anxiety.

УДК: 316.613.434-053.6

Ю. А. Михайлюк

Особенности динамики показателей и форм проявления агрессии современными подростками

Постановка проблемы. Напряженная социальная и экономическая обстановка, сложившаяся в настоящее время в нашем обществе, обуславливает рост различных отклонений в личностном развитии и поведении подростков. Среди них особую тревогу вызывают не только повышенная тревожность, духовная опустошенность детей, но и их цинизм, жестокость, агрессивность.

Проявления агрессии весьма разнообразны. Агрессивное действие – проявление агрессивности в виде ситуативной реакции. Если же подобные действия систематически повторяются, следует говорить об агрессивном поведении.

Анализ исследований и публикаций. Существует множество теоретических обоснований возникновения агрессии, факторов, влияющих на ее проявление. Рассмотрим основные из них.

Основоположником теории влечения является Зигмунд Фрейд. Он полагал, что любое поведение человека является результатом сложного взаимодействия сексуального инстинкта (либидо), энергия которого направлена на упрочнение, сохранение и воспроизведение жизни, а также инстинкта влечения к смерти (тантос), направленного на разрушение и прекращение жизни. Так как существует конфликт между сохранением жизни и ее разрушением, другие механизмы служат направлять энергию тантоса вовне, в направлении от «Я». Если энергия разрушения не будет обращена вовне, то это вскоре приведет к саморазрушению. Из этого следует, что тантос косвенно способствует тому, что агрессия выводится наружу.

Фрустрационная теория была предложена Д. Доллардом. Она описывает агрессивное поведение как ситуативный процесс. В побуждении к агрессии решающее значение имеют три фактора [1]: степень ожидаемого удовлетворения от будущего достижения, сила препятствия на пути достижения цели, количество последовательных фрустраций. Для возникновения агрессивного поведения должны присутствовать посылы к агрессии, связанные с актуальными факторами, провоцирующие агрессию в целом.

Э. Фромм [2] различает агрессию биологически адаптивную, способствующую поддержанию жизни, от злокачественной агрессии, не связанной с сохранением жизни. Биологически адаптивная агрессия – это реакция на угрозу витальным интересам индивида, она заложена в филогенезе. Подобная агрессия возникает спонтанно как реакция на угрозу, а следствие ее – устранение либо конкретно угрозы, либо ее причины. Злокачественная агрессия не заложена в филогенезе. Основные ее проявления – убийство и истязания – не преследуют никакой цели, кроме получения удовольствия.

Таким образом, из вышеупомянутых теорий можно сделать следующие выводы:

Проявление агрессии объясняют социальные и биологические факторы.

Агрессивность может быть не только резко негативной, но и нормальной реакцией в ходе борьбы за выживание.

Агрессивные действия могут быть направлены в социально приемлемые рамки с помощью положительного подкрепления неагрессивного поведения.

Цель статьи – теоретически проанализировать психологические особенности проявления агрессии у современных подростков.

Современный подросток живет в мире, сложном по своему содержанию и тенденциям социализации. Это связано с темпом технологических преобразований, с насыщенным характером информации, с экономическими и экологическими кризисами. Факторы, способствующие росту агрессивности у подростков: эндокринный взрыв, органические поражения головного мозга – травмы, менингиты; отношение взрослых [3].

На первой стадии подросткового периода (10-11 лет) ребенка характеризует весьма критичное отношение к себе. По данным Д. Фельштейна около 34% мальчиков и 26% девочек дают себе полностью отрицательные характеристики. При этом у детей этого возраста преобладает физическая агрессивность. Ситуативно отрицательное отношение к себе сохраняется и на второй стадии (12-13 лет). В этом возрасте наиболее выраженным является негативизм. На третьей стадии подросткового возраста (14 - 15 лет) проявления физической агрессии и негативизма увеличиваются незначительно, а проявление вербальной агрессии растет быстрыми темпами. Исследованиями П. А. Ковалева было установлено, что у мальчиков имеются два пика проявления агрессии: 12 лет и 14-15 лет. У девочек: в 11 и 13 лет.

Каждая личность должна обладать определенной степенью агрессивности. Ее отсутствие ведет к пассивности, ведомости. Ведь сам по себе акт агрессии может не принимать сознательно опасные и неодобряемые формы.

Результаты исследования. Исследование было начато в 2007-2008 учебном году на базе КУ ЛСШ №57. В исследовании участвовали подростки в возрасте 10-11 лет, в количестве 137 человек. Затем в 2008-2009 учебном году эти же ученики прошли диагностическую процедуру еще раз. Для исследования показателей и форм агрессии был использован тест Басса-Дарки. В своем опроснике А. Басс и А. Дарки выделили следующие виды реакций: агрессия – физическая, вербальная, косвенная; раздражение, негативизм, обида, подозрительность и чувство вины.

У пятиклассников показатель агрессивности выражен у 28,4%, показатель враждебности у 51,9%. Для этих подростков наиболее выраженной оказалась форма физической агрессии 34,3%, вербальная и косвенная формы практически в 2 раза меньше выражены. Чувство вины переживают 52,6% учащихся, обида выражена у 36,5%, у 27% активно начинает развиваться негативизм, 23,4% испытывают повышенную подозрительность, раздражительность характерна только для 8%.

Воспитательный процесс при работе с этими подростками в 5-6 классах был организован традиционно.

Шестиклассники в условиях базовой школы являются по возрасту самыми старшими, что в некоторой мере объясняет полученные результаты. У этих подростков показатель физической агрессии снижается до 28,7%, значительно возрастает уровень вербальной (23,1%) и косвенной (21,3%) агрессии. Несколько снижаются показатели негативизма и обиды, возрастает чувство вины 60,4%.

Показатели и формы агрессии учащихся в возрасте 10-11 лет и при достижении ими возраста 11-12 лет находятся в прямой корреляционной зависимости: физическая агрессия «0,3161», вербальная агрессия «0,3839», косвенная агрессия «0,3805», негативизм «0,1575», раздражительность «0,3738», подозрительность «0,4913», обида «0,3669», чувство вины «0,5088».

Диагностика состояний и свойств личности подростков, которые являются наиболее важными для регуляции поведения проводилась по форме В Фрайбургского опросника FPI.

Высокий уровень невротизации характерен для 4%, спонтанное проявление агрессивности присуще 7%. К депрессивности склонны 6%, ярко выражена раздражительность у 10%. Неуравновешенность присуща 6% учащихся, 23% имеют низкую устойчивость к стрессу. Реактивная агрессивность наблюдается у 8% подростков. Закрытость характерна для 8% учащихся.

Был проведен статистический анализ результатов, полученных при исследовании особенностей проявления агрессии в подростковом возрасте. Показатели физической агрессии «-0,2017» и косвенной агрессии «-0,0617» находятся в отрицательной корреляционной зависимости с показателями спонтанной агрессии. Следовательно, вероятность того, что подростки, которым потенциально в возрасте 11-12 лет присуща физическая форма агрессии, будут переходить к спонтанному проявлению агрессии в более старшем возрасте не является однозначной.

Уровень негативизма подростков 10-12 лет находится в значимой корреляционной связи со стремлением подростков 13-14 лет к доминированию «0,2448», но в отрицательной связи с пристрастием к борьбе «-0,1220» и стремлением к независимости «-0,1497». Эти результаты еще раз подтверждают противоречивость устремлений подростков. С одной стороны проявляется стремление к взрослости, с другой нет желания брать на себя ответственность и активно работать над развитием своих задатков.

Все эти показатели, кроме уровня негативизма, являются отрицательными. Поэтому можно предположить, что к 13-14 годам спонтанная форма агрессии является именно приобретенной моделью социального поведения. Она формируется в результате социализации ребенка в обществе. Реактивная форма выражения агрессии формируется

у детей в более раннем возрасте, в результате отношения к ребенку со стороны близких.

Исследования изменения динамики показателей и форм агрессии дает возможность выявить проблемы в социально-психологической адаптации подростков в современном обществе.

Агрессивность в личностных характеристиках подростков формируется в основном как негативизм – форма протеста против непонимания взрослых, из-за неудовлетворенности своим положением в обществе, что и проявляется в соответствующем поведении.

Необходимо развивать у подростков навыки понимания непрерывного потока субъективных переживаний; полное и точное представление о себе самом, ответственность за осуществление своей собственной жизни. Уделять особое внимание развитию стремления подростков к конструктивным взаимоотношениям, уметь находить пути решения конфликтов.

Лучшее из того, что можно сделать для детей – это помочь им справиться с трудностями роста. Это можно сделать, по мнению Г. Паренса, научив детей самостоятельно справляться с агрессией.

Перспективы дальнейшей работы по изучению данной проблемы мы видим в более углубленном изучении особенностей подросткового возраста.

Література

1. **Крысько В. Г.** Социальная психология. – М.: 2001. – 208 с.
2. **Фромм Э.** Анатомия человеческой деструктивности. Пер. с англ. Э.М.Телятникова, Т.В. Панфилова.:Изд.:АСТ.Год издания:2004. – 635 с.
3. **Реан А. А., Трофимова Н. Б.** Гендерные различия структуры агрессивности у подростков// Актуальные проблемы деятельности практических психологов. – 2002. - №3

Міхайлюк Ю. О. Особливості динаміки та форм прояву агресії сучасними підлітками

Дана стаття присвячена дослідженню різних показників агресії у підлітковому віці та визначенню основних зв'язків між різними формами прояву агресії.

Ключові слова: підлітковий вік, агресія, прояви агресії у підлітковому віці.

Михайлюк Ю. А. Особенности динамики показателей и форм проявления агрессии современными подростками

Данная статья посвящена исследованию различных показателей агрессии в подростковом возрасте и определению основных связей между различными формами проявления агрессии.

Ключевые слова: подростковый возраст, агрессия, проявления агрессии в подростковом возрасте.

Mikhailyuk Y. A features and dynamics of the modern forms of aggression teenagers

Given clause is devoted to research of parameters of aggression as a teenager and to definition of the basic connection between the different forms of aggression.

Keywords: teenage age, aggression, aggression in teenage ages.

УДК: 159.922.8

А. В. Нестеренко

Аддиктивность личности в культовых организациях

Постановка проблемы. Тоталитарные секты в Украине культивируют ассоциальность, отрицают конституционные обязательства, искаженно интерпретируют идеи гуманизма, подвергают риску моральное, психическое и физическое состояние граждан, являются серьезной угрозой государству и обществу.

Между тем необходимо констатировать факт, что еще нет работ, в которых бы исследовались аспекты аддиктивности людей, вовлеченных в религиозные секты.

Статья посвящена проблемам аддиктивности взрослых людей в культовых организациях. Формирования мировоззрения современного человека, так как руководители религиозных сект.

Анализ последних исследований и публикаций. «Деструктивный культ или секта – это авторитарная иерархическая организация практикующая ошибочные верования и контроль сознания своих последователей, строящаяся возле харизматичного лидера использующего в своей деятельности различные психотехники, вызывающие дестабилизацию личности. Исключает критическое мышление, осуществляет контроль над всеми сферами жизни, а также создает устои, правила или законы которые противоречат общественным» [1, с.57].

Аддикции в культовых организациях способствует также кризисный период взрослости. Как правило, в данном возрасте должен исчезать максимализм, характерный для юности. Но влияние, оказываемое на культистов, наоборот подкрепляет его, усиливается влияние во всех сферах жизнедеятельности [4, с.67].

Что касается понятия «Аддиктивность» то психологический словарь раскрывает его содержание так: «**Аддиктивность** – это одна из форм деструктивного поведения, выражающаяся в стремлении уйти от реальности, изменив свое психическое состояние посредством приема некоторых веществ или постоянной фиксации внимания на

определенных предметах или активных видах деятельности, что сопровождается развитием интенсивных эмоций» [2, с. 110]. Представители же традиционных религиозных конфессий определяют аддиктивность так: «Любые отношения устанавливаются через религию, а зависимость от религиозной практики и ее адептов отодвигает личную потребность в Боге. Религия и те, кто ее олицетворяют, получают всю полноту власти над аддиктом, который сам больше не связан с Богом» [3, с.143].

Зрелость считается порой полного расцвета личности, когда человек может реализовать весь свой потенциал, добиться наибольших успехов во всех сферах жизни. Это время исполнения своего человеческого предназначения - как в профессиональной или общественной деятельности, так и в плане преемственности поколений» [1; с.34].

Уязвимость культовым воздействиям определяется эмоциональной близостью, степенью авторитаризма или равноправия в семейных отношениях [5, с.18]. Итак, можно утверждать, что взрослые люди, в силу своих возрастных особенностей, значительным образом уязвимы к влиянию различных культов.

Целью статьи стало изучение измененных личностных особенностей членов культовых организаций и аддикции, которая возникает вследствие этого.

Результаты исследования. В нашем исследовании приняли участие 60 человек возраста от 28 до 43 лет. Оно было проведено на базе Енакиевского металлургического техникума (30 человек), Зала Царства Свидетелей Иеговы (13 человек), Дома надежды Баптистов (8 человек), и Церкви Адвентистов Седьмого Дня (9 человек).

Тестирование было проведено с помощью методик: Фрайбургского личностного опросника (ФОРМА В), Методики диагностики склонности к различным зависимостям (автор Лозовая Г. В), Опросника "Структура индивидуальной религиозности" Ю. В. Щербатых, Теста-опросника составленного на базе тестирования на наличие нехимических аддикций Гриффита и Теста-опросника на определение религиозной аддикции.

Тест-опросник, составленный на базе тестирования на наличие нехимических аддикций Гриффита, направленный на выявление наличия склонности к религиозной аддикции, показал следующие результаты: 89% высокого и 11% среднего уровня что говорит о высокой вероятности наличия религиозной аддикции. В контрольной группе с обычными людьми распределение такое: 9% высокого уровня, 36 % среднего уровня и 45% низкого уровня.

Методика «Диагностика аддиктивности», направленная на диагностику склонности к религиозной аддикции, подтверждает полученные результаты: высокая вероятность религиозной аддикции была выявлена у: 83,0% (25 человек, из них 8 иеговистов, 8 баптистов, 9

адвентистов). Остальные 5 человек находятся на среднем уровне. В контрольной группе результаты следующие: 77% низкого, 21% среднего и 2 % высокого уровня склонности к религиозной аддикции.

Методика FPI (Фрайбургский опросник) предназначен для диагностики состояний и свойств личности, которые являются наиболее важными для процесса социальной адаптации и регуляции поведения.

Рассмотрим полученные данные: 8 шкала «Застенчивость» отражает наличие тревожности, скованности, неуверенности, следствием чего являются трудности в социальных контактах. В культовых организациях контакты с внешним миром ограничены, человек общается только внутри своей общины. Это разрушает социальное здоровье человека. 43% высокого уровня, 37 % среднего уровня и 20 % низкого. Что касается показателей контрольной группы, то здесь застенчивость развита на низком уровне: 49% низкого уровня, 37% среднего уровня и 14 % высокого. Люди раскованные, не испытывают тревог когда начинают новый диалог или устанавливают новые отношения.

По шкале «Эмоциональная лабильность» результаты распределились следующим образом – в контрольной группе преобладает 54% низкого уровня, 41% среднего и 5% высокого. Это говорит о том, что они характеризуются хорошей выдержкой и самоконтролем. Действительно, по результатам наших наблюдений, они владеют собой и показывают большую эмоциональную стабильность. Что касается группы культивистов то здесь распределение следующее: 38% высокого уровня, 55% среднего уровня и 7 % высокого уровня. Высокие оценки указывают на неустойчивость эмоционального состояния, проявляющуюся в частых колебаниях настроения, повышенной возбудимости, раздражительности, недостаточной саморегуляции.

Методика диагностики склонности к различным зависимостям (автор Лозовая Г. В.) показала следующие результаты: среди культивистов явно доминирует **религиозная зависимость** (89 %). Этот же показатель у обычных людей составляет чуть больше 31 %. Обусловлено это тем, что в культовых организациях происходит навязывание псевдорелигиозных взглядов и последующая адаптация личности человека под доктрину секты. Обычные же люди этому не подвержены, так как у них нет нужды поддерживать тесную связь с религией. Еще одним из показателей с существенной разницей стала **сексуальная аддикция**: 28 % у культивистов и 87 % у обычных людей. Обусловлено это может быть низкой моральностью у обычных людей и наоборот завышенными ее показателями у культивистов. Также на одну из отличительных черт указывают показатели по **алкогольной и табачной зависимости**: 41 % и 36% у культивистов и 78 % и 84 % у обычных людей. Еще существенные различия получены по проявлениям **игровой зависимости**: ее показатели у культивистов равны 38 %, а у обычных людей этот показатель составляет 81 %. Уход в виртуальный мир

характерен для людей переживающих кризис либо возрастные сложности. Также среди обычных людей превалирует **лекарственная зависимость**: ее показатель составляет 75% у обычных людей и 44 % у культистов. Обусловлены такие показатели прежде всего высоким темпом жизни и повышенными требованиями к себе и своей работоспособности. У культистов же развивают отношение к труду лишь как к средству для достижения цели. Однако несмотря на это показатели **трудоустрой** у культистов высоки: 73%, против 38% в контрольной группе обычных людей.

Опросник «Структура индивидуальной религиозности» Ю. В. Щербатых предназначен для определения выраженности разных содержательных аспектов религиозных представлений-верований.

Результаты получены следующие: по шкале **отношения испытуемого к религии как философской концепции** было выявлено 67% низкого уровня, 20 % высокого уровня и 13 % высокого уровня у культистов (53 %, 27 % и 20 % соответственно в контрольной группе). Как мы видим, большинство людей в группе культистов пренебрегают знанием о религии как философской концепции (гносеологические корни религиозности и склонность к идеалистической философии). По шкале **отношения к магии** так же доминирует низкий уровень 86 %. Высокий и средний уровни распределены равномерно - по 7 % у культистов и высокий уровень 10 %, средний уровень 27 % и низкий 63 % у обычных людей. Обусловлены такие показатели тем, что культисты воспринимают все через призму своих верований, а магические проявления являются табуированными. По шкале **присутствие тенденции искать в религии поддержку и опору** результаты следующие: высокий уровень 60 %, средний – 20 % и низкий так же 20 % у культистов, и 47% высокий уровень, 40 % средний уровень, и 13 % низкий у обычных людей. Как правило культисты решают проблемы сообща, если возникают сложности то члены осведомлены и в состоянии оказать поддержку. С помощью шкалы **«Внешние признаки религиозности»** мы получили следующие результаты: 53% высокий уровень, 20 % средний уровень, 27 % низкий уровень у культистов и 60% высокого, 33 % среднего и 7 % низкого уровня у обычных людей. Высокий уровень по этому показателю говорит о том что культисты несмотря на скрытность вполне открыто выражают свои религиозные взгляды стараясь привлечь на свою сторону новых людей. В контрольной группе обычных людей так же доминирует демонстративность своих религиозных предпочтений. Следующая шкала - **«Псевдонаука»**, показала результаты следующие: 47 % высокий уровень, 46 % средний уровень и 7 % низкий уровень у культистов, и 33% высокий уровень, 43 % средний уровень, 24 % низкий уровень у обычных людей. Культисты как правило придерживаются загадочных и таинственных объяснений явлений, в восприятии которых вера играет значительно большую роль,

чем знание. Шестой шкалой является **тенденция верить в творца и признавать существование высшей силы, создавшей мир**. Здесь результаты распределились следующим образом: 70 % высокий уровень, 14 % средний уровень и 15 % низкий уровень у культистов, и 17% высокий, 47% средний и 36 % низкий у обычных людей. Анализируя первоисточники, мы пришли к выводу, что в самих текстах заложена вера не только в Бога, но еще и его представителей на Земле как образцов добродетели и порядочности. Результаты по седьмой шкале **«Религиозное самосознание»** такие: 30 % высокий уровень, 57 % средний уровень, 13 % низкий у культистов и 13% высокий уровень, 14 % средний и 73% низкий у обычных людей. Данные свидетельствуют о том, что у культистов существует внутренняя потребность в религиозном веровании. Это может быть следствием комплексов либо же стремления компенсации полученных травм в прошлом. Восьмая шкала представляет собой **выяснение отношения испытуемого к религии, как образцу моральных норм поведения**. Результаты следующие: 47% считают свою веру образцом морали и норм поведения. 33 % считают, что добродетели присущи не только членам культа, и есть другие источники морали. 20 % же это новички, которые еще не успели оценить объем представленных им законов и требований. У обычных людей этот показатель составляет: 37 % высокий, 13 средний и 50 % низкий уровни. Чаще всего религиозным познанием пренебрегают, к вере обращаются только в сложные периоды жизни.

Данные корреляционного анализа показали, что личностные особенности, а именно: склонность к религиозной аддикции напрямую коррелирует с поиском поддержки и утешения (0.43) и склонностью к общим зависимостям (0.56). С реактивной агрессивностью (-0.45) наблюдается же обратная связь.

Выводы. Проведенное нами исследование аддиктивности в культовых организациях показало, что есть существенная разница между членами непосредственно культовых организаций и людьми, которые не принадлежат к религиозным общинам. Получены существенные различия по такому показателю, как религиозная аддикция – религиозная зависимость, достоверность различий подтверждается статистической обработкой по критерию Стьюдента. Большинство людей в группе культистов пренебрегают знанием о религии как философской концепции, тогда как у обычных людей этот показатель доминирует. Учитывая возрастную специфику испытуемых, и данные по наличию у большинства культистов повышенного уровня застенчивости, можно предполагать, что к аддиктивности приводят деформации личностных особенностей, которые закрепляются в данном возрастном периоде.

Качественный анализ обозначил наличие у членов культовых организаций склонностей к следующим видам зависимостей-религиозная, трудовая и общая склонность к зависимостям, тогда как у

обычных людей преобладают телевизионная, сексуальная, алкогольная и табачная. Обусловлен такой разрыв моральными ограничениями культистов, тенденцией внутри самого культа ограждать от влияний внешнего мира.

Перспективы дальнейшей работы по изучению данной проблемы мы видим в более углубленном изучении аспектов аддиктивности и свойств личности, которые способствуют ее развитию, выяснению причин которые приводят к аддиктивному поведению.

Литература

1. **Абрамова Г. С.** Возрастная психология: Учеб.пособие для студ. вузов. - 4-е изд., стереотип. - М.: Издательский центр «Академия», 1999.- 672 с. 2. **Мартин У.** Царство культов. СПб., Логос, 1992. – 340 с. 3. **Лукьянов. С. А** Опасные тоталитарные формы религиозных сект. М.:1996 г. 82 с 4. **Кирсанова В. Г.** Психологические особенности членов нетрадиционных религиозных организаций. Автореф. дис. канд. психол. наук. – М., 2005. 5. **Лангоуни М.,** Росс Дж. К. Исцеление от культов: Помощь жертвам психологического и духовного насилия – Нижний Новгород: Нижегородский госуниверситет им. Н. И. Лобачевского, 1996. – 262 с 6. **Скородумов А. А.** Сектанство как социальное явление, СПб, 1995.– 159 с.

Нестеренко А. В. Адиктивність особистості у культових організаціях

Дана стаття присвячена дослідженню адиктивності дорослих людей у культових організаціях та вивченню їх особистісних особливостей.

Ключові слова: період дорослості, адикція, адитивність, культова організація, секта.

Нестеренко А. В. Аддиктивность личности в культовых организациях

Данная статья посвящена исследованию аддиктивности взрослых людей в культовых организациях и изучению их личностных особенностей.

Ключевые слова: период взрослости, аддикция, аддиктивность, культовая организация, секта.

Nesterenko A. V Addiction personality in the cult organizations

This article focuses on the study of adults' addictiveness at religious organizations and the study of their personal characteristics.

Keywords: adulthood, addict, addiction, cult organization, sect.

Сучасні проблеми соціальної психології

УДК 159.942-055

О. С. Алиева

Схильність до конкуренції у період юнацького віку та її вплив на міжособистісні відносини

Конкуренція стала невід'ємною частиною життя кожної сучасної людини. Вона проявляється практично у всіх сферах життя (особистій, професійній, економічній, політичній) та має різноманітні форми прояву: від самих прийнятних, які активізують ініціативу, рішучість, винахідливість, самостійність, до найогидніших – підступ, зрада, наклеп.

Конкуренцію у вітчизняній психологічній літературі прийнято розглядати як (від латинського *conspicere* - стикатися, змагатися) - одну з основних форм організації міжособистісної взаємодії, яка характеризується досягненням індивідуальних або групових цілей в умовах протистояння. Конкуренцію зазвичай відрізняє сильне персональне залучення у боротьбу, активізація суб'єкта дії, часткова деперсоналізація уявлень про противника та сильне емоційне забарвлення процесу [3].

Надзвичайно актуально питання конкуренції постає в період самовизначення та розвитку ідентичності людини. Юнацький вік – це пора перших дорослих рішень та досвіду дорослої конкуренції. Юнаки та дівчата активно проявляють себе, тому зіштовхуються з інтересами та цілями інших. Досвід проживання таких стосунків формує у особистості уявлення про власну конкурентоспроможність. Паралельно саме в цьому віці активно розвиваються міжособистісні стосунки, котрі базуються на єдності цілей, поглядів та цінностей особистості. Тому, саме в цьому віці зіштовхуються дві значущі потреби особистості – потреба в прояві себе, в самореалізації та потреба у формуванні міцних міжособистісних стосунків з іншими. Від досвіду вирішення цього протиріччя залежить емоційне благополуччя людини та уявлення про себе [2].

Феномен конкуренції, як соціального явища, одного з можливих видів взаємодії (крім конфлікту, опозиції, суперництва, змагання, співробітництва, кооперації, злагоди і т. п.) вивчався у роботах Абульханової-Славської А., 1991; Автономова В. С., 1998; Андреевої Г. М., 1994; Асмолова А. Г., 2003; Бехтерева В. М., 1994; Бодалева А. А., 1983; Брушлинського А. В., 2002; Грішиній Н. В., 2003; Донцова А. І., 1984; Єршова А. А., 1992; Журавльової А. Л., 1988; Здравомислова А. Г., 1996; Зографової Й., 1990; Йолова Г. та Градева Д., 1990; Кокуріна І. Г., 1990; Лебона Г., 1998; Лурія А. Р., 2002; Маккей Х., 1991; Попової Е. Б., 2002; ПочебутЛ. Г., 2002; Почепцова Г. Г., 2000; Платонова Ю. П., 1990; Рейковський Я., 1993; Свенціцького А. Л., 2003; Суходольського Г. В.,

1988; Burt R., 1993; Deutch M., 1973; Frank R., 1995; Piskoppel A., 2001; Katz D., Schanck R., 1938; Rapoport A., 1974.

Дані автори досліджували семантичне поле поняття «конкуренція» і розглядали його як соціальну цінність, котра сприяє прогресу всього суспільства. Структура та зміст конкурентоспроможності, як якості особистості досліджувались в межах соціологічної (Дж. Равен, С. І. Розум та ін) і психолого-педагогічної (В. І. Андреев, Н. В. Борисова, Е. А. Клімов, Л. М. Мітіна, Ф. Р. Туктаров, А. В. Хуторський, Д. В. Чернілевській, В. І. Шаповалов та ін.) науки.

Окремі характеристики особистості, котрі зумовлюють її конкурентоспроможність, досліджені зарубіжними вченими: А. Маслоу, К. Роджерсом (самоактуалізація, здатність до самоствердження), Р. Алберті, Е. Медібруда, В. Каппоні, Т. Новак, М. Еммонс (здатність до самоствердження, самостверджується поведінку), В. Ф. Біркенбіль (життєва успішність) та інші [4]. Один з провідних конфліктологів М. Дойч (M. Deutsch, 1985) загалом ділить міжособистісні відносини на кооперативні і конкурентні. У кооперативних відносинах (M. Deutsch, 1985, р. 82-86) людина сприймає партнера в позитивному руслі, установки по відношенню до партнера довірчі і доброзичливі, людина відкрита, відчуває відповідальність за іншого і за кооперативний процес. У конкурентних відносинах інший сприймається негативно, по відношенню до нього підозрілі і ворожі установки - закритість, агресивність, прагнення отримати односторонні переваги для себе. Інший – це завжди суперник, тому сприймають його вороже. В кооперативній взаємодії цінується рівність і взаємна повага. У конкурентних відносинах, завжди є приз, це боротьба за виграш [1].

А. Єршов досліджуючи ознаки конкуренції, наголошував на: 1) бажанні завдати шкоди або знищити опонента; 2) регулюванні конкурентних відносин загально визнаними нормами і цінностями; 3) паралельності дій конкурентів; 4) орієнтацію конкурентів на результати та успіхи один одного.

Перший досвід конкуренції людина отримує у батьківській сім'ї. Відносини з братами і сестрами (сиблінгова конкуренція) за своєю психологічною суттю надзвичайно конкурентні. Певну життєву позицію та конкурентні якості закладають порядком народження людини. У такій конкуренції діти ведуть боротьбу за батьківську увагу, за любов, за визнання. Проходячи едипальну стадію психо-сексуального розвитку дитина отримує досвід конкуренції з батьком. Отже, конкуренція в тій чи іншій мірі супроводжує усе життя людини.

Конкуренція в міжособистісних відносинах, як робить їх дуже сприятливими для розвитку особистості так і не дає можливості задовольняти важливі соціальні потреби. Соціалізуючись, юнаки та дівчата розвивають світогляд, самосвідомість, ставлення до дійсності. Пізнання самого себе відбувається саме в процесі спілкування і

розуміння інших людей, від того який характер буде мати це спілкування залежить і досвід самопізнання людини.

Метою емпіричного дослідження стало вивчення впливу прагнення до конкуренції на міжособистісні відносини у період юнацтва.

Аналізуючи результати дослідження феномену конкуренції в контексті міжособистісних відносин юнаків ми виокремили наступні особливості.

Сучасні юнаки віком від 16 до 21 років загалом мають позитивне емоційне ставлення до конкуренції, бачать себе успішними, спрямовані на досягнення своїх цілей, орієнтовані на формування позитивного суспільного іміджу - 74% респондентів вибудовують конкурентні відносини з іншими людьми, при цьому відношення у них до даного процесу коливається від явно позитивного ставлення до явно негативного і 26% категорично взагалі проти конкуренції, не люблять і не вступають в конкурентні відносини.

На фоні прагнення до конкуренції юнаки орієнтовані, перш за все, на задоволення матеріальних потреб та потреби в розкритті власного потенціалу, а вже потім на розвиток контактів між людьми та реалізацію потреби у визнанні.

Дівчата юнацького віку схильні в напружених міжособистих відносинах обирати компромісну або конкурентну стратегію поведінки, отже бажання відстояти власні інтереси домінує у їх поведінці. Ті, хто використовують конкуренцію у власному повсякденному житті мають високий рівень мотивації досягнення, вони займають активну позицію у стосунках, дуже рідко обирають компроміс та уникання як стратегії поведінки. На фоні цього, вони більш задоволені міжособистісними стосунками, орієнтовані на них. Міжособистісні стосунки одночасно стають для них засобом реалізації прагнення до конкуренції та її інструментом. Посилення дисгармонії у стосунках юнаків, які мають виражене прагнення до конкуренції активізує у них стратегію пристосування та одночасно знижує рівень задоволеності потреби в самореалізації. Оскільки потреба в самореалізації збільшує рівень агресивності в міжособистісних стосунках, що в свою чергу посилює у них дисгармонію. Неможливість задовольнити потребу в досягненнях та матеріальні потреби зменшує у них рівень актуальності соціальних потреб.

Юнаки, які мають негативне відношення до конкуренції та не вступають в конкурентні відносини на перше місце ставлять міжособисті відносини. Посилення в них дисгармонії значно знижує у них прагнення до досягнення успіху, зменшується рівень актуальності матеріальних потреб та потреби в безпеці. В цілому для цих юнаків конкуренція пов'язана з небезпекою, агресією тому вони частіше обирають уникання, пристосування та компроміс як стратегії поведінки. Досягнення успіху, матеріальні потреби, конкуренція для них загрожують міжособистісним

стосункам, тому при актуальності потреби в міжособистісних стосунках ці прояви в їх поведінці знижуються.

В результаті проведеного нами теоретичного аналізу та емпіричного дослідження особливостей вплива прагнення до конкуренції на міжособистісні відносини, нами були отримані наступні результати.

Конкуренція стала невід'ємною частиною життя кожної сучасної людини. Вона проявляється у всіх сферах життєдіяльності. Питання виникнення конкурентних відносин було предметом дослідження багатьох авторів і у вітчизняній психологічній літературі прийнято її розглядати як одну з основних форм організації міжособистісної взаємодії, що характеризується досягненням індивідуальних або групових цілей, інтересів в умовах протистояння, досягнення цих же цілей і інтересів інших індивідів чи груп.

Висновки. Сучасні дівчата віком від 16 до 21 років в своїй більшості мають позитивне емоційне ставлення до конкуренції, бачуть себе успішними, спрямовані на досягнення своїх цілей, орієнтовані на формування позитивного суспільного іміджу. Для таких юнаків важливим стає задоволення матеріальних потреб та потреби в розкритті власного потенціалу, розвиток контактів між людьми та потреба у визнанні.

Конкуруючи з іншими, юнаки можуть мати до цього як позитивне відношення так і негативне. Їх бажання проявити себе при готовності до конкуренції може легко зашкодити міжособистісним відносинам, хоча при цьому вони не ризикують втратити себе.

Суперництво стає по суті засобом або формою самовираження, засобом збереження себе. При схильності до конкуренції відносини будуються досить напружені, в них багато агресивних проявів хоча вони при цьому більш стабільні, оскільки динамічні та можуть змінюватись. Отже, схильність людини до конкуренції, її прагнення до досягнення успіху поліпшує її міжособистісні відносини, стимулює активність та адаптаційні процеси особистості.

Юнаки, котрі не бажають вступати у конкурентні відносини більш напружено відносяться до міжособистісних контактів, побоюються їх втратити проявляючи себе. Тому вони схильні ставити потребу в безпеці, задовольняти яку їм допомагають саме відносини з іншими, на перше місце. Вони здебільшого обирають компромісну стратегію поведінки з іншими, що посилює актуальність матеріальних потреб, які є засобом самореалізації юнаків.

Міжособистісні відносини у юнаків, які уникають конкуренції дуже статичні, тому будь-які їх зміни можуть розрушити їх назавжди.

Перспективою подальшого дослідження цієї проблеми може стати аналіз досвіду дитячої конкуренції та її впливу на самореалізацію особистості.

Література

1. Дойч М. «Разрешение конфликта (конструктивные и деструктивные процессы)»// Социально-политический журнал. 1997. №1.С. 202—212. 2. Драгунова Т. В. Подросток // Возрастная и педагогическая психология / Под ред. А. В. Петровского. М., 1973. 3. психология (словарь) /Под ред. Петровского А. В., Ярошевского М. Г.: М., 1990. 4. www.dissercat.com

Алиева О. С. Схильність до конкуренції у період юнацького віку та її вплив на міжособистісні відносини

В цій статті досліджується зміст та особливості феномену конкуренції, як однієї з форм прояву і організації соціальної та міжособистісної взаємодії, за допомогою якої досягаються групові та індивідуальні цілі та інтереси в умовах протистояння. Проаналізовані основні види та прояви конкуренції в сім'ї та суспільстві.

Ключові слова: конкуренція, боротьба, міжособистісні відносини, потреби, суперництво.

Альева Е. С. Склонность к конкуренции в период юношеского возраста и ее влияние на межличностные отношения

В статье определяется значение и специфика конкуренции, как одной из форм проявления и организации социального и межличностного взаимодействия, с помощью которой достигаются групповые и индивидуальные цели и интересы в условиях противостояния. Проведен теоретический анализ основных проявлений феномена конкуренции в семье и обществе.

Ключевые слова: конкуренция, борьба, межличностные отношения, потребности, соперничество.

Alyyeva E. S. The disposition to competition in adolescence and its impact on interpersonal relationships

This article defines the value and specificity of competition as one of the forms of organization of social and interpersonal interaction, with the help of which group and individual goals and interests in a confrontation conditions are achieved. The main manifestations of competition in family and society are mentioned.

Keywords: competition, struggle, interpersonal relationships, needs, rivalry.

Страхи мужчин и женщин

Постановка проблемы. Страх – это одна из базовых отрицательных эмоций, которая проявляется на протяжении всей жизни человека. Именно он позволяет человеку избегать жизнеугрожающих ситуаций. Проблемой изучения страхов занимались ученые разных отраслей знаний: психофизиологии, социологи, философы, психологи. Однако их исследовательский интерес в основном был направлен на изучение детских страхов, что делало недостаточно изученной проблему страхов взрослого самостоятельного человека.

Анализ последних исследований и публикаций. Страх - это эмоциональное состояние, отражающее защитную биологическую реакцию человека или животного при переживании им реальной или мнимой опасности [6]. В отличие от боли и других видов страдания, являющихся следствием реальных действий, страхи возникают даже при их предвосхищении.

В истории исследования страхи можно условно разделить на три уровня.

1. Социально-психологический уровень, который характеризуется изучением страхов как неотъемлемого звена в эволюции человеческого рода, выделив психологическую структуру страха, динамику влияния социально-психологических факторов на образование страхов (работы В. И. Гарбузова, А. И. Захарова, А. М. Прихожана, А. С. Спиваковской, Г. Эберлейна). Особое место занимают труды З. Фрейда, который дал определение страхов, описал их виды, происхождение. Также работы А. Адлера, которые посвящены выделению моделей происхождения страхов, эти работы до сих пор имеют значительное влияние на современные исследования. Д. Уотсон изучал страхи животных в младенческом и более зрелом возрасте, происхождение страхов изучали А. Корсника, Б. Скиннера. Причины страхов можно найти в работах Дж. Боулби, К. Изарда, С. Речменова, Е. Калинина, А. Зобова [6]. Н. Скрябин описывал в своих работах интенсивность страха, факторы его обуславливающие или затрудняющие. Классификация страхов дана в работах: Н. Осипова, Ю. Неймера, Р. Овчарова, А. Захаровой [1, 4, 5, 6].

2. Психофизиологический уровень, на котором рассматриваются представления о врожденных предпосылках страха, механизмах его возникновения, психофизиологических проявлениях, функциях, висцеральных изменениях, вызываемых страхом, условно-рефлекторных связях с другими эмоциями (И. П. Павлова, П. В. Симонова, Ч. Дарвина, У. Джемса, К. Изарда, С. Томкинса, У. Макдаугалла).

3. Социально-философский уровень, где страх рассматривался авторами как неизбежная тревога, лежащая в основе человеческого существования. Основой таких работ явилось представление о том, что культурная история человечества с самого начала порождена страхом, оказывающим существенное влияние на весь ход человеческой истории (Е. Банка, С. Кьеркегор, Дж. Локк, Ж. - П. Сартр, Б. Спиноза, М. Хайдеггер, К. Ясперс).

Исследования физиологов показали, что эмоции страха буквально отравляют организм, поскольку сопровождаются повышением адреналина в крови. К сожалению, не изучено, какой биохимический результат дает переживание радости и есть ли он вообще. Но мы не сомневаемся, что даже если они не несут физиологического результата, то они питают самую психику, душу и дух человека.

Цель нашей работы - теоретически обосновать и экспериментально изучить особенности мужских и женских страхов взрослых людей.

Изложение основного материала. Страх – эмоция, возникающая в ситуациях угрозы биологическому или социальному существованию индивида и направленная на источник действительной или воображаемой опасности. В отличие от боли и других видов страдания, вызываемых реальным действием, опасных для существования факторов, страх возникает при их предвосхищении. В зависимости от характера угрозы интенсивность и специфика переживания страх варьируется в широком диапазоне оттенков (опасение, боязнь, испуг, ужас). Если источник опасности является неопределенным или неосознанным, возникающее состояние называется тревогой. Функционально страх служит предупреждению субъекта о предстоящей опасности, позволяет сосредоточить внимание на ее источнике, побуждает искать пути избегания. В случае, когда страх достигает силы аффекта (панический страх, ужас), он способен навязать стереотипы поведения (бегство, оцепенение, защитная агрессия).

В самом общем виде эмоции страха возникают в ответ на действие угрожающего стимула. Существуют две угрозы, имеющие универсальный и одновременно фатальный в своем исходе характер. Это смерть и крах жизненных ценностей, противостоящие таким понятиям, как жизнь, здоровье, самоутверждение, личное и социальное благополучие. Помимо крайних выражений страх всегда подразумевает переживание какой-либо реальной или воображаемой опасности.

Гораздо больше распространены внушенные страхи. Их источниками могут быть семья, социум, телевидение и т.д.

Сочетание отрицательных и положительных эмоций совершенно необходимо для нормальной жизнедеятельности человека, однако проблемы возникают тогда, когда страхи являются необъективной формой, отражающей действительности, и только в этом случае страх

препятствует в достижение жизненных целей, так как сильное чувство страха толкает человека к «бегству». В малых же дозах страх полезен для достижения жизненных целей человека, так как помогает человеку собраться и трезво оценить свои возможности, что благотворно влияет на достижение жизненных целей.

Анализ литературы позволил нам сделать вывод, что страхи мужчин и женщин в период молодости разнятся, у женщин они вызваны чувством одиночества, страхами за благополучие и здоровье близких людей, страхами по поводу будущего собственной семьи; у мужчин основные страхи вызваны боязнью быть несостоятельным в сексуальной и материальной сферах.

Исследование страхов мужчин и женщин потребовало от нас проведения небольшого эксперимента, в котором приняли участие 70 человек в возрасте от 21 до 30 лет, с рабочем стажем от 1 года до 10 лет. Занимающие различные должности и имеющие различный социальный статус. Из них 35 – женщины, 35- мужчины.

Для проведения исследования были выбраны: «Опросник иерархической структуры актуальных страхов личности» (ИСАС) Ю. Щербатых и Е. Ивлевой, Шкала оценки уровня реактивной и личностной тревожности (Ч. Д. Спилберг, Ю. Л. Ханин), «Готовность к риску» Шуберт (PSK), Методика диагностики личности на мотивацию к избеганию неудач Т. Элерса, Методика диагностики личности на мотивацию к успеху Т. Элерса, Тест мотивации достижения Мехрабиана, Джеймс Крамбо (Crambaugh J., 1968) и Леонард Махолик, адаптация Д. А. Леонтьева.

В ходе проведения исследования нами были получены такие результаты. На основе дескриптивных показателей средней величины мы определили, что мужчины имеют высокий интегральный показатель страхов, который встречается чаще, они больше подвержены влиянию страхов, чем женщины. У мужчин высокий интегральный показатель страхов наблюдается в 34% случаев, средний у – 42%, низкий у 24%. У женщин высокий уровень страха выявлен у 20%, средний у - 58%, низкий у – 22%.

В группе мужчин, самыми распространенными страхами являются: страх изменений в личной жизни – 29%, страх ответственности – 21%, страх бедности – 18%, страх агрессии по отношению к близким – 15%, страхи, связанные с половой функцией – 11%, страх перед будущим – 6%. Анализ содержания этих страхов позволяет предположить, что для мужчин в целом наиболее характерным является страх нестабильности отношений, они тревожатся о состоянии психологического климата в семье, им свойственны опасения по поводу принятия на себя ответственности, они беспокоятся, что не смогут обеспечить финансовую стабильность своей семьи.

В подгруппе женщин, нами выявлена иная картина по тематике страхов. Женщины больше опасаются болезнью близких – 34%, преступности – 21%, женщины испытывают страх перед негативными последствиями болезнью близких людей – 15%, перед старостью – 19%, перед будущим в целом – 11%.

В исследованиях реактивной и личностной тревожности выявлены следующие результаты: у женщин – в 20% случаев наблюдается низкий уровень реактивной тревожности, в 45% - средний уровень, в 35% - высокий уровень реактивной тревожности; у мужчин – в 10% случаев наблюдается низкий уровень реактивной тревожности, в 70% - средний уровень, в 20% - высокий уровень реактивной тревожности. Анализируя эти данные, мы можем предположить, что у женщин реактивная тревожность проявляется чаще, они больше, чем мужчины склонны испытывать тревожность по разным поводам.

Мужчины более склонны к проявлению личностной тревожности, для них является более характерной тревожность как черта личности, для женщин же более характерна реактивная тревожность, тревожность как реакция на раздражитель. Женщины и мужчины обладают средним уровнем мотивации к избеганию неудач. В подгруппе мужчин преобладают следующие показатели: у 23% наблюдается низкий уровень личностной тревожности, у 47% - средний уровень, у 30% - высокий уровень личностной тревожности. В подгруппе женщин по данному показателю мы видим следующую тенденцию: у 20% наблюдается низкий уровень, у 45% - средний уровень, у 35% - высокий уровень личностной тревожности.

Изучая мотивацию к успеху, были получены следующие результаты: низкая мотивация к успеху наблюдается у 10% респондентов, средний уровень мотивации характерен для 34% респондентов, 35% респондентов имеют высокий уровень мотивации и слишком высокий уровень мотивации избегания неудач имеет 21% респондентов. Из чего можно сделать вывод, что у большинства респондентов доминирует стремление к достижению успеха.

Женщины в своём поведении отличаются большей осторожностью, мужчины же склонны к риску.

Выводы. Таким образом, в ходе исследования мы теоретически обосновали и экспериментально изучили особенности страхов взрослых мужчин и женщин.

Нами выявлено, что женщины являются более осторожными и предусмотрительными в своих действиях, что положительно влияет на результат их деятельности. Мужчины же, склонные к риску, что не всегда бывает оправдано. Страхи мужчин и женщин отличаются и по своему содержанию: мужчины особенно обеспокоены положением своей семьи (финансовом, психологическим климатом, изменениями в отношениях). Также особое место занимает у них страх ответственности,

который навязан мужскому полу общественными стереотипами в ходе культурно-исторического развития. Женщин же больше беспокоит их будущее, будущее близких им людей, возможные болезни, старость, боязнь стать жертвой противоправной деятельности.

И женщины и мужчины стремятся к достижению успеха, однако женщины в своих действиях предусмотрительны, а мужчины больше склонны к рискованным действиям.

Перспективы дальнейших разработок. В дальнейшем планируется теоретически обосновать и экспериментально изучить влияние страхов на достижение жизненных целей человеком.

Литература

1. Венгер А. Л. Психологическое консультирование и диагностика.- М.: Генезис, 2001.- 128с 2. Вард И. Фобия. – М.: Проспект, 2002. – 78с.. 3. Дьяченко О. М., Кириллова А. И. О некоторых особенностях развития воображения у детей дошкольного возраста // Вопр. психол. 1980. № 2. С. 107—114. 4. Захаров А. И. Дневные и ночные страхи у детей. – СПб.: Речь, 2005. – 320с. 5. Захаров А. И. Как преодолеть страхи у детей.- М., 1986. 6. Ильин Е. П. «Психология взрослости»: 1 издание, 2012 год, 544 стр., ISBN. 7. Карвасарский Б. Д. Психотерапия: учеб. для вузов / Изд. 2-е, перераб. – СПб.: Питер, 2002. – 672. (Национальная медицинская библиотека).8. Ковалев В. В. Психиатрия детского возраста.- М., 1979. 9. Рогов Е. И. Настольная книга практического психолога.- М.: Гуманит. Изд. Центр ВЛАДОС, 2001.- 384с. 10. Семиотика страха. Сборник статей. – М.: Русский институт: Европа, 2005.- 456с 11. Степанова Е. Поиграем в «забавные страхи и смешные ужасы»? // Дошкольное воспитание.- 1997.- №5.- с.65-68.

Козубов О. Страхи чоловіків та жінок

В статті проаналізовано феномен страхів чоловіків та жінок у період молодості (21-30років) та їх прояви та види у гендерному аспекті. Було проаналізоване поняття страху його рівні та причини, які визивають це емоційне становище у чоловіків та жінок. Експериментально дослідженні страхи чоловіків та жінок, яки знаходяться у періоді молодості.

Ключові слова: страх, рівні страхів, страхи чоловіків, страхи жінок.

Козубов А. Страхи мужчин и женщин

В статье проанализирован феномен страхов мужчин и женщин в период молодости (21 – 30 лет) и их проявления и виды в гендерном аспекте. Было проанализировано понятие страха, его уровни и причины вызывающие данное эмоциональное состояние у мужчин и женщин.

Експериментально досліджено страхи чоловіків і жінок, що перебувають у періоді молодості.

Ключевые слова: страх, рівні страхів, страхи чоловіків, страхи жінок.

Kozubov A. Fears of men and women

In this paper the phenomenon of fear of men and women in the period of youth (21 - 30 years) and their manifestations and forms are analyzed from a gender perspective. Analyzed the concept of fear, its levels and the reasons causing this emotional state in men and women. Experimentally investigated the fears of men and women in the period of youth.

Keywords: fear, the level of fear, fear of men, fear of women.

УДК [37.013.42:316.46]-053.2

Н. Оболенцева

Особливості боротьби за лідерство дітей з багатодітних родин у тимчасовому дитячому колективі

Постановка проблеми. Актуальна ситуація в Україні, зокрема, соціальна та політична напруженість, економічна криза, зростаюча матеріальна і соціальна поляризація суспільства, загострила становище сучасної сім'ї. Серед основних тенденцій перетворення, які зазнає сучасна родина можна назвати зміну її функцій, типу верховенства, скорочення розмірів. Так, у сучасних умовах родина, що має трьох і більше дітей, відноситься до багатодітних сімей.

У більшості дитячих колективів складається своєрідна ієрархія, внизу якої знаходяться діти, яких нехтують, а на верхівці – один або кілька лідерів. Специфічно проходить боротьба за лідерство у тимчасовому колективі між дітьми-лідерами з багатодітних родин.

Актуальність дослідження. Дослідженню особливостей комунікації дітей з багатодітних родин на сьогодні приділено занадто мало уваги. Сучасне суспільство жорстоко ставиться до родин, що мають 3 та більше дітей. Діти живуть у власному мікрокліматі, недостатня робота з ними дорослих (батьків, вчителів, психологів) не дозволяє їм швидко адаптуватися в колективі. Дослідження особливостей боротьби за лідерство та адаптації дітей з багатодітних родин в колективі на сьогодні має практичну та теоретичну значимість.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Психологи і педагоги вважають, що для дитини краще, якщо вона у родині не самотня, а оточена братами і сестрами – у неї більше шансів уникнути неврозів, дитячого аутизму, страхів, нездорового егоцентризму, зацикленості на собі. Але разом з тим, треба відзначити, що багатодітність може бути і фактором ризику психічного здоров'я дітей в сім'ї, так як між ними може

розвинулися суперництво, негативні ставлення одного до одного, наслідки яких негативно впливають на особистість дітей.

Численні дослідження вітчизняних і зарубіжних психологів (М. М. Авдєєвої, Е. Берна, Р. Берона, Л. І. Божович, Дж. Боулбі, Л. Н. Галігузова, Т. В. Гуськової, І. В. Дубровина, М. Г. Єлагіна, А. І. Захарова, Й. Лангмейер, М. І. Лісіна, С. Ю. Мещерякової, Н. М. Неупокоева, М. І. Попової, А. М. Прихожан, М. Раггера, Д. Річардсона, Н. Н. Толстих, Р. А. Шпіц, Н. М. Щелованова, Т. І. Юферовой, Л. Ярроу та інших) доводять, що спілкування дитини з дорослими, і в першу чергу з матір'ю, є основоположною детермінантою психічного розвитку та психічного здоров'я дітей.

Експериментальне дослідження. Дослідження проводилося протягом 2012-2013 рр. на базі Комунального закладу “Луганський обласний дитячий заклад санаторного типу “Незабудка” (КЗ “ЛОДЗСТ “Незабудка”). Відмінними рисами цієї установи є умови проживання дітей в групах, що складаються з дітей різних статей та вікових категорій. Побут і розпорядок дня в групах наближені до сімейних умов.

Експериментальну групу склали 50 осіб – випробовуваних вихованців, серед них 25 дівчаток та 25 хлопчиків віком 7 - 9 років.

Для виявлення особливостей боротьби за лідерство була використана методика визначення групової згуртованості Сішора – для визначення особливостей ставлення дітей з багатодітних родин до дорослого, однолітка і групи в цілому; біографічний метод, який використовувався з метою узагальнення результатів теоретичних та експериментальних досліджень про особливості спілкування дітей молодшого шкільного віку, що виховуються у багатодітних родинах; цілеспрямоване включене спостереження для з'ясування особливостей комунікації в колективі дітей молодшого шкільного віку, що виховуються у багатодітних родинах.

Результати дослідження. Аналіз психолого-педагогічної літератури, вивчення багатодітних сімей на базі КЗ “ЛОДЗСТ “Незабудка” дозволяє нам виявити ряд переваг виховання в багатодітній родині. Важливо, що діти вже з 5-6 років можуть допомагати своїм батькам по господарству або зайняти чим-небудь своїх молодших братика або сестричку 2-4 років.

Відмітимо, що дуже часто батьки втомлюються не так від роботи по господарству, як від необхідності грати з дітьми. Часто батькам психологічно важко розважати малюків. Якщо в родині одна дитина, то батькам доводиться все одно грати з нею, якщо ж дітей двоє або більше, ця роль перекладається на старших дітей у родині. Діти в багатодітних родинах “замкнуті” у своєму просторі, мікросоціумі, де старші грають з молодшими, допомагають їм одягатися, вчити уроки і т. п. Діти виступають один для одного невичерпним джерелом розвиваючих стимулів (старші для молодших). Брати і сестри характеризуються тим,

що одні діти для іншого виступають, скоріше в ролі партнера, ніж будь-який з батьків чи дорослих.

“Багатодітна сім'я – це міні-соціум зі своїми внутрішніми законами: дитина в ній виявляється і в ролі старшого, і в ролі молодшого, він повинен налагоджувати контакти з кожним членом сім'ї, спілкуватися з дітьми як своєї, так і протилежної статі, вчитися поступатися і наполягати на своєму, захищати свою думку, проявляти гнучкість. При правильному вихованні діти з багатодітних сімей володіють мобільнішою психікою, стійкіші до стресів і краще адаптуються в будь-якому колективі. А відповідальність і самостійність – наслідок побутових проблем, з якими стикається будь-яка родина, де більше двох дітей”.

В багатодітній сім'ї у дітей дуже швидко формується свідомість власного «Я» свідомість того, що він не один в сім'ї, у нього є брати, сестри. До того ж життя в дитячій групі дуже дієво сприяє так званій диференціації особистості. Дитина в сім'ї хоче робити те, що робить інший, вміти те, що вміє інший і т.д., але, з іншого боку, кожен з них з таким же завзяттям захищає щось своє, хоче вміти щось інше, робити щось інше. Хоче бути самим собою, а не тільки старшим або молодшим братом. Він хоче подобатися батькам, імпонувати іншим дітям чимось своїм, особливим, а не тільки тим, що він брат або сестра когось, хто як приклад постійно маячить перед ним. Тут корениться причина дитячого суперництва. Воно може бути по-своєму природним і здоровим, якщо батьки зуміють підтримувати і направляти його так, щоб ніхто не був приниженим. Але суперництво може принести негативні результати, якщо упустити контроль за ними.

Дитячий колектив як система – це: органічна частина більш складного об'єднання – виховного колективу, що включає, крім дитячого, і колектив педагогів; відносно автономна система, якій властиві процеси саморегуляції, самоорганізації, самоврядування; скоординоване єдність двох структур: офіційної, яка складається під впливом дорослих, що визначають організаційну будову і діяльність колективу, а також неофіційної, що складається в значній мірі в процесі міжособистісного спілкування; суб'єкт діяльності по реалізації єдиних суспільно значимих цілей; носій загального інтегративного властивості – його поля (атмосфери, психологічного клімату), який характеризує колектив як цілісне утворення, відмінне від суми складових його індивідів і вхідних в нього мікрогруп, і який проявляється в громадській думці колективу, в його емоційних реакціях, в нормах і традиціях, що визначають поведінку його членів; суб'єкт виховання стосовно особистості кожного з вхідних у нього членів.

Дитячий колектив виконує такі функції: виховна, організаційна, регулятивна, стимулююча, консолідаційна.

Зазвичай в колективі виділяється 2-3 харизматичних учня, їх слухають, їх наслідують інші діти. У хлопчиків лідерами зазвичай стають

найсильніші фізично, швидкі на розправу. Серед дівчаток лідирують або найбільш популярні у хлопчиків, або найкмітливіші і товариські.

Вчені виділяють також ділових та емоційних лідерів. Ділові – проявляють свої організаторські здібності, коли потрібно займатися колективними справами, у той час як емоційні (дозвілля) лідери більше тяжіють до спілкування, залагодження конфліктів, з такими діти часто радяться і діляться своїми переживаннями.

У молодшому шкільному віці діти найбільше цінують в однолітках якості, що характеризують їх як зразкових учнів. Популярними стають ті, кого частіше хвалить учитель.

Проведені дослідження довели, що більшості дітей з багатодітних родин важко адаптуватися в новому колективі через що їх поведінка стає агресивною. Діти, що зазвичай позиціонували себе як лідери у власній родині перші 3-4 дні активно змагаються за лідерство у своєму колективі.

У структурі дитячого колективу велику роль відіграють органи самоврядування. Ці органи і “лідери” вважаються формальними або офіційно оформленими (обраними, призначеними). Крім цих “формальних” структур існують “неформальні”, які офіційно не обираються і не призначаються, але реально впливають на колективну діяльність і громадську думку. Їх прийнято називати “малими групами” і “неофіційними лідерами”. Формальні структури колективу базуються на ділових, соціальних відносинах, а в основі неформальних “малих груп” і “лідерства” окремих хлопців лежать відносини психологічні – особиста симпатія і антипатія, а також вузькогрупові інтереси і прагнення. У будь-якому колективі незалежно від віку його членів та їх згуртованості є мікрогрупи, пов'язані неформальними відносинами.

Дуже часто вихователі у процесі призначення активу групи допускають грубі помилки. По-перше, командира групи обирають з числа найстарших, найбільш успішних та без урахування їх організаторських та лідерських якостей, що, в остаточному підсумку, гальмує процес формування повноцінного колективу. По-друге, дуже часто наділення командира повноваженнями саме дорослим призводить до формування у нього негативних якостей: зарозумілість, зазнайство, егоїзм. Ми рекомендуємо звернути увагу на всіх дітей, що володіють лідерськими якостями або задатками та надати їм можливість реалізувати свій лідерський потенціал і розвинути почуття відповідальності.

Лідерам з багатодітних родин дуже важко змиритися з тим, що вони можуть опинитися під керуванням іншої дитини-лідера. Це призводить до постійних конфліктів. Серед хлопців найчастіше виникають гучні сварки та бійки, дівчата до таких засобів вдаються значно рідше. Зазвичай боротьба за лідерство у жіночому колективі протікає менш агресивно. Дівчата вдаються до різноманітних хитрощів аби отримати лідерство, серед них постійні скарги старшим на дії офіційних лідерів,

спроби підмовити членів колективу виявити недовіру до лідера групи, змусити інших дівчат припинити спілкування з лідером. Ми рекомендуємо батькам, психолога, вихователям та викладачам перед призначенням лідеру колективу провести з дітьми міні-тренінг з метою з'ясування особливостей лідерських якостей дітей, видів можливої агресії, стану пригніченості дитини. Зокрема, з дітьми, можливими лідерами, варто провести як колективну, так й індивідуальні бесіди аби попередити можливі конфлікти між ними.

Висновки. Вплив лідера на колектив однолітків може бути як позитивним, так і негативним. Негативне виражається в тиску, нав'язуванні своїх цінностей; позитивний вплив проявляється, коли лідер закликає однокласників брати участь у житті колективу, подає добрий приклад і т.п. Помітивши негативний вплив лідера на колектив, дорослий повинен вжити заходів. Припинювати дитину не можна, щоб не налаштувати проти себе колектив, бажано дискредитувати його за допомогою педагогічної ситуації, можна поставити його в положення, яке вимагає прояву кращих людських якостей, і звернути увагу однокласників на його поведінку в делікатній ситуації.

З позитивним лідером вихователю необхідно налагоджувати конструктивні взаємини, за допомогою такої дитини, яка має реальний вплив на своїх однокласників, можна домогтися відмінних результатів у виховній роботі.

Лідери з багатодітних сімей одночасно цікаві та складні особистості до яких психологи та вихователі мають приділяти якнайбільше уваги та тримати їх емоції під пильним наглядом та контролем.

Література

1. **Зязюн І.** Педагогіка добра: ідеали і реалії / І. Зязюн. – К.: МАУП. 2000. – 312 с.
2. **Педагогічний** словник / За реакцією дійсного члена АПН України Ярмаченка М.Д. – К.: Педагогічна думка, 2001. – 516с.
3. **Проблеми** виховання дітей в багатодітних сім'ях. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dnz416.edu.kh.ua/storinka_psihologa/problemi_vihovannya_ditej_v_bogatoditnih_simyah/
4. **Фіцула М. М.** Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти / М. М. Фіцула. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2000. – 554 с.

Оболенцева Н. Особливості боротьби за лідерство дітей з багатодітних родин у тимчасовому дитячому колективі

У даній статті аналізуються особливості боротьби за лідерство у тимчасовому колективі дітей-лідерів з багатодітних родин. У публікації розкриті основні підходи до боротьби, причини конфліктів. Автор надає рекомендації викладачам та вихователям, що працюють у тимчасових дитячих колективах щодо вибору лідера колективу.

Ключові слова: колектив, дитина, молодший шкільний вік, лідер, багатодітна родина.

Оболенцева Н. Особенности борьбы за лидерство детей из многодетных семей во временном детском коллективе

В данной статье анализируются особенности борьбы за лидерство во временном коллективе детей-лидеров из многодетных семей. В публикации раскрыты основные подходы к борьбе, причины конфликтов. Автор дает рекомендации преподавателям и воспитателям, работающим во временных детских коллективах по выбору лидера коллектива.

Ключевые слова: коллектив, ребенок, младший школьный возраст, лидер, многодетная семья.

Obolentseva N. Features struggle for leadership of children from large families in temporary children's groups

This paper analyzes the features of the struggle for leadership in the time leading a team of children from large families. The publication discloses the main approaches to fight the causes of conflict. The author gives advice to teachers and educators who work in temporary groups of children to select the leader of the team.

Keywords: team, child, primary school age, the leader of big families.

УДК [316.613: 159.923.37] : 316.728

Т. В. Соргіна

Психологічні особливості особистості, схильної наслідувати моду

Актуальність. Мода - це специфічна та надзвичайно динамічна форма стандартизованої масової поведінки людини, яка виникає під впливом домінуючих у суспільстві настроїв, смаків та захоплень. Своєрідність даного феномену полягає у тому, що не існує жодного визначення, котре розкривало б глибинний психологічний зміст даного поняття. Мода насамперед належить не до світу речей, а до світу людей. Речі самі по собі не змінюються під впливом моди, їх змінюють люди, які приписують їм власне суб'єктивне значення.

Однією з важливих складових успішної особистості є красивий, модний зовнішній вигляд. Найчастіше краса і є синонімом успішності. Засоби масової інформації нав'язують сучасній людині ідею успіху, а одним з найважливіших його зовнішніх маркерів є схильність людини слідувати моді. Для багатьох «бути поза модою» - означає втратити певний соціальний статус. Велика кількість людей протестує проти нових модних напрямків, але лише на словах, а насправді вони слідують їй - це забезпечує їм соціальне визнання і прийняття. Страх бути відторгненим референтним соціальним середовищем штовхає кожну

людину на те, щоб слідувати моді, якою б безглуздою вона йому не здавалась.

Найбільш поширеним розумінням моди є її віднесення до механізмів соціальної регуляції і саморегуляції людської поведінки. Ця поведінка активізується специфічною системою мотивів. До найбільш поширених відносять – несвідомі сексуальні мотиви, бажання бути прийнятим та якимось відрізнитись від іншого, прагнення визнання з боку іншого, потреба у соціальних контактах.

Бажає людина цього чи ні, вона несвідомо схильна відтворювати певні модні тенденції за рахунок соціально-психологічних механізмів впливу. До яких відносяться - зараження, наслідування та навіювання. Ці механізми особливо будуть впливати на людину соціально залежну, не самостійну, з низьким рівнем освіти, не впевнену в собі.

Крім цього, до мотиваторів моди відносять ще - прагнення людини до ризику і розуміння нового досвіду, готовність до постійного прогресивного оновлення, потреба мати більш високий соціальний статус і потреба в задоволенні комерційних інтересів.

Зв'язок з іншими дослідженнями. Психологія модної поведінки перебуває у фокусі уваги соціальних психологів. Так, Пол Ністром одним з перших запропонував досить великий перелік мотивів модної поведінки людини. Він писав: «Специфічними мотивами або факторами інтересу людей до моди і змін в моді, на додаток до фізичних причин, які проявляються в кінці кожного сезону, є нудьга, втома від цієї моди, допитливість, бажання бути відмінним від інших або оригінальним, протест проти звичаїв, залежності і наслідування. Можуть бути й інші фактори, обумовлені природою людини і визначають його інтерес до моди, але названі настільки ефективні і змістовні, що складають практичну теорію моди»[1, с. 26].

Проблема впливу на одяг сексуальності та пов'язаного з нею почуття сором'язливості досліджувалось в роботі професора Дж. Флігеля [2]. Автор, на перший погляд, переконливо показує, як еротичні уявлення висвітлюються в одязі. На думку дослідника, одяг приймає фалічні форми, і це є результат, як свідомої діяльності людини, так і несвідомих психічних механізмів.

Дж. Флюгель бачить прояв сексуальних потреб індивідів в тому, як вони надягають або знімають одяг. У світлі його досліджень створюється враження, що сексуальна диференціація, яка настільки визначає майбутнє модної сукні, може стати центральною ланкою іміджу особистості.

Погляди Дж. Флюгель підтримували І. Блох, Е. Фукс, які також стверджували, що мода складається під визначальним впливом еротичних потреб [3]. Вивчаючи роль несвідомих імпульсів в моді, дослідники часто приводять конкретний приклад із взуттям на високих підборах. Дж. Флюгель пояснює появу цієї моди тим, що високий каблук

робить постать особливою, посилюється прес, що «молодить» фігуру, робить її більш сексуально привабливою, при цьому розмір ноги візуально зменшується і п'ятка приймає вид фалічного символу. При розгляді і поясненні подібних речей необхідно пам'ятати, що насправді тут може бути більш ніж один контекст.

І. С. Богардус, автор одного з тих небагатьох підручників із соціальної психології, в яких моді присвячена спеціальна глава, розглядає дане явище як результат соціальної активності людини. В основі модних тенденцій будь-то в одязі або філософських теоріях вчений бачить прагнення людини до ризику і оновлення, прогресивному розвитку, задоволенню потреби у більш високому соціальному статусі. Мода виявляється впливовішою за будь-яку ідеологію [4].

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні та емпіричному дослідженні індивідуально-психологічних особливостей особистості молодих людей схильних наслідувати моду та не схильних наслідувати моду.

Виклад основного матеріалу. У контексті соціальної психології питання моди є не до кінця дослідженим. Також мало вивченими є особливості людини, схильної наслідувати моду.

Об'єктом нашого дослідження стали сучасні молоді люди у віці від 16 до 23 років, яких ми розділили на дві групи – респонденти, яким притаманно наслідувати моду та тих, яким не притаманно слідувати моді, відповідно до їх зовнішнього вигляду та їх уподобань.

Предметом дослідження стали особисті фактори, які впливають на схильність людини слідувати моді.

Дослідження проходило в два етапи. На першому етапі було проведено пілотажне дослідження, в якому було проведено анкетування сучасної молоді і виділені критерії модної людини. Серед таких критеріїв були виділені: вираження свого «Я» через одяг, вміння підбирати аксесуари до одягу, гарні манери, наявність смаку, задоволеність життям, а також багатий словниковий запас.

На другому етапі була проведена діагностика, виділених в теоретичному дослідженні особистісних якостей людини, які впливають на її схильність до моди. Для реалізації даного завдання були вибрані наступні методики: діагностика мотивації досягнення А. Мехрабіана; діагностика особистісної креативності Е. Е. Тунік; діагностика особистісних і базових потреб; 16 PF Кетелла форма С (105 питань).

Мода – це соціально-психологічний механізм регуляції поведінки, який виникає переважно стихійно, під впливом домінуючих у суспільстві настроїв і швидкоплинних смаків та захоплень. Мода вважається впливовішою за будь-яку ідеологію. Процес наслідування моди є унікальним, так як у нього залучається велика кількість людей, які починають демонструвати певні зразки поведінки, що приймаються за соціальну норму. Реалізуючи суспільну потребу в регулюванні людської

поведінки, обмеження його певними соціальними рамками, мода широко використовує індивідуальну потребу людини у «самовираженні» і затвердження себе як певної моральної та естетичної цінності. Більшість дослідників вважають, що модні процеси регулюються, перш за все, соціально-психологічними механізмами. Найбільш відомі серед них: зараження, навіювання, наслідування.

У результаті емпіричного дослідження психологічних особливостей сучасних модних молодих людей ми можемо описати психологічний портрет модної людини.

Поведінка людей, схильних слідувати моді найбільше мотивована потребою у визнанні. Задоволення потреби у визнанні, повазі породжує у індивідуума почуття впевненості в собі, почуття власної значущості, сили, почуття, що він корисний і необхідний у цьому світі. Також важливою потребою є потреба у самовираженні. Людям, схильним слідувати моді необхідно втілювати у життя усі свої ідеї, думки, образи. Все це стає можливим при наявності високого рівня креативності. Ці люди прагнуть пізнати щось нове, готові до нових вражень та досвіду. На шляху до цього вони не уникають ризику, вони схильні приймати несподівані рішення. Також їм допомагає уява та складність мислення. Люди, схильні наслідувати моду, підходять до розглядання різноманітних питань з різних боків, їх не задовольняє один варіант вирішення проблеми. Також для людей, схильних слідувати моді притаманна мотивація досягнення успіху. Якщо зустрічаються перешкоди, то вони шукають способи їх подолання. Відрізняються наполегливістю в досягненні мети. У діяльності ставлять позитивну мету, досягнення якої може розцінюватися як успіх. Для них характерна повна мобілізація усіх своїх ресурсів і зосередження уваги на досягненні мети. Важливими рисами людей, схильних слідувати моді є: відособленість, критичність, об'єктивність, товариськість, відкритість, невимушеність, самовпевненість, напористість, життєрадісність, імпульсивність, рухливість, енергійність, відповідальність, соціальна сміливість, схильність до ризику, експериментаторство, послідовність, потреба підтримки, орієнтир на соціальне схвалення.

Висновки. Сучасна модна молода людина характеризується вмінням виражати власне «Я» через одяг, вмінням підбирати аксесуари до одягу, гарними манерами, наявністю смаку, задоволеністю життям, а також багатим словниковим запасом. Найбільш суттєвими психологічними рисами сучасної модної молодої людини стали критичність, товариськість, відкритість новому досвіду, невимушеність, готовність до нових вражень, напористість, життєрадісність, імпульсивність, наполегливість, соціальна сміливість, схильність до ризику, експериментаторство, орієнтир на соціальне схвалення.

Найважливішою потребою цих людей є потреба у визнанні та самовираженні. На шляху до цього вони схильні приймати несподівані

рішення, вони досить варіативні у прийнятті рішень, орієнтовані на досягнення успіху і схильні досить креативно долати перешкоди на шляху до нього. Проведене дослідження показало, що сучасна модна молода людина детермінована здебільшого внутрішніми чинниками хоча і залежна в певній мірі від зовнішніх соціальних факторів.

Перспективою подальшого дослідження цієї теми може стати вивчення глибинних детермінант цього процесу через вивчення батьківських настанов, самовідношення та дитячий досвід залучення до моди.

Література

1. **Nystrom, P. N.** The Economics of Fashion, N.Y.: Ronald Press Company, 1928, с. 81. 2. **Flugel J. C. B. A** , D. Sc. The Psychology of Clothes, N.Y., 1971. 3. **Фішман Р. Б.** Мода як соціальне явище. Автореф. дис. на соіск. вчений. ступеня канд.філософ. наук. - Свердловськ: Вид-во Свердла. ун-ту, 1900. 4. **Bogardus E. S.** Fundamentals of Social Psychology. N. Y.,1942, с.311. 5. **Кілошенко М. І.** Психологія моди: теоретичний і прикладний аспекти. - Спб.: СПГУТ, 2001. - 192 с.

Соргіна Т. В. Психологічні особливості особистості, схильної наслідувати моду

У цій статті визначається значення та специфіка феномену мода, додаються результати емпіричного дослідження та психологічний портрет сучасної модної молодої людини. Проаналізовані існуючі теорії моди та соціально-психологічні механізми впливу моди на суспільство. Також подана перспектива подальшого дослідження поставленого питання.

Ключові слова: мода, соціальна регуляція, соціально-психологічні механізми моди, креативність.

Соргина Т. В. Психологические особенности личности, склонной следовать моде

В данной статье определяется значение и специфика феномена мода, даются результаты эмпирического исследования и психологический портрет современного молодого человека, склонного следовать моде. Проанализированы существующие теории моды и социально-психологические механизмы влияния моды на общество. Также дана перспектива дальнейшего исследования данного вопроса.

Ключевые слова: мода, социальная регуляция, социально-психологические механизмы моды, креативность.

Sorgina T. V. Psychological characteristics of personality, which tend to follow fashion

In this article, we determine the value and specificity of the phenomenon of fashion, given the results of empirical research and the psychological portrait of a young person who is inclined to follow the fashion. Analyzed existing theories of fashion and social psychological mechanisms of influence of fashion on society. Exact same given the prospect of further study of the issue.

Key words: fashion, social regulation, social-psychological mechanisms of fashion creativity.

УДК 159.942-055.-56.067

О. В. Чеботарева

Исследование конфликтов в молодых семьях

Постановка проблемы. Брачно-семейные отношения в обществе представляют собой важнейшую сферу существования как отдельного индивида, так и всего государства. Феномен семьи для каждого человека приобретает наибольшее, порой даже первостепенное значение. В связи с этим современных условиях проблема конфликтности в молодой семьях приобретает особую значимость. Статистика свидетельствует, что эта группа браков весьма неустойчива. Этим обстоятельством и вызвано особое внимание к молодой семье. Выпускается много литературы, растет число публикаций и выполняемых научных исследований, проводятся симпозиумы, посвященные проблемам семьи.

Актуальность данной проблемы для современного общества диктует необходимость дальнейших теоретико-прикладных исследований молодой семьи.

Анализ последних исследований и публикаций. Проблема конфликтности в молодой семье была рассмотрена в научной отечественной и зарубежной литературе такими учеными как Аристова Н. Г., Дементьева И. Ф., Андреева И. С., Гулыга А. В., Н. Н. Обозов, В. А. Сысенко, С. В. Ковалев, Эйдемиллер Э. Г., Юстицкис В., Вацлавик, Р. Левис, Аргайл М., Витек К., Шуман С. Г., Шуман В. П., Корнелиус Х., Фэйр Ш., Дойч М., Сатир В., Эллис

Большинство психологов и социологов, исследующих семейные отношения, подчеркивают важность начального периода развития семьи (Мацковский М. С., Харчев А. Г., Сысенко В. А., Дементьева И. Ф., Трапезникова Т. М., Ричирдсон Р., Гребенников И. Ф. и др.). В отечественной психологии, как правило, используется периодизация развития семьи, предложенная В. А. Сысенко. Согласно этой периодизации, термин «молодая семья» понимается довольно расширенно – «совсем молодые браки» - от 0 до 4 лет стажа и «молодые браки» от 5 до 9 лет.

В психологии под **конфликтом** понимается противостояние или столкновение индексно противоположных целей, интересов, мотивов, позиций, мнений, замыслов, критериев или же концепций субъектов-оппонентов в процессе общения - коммуникации. Или же – обоюдное отрицательное психическое состояние двух или более людей, характеризующееся враждебностью, отчужденностью, негативизмом в отношениях, вызванное несовместимостью их взглядов, интересов или потребностей.

Чем глубже ученые изучают супружеские взаимоотношения, тем тверже убеждаются в невозможности существования бесконфликтных семей. Все супружеские союзы проходят стадию разногласий. Наличие конструктивно разрешаемых конфликтов является важным компонентом такой структуры семьи, как подсистема супружеской пары.

Определение характера конфликта зависит от того, способствует он или нет сохранению и развитию супружеских отношений. По этому основанию все имеющиеся конфликты рассматриваются как конструктивные (они желательны и даже необходимы для развития отношений в семье) и деструктивные (препятствующие адаптационным процессам). Следствием деструктивного конфликта является сохранение на длительное время напряженности между супругами после ссоры. Оба партнера в семьях с преобладанием деструктивных конфликтов считают реальной угрозой развода. Конструктивный конфликт предполагает снятие напряженности в отношениях партнеров. Хотя после ссоры и остается тяжелый осадок, но супруги начинают бережнее относиться друг к другу, стремятся лучше понимать друг друга. Впоследствии такая ссора воспринимается как случайность, недоразумение.

Семейные конфликты обычно связаны со стремлением людей удовлетворить те или иные потребности или создать условия для их удовлетворения без учета интересов партнера. Причин для этого очень много. Это и различные взгляды на семейную жизнь, и нереализованные ожидания и потребности, грубость, неуважительное отношение, супружеская неверность, финансовые трудности и т.д. Конфликт, как правило, порождается не одной, а комплексом причин, среди которых условно можно выделить основную – на пример неудовлетворенные потребности супруга.

Участники семейных конфликтов часто не являются противоборствующими сторонами, адекватно осознавшие свои цели, скорее они жертвы собственных неосознаваемых личностных особенностей и неправильного, не соответствующего реальности, видения ситуации и самих себя. Для семейных конфликтов характерны крайне неоднозначные и потому неадекватные ситуации, связанные с особенностями поведения людей в конфликтах. Демонстрируемое поведение часто маскирует истинные чувства и представления о

конфликтной ситуации и друг о друге. Так, за грубыми и шумными столкновениями супругов могут скрываться привязанность и любовь, а за подчеркнутой вежливостью - эмоциональный разрыв, хронический конфликт, иногда и ненависть.

Среди основных причин супружеских конфликтов в молодых семьях выделяют нарушение этики супружеских отношений (измена, ревность), биологическая несовместимость, неправильные взаимоотношения супругов (одного из них) с окружающими их людьми – родственниками, знакомыми, сослуживцами и т.д., несовместимость интересов и потребностей, наличие личностных недостатков или отрицательных качеств у одного, а подчас и у обоих супругов, эгоистичность супругов.

Целью статьи является теоретическое обоснование и выявление особенностей конфликтов в молодых семьях. Рассматриваются факторы, влияющие на возникновение конфликтов в молодых семьях.

Результаты исследования. В экспериментальном исследовании принимало участие 30 супружеских пар. Возраст супругов – от 19 лет до 42 лет. Продолжительность брака от 1 до 10 лет. В нашем исследовании для изучения конфликтов в молодых семьях использовались методики: Опросник «Характер взаимодействия супругов в конфликтных ситуациях» (Ю. Е. Алешина и Л. Я. Гозман); Тест- опросник удовлетворенности браком (В. В. Столин, Т. Л. Романова, Г. П. Бутенко); Тест Томаса «Определение стратегии поведения в конфликтной ситуации». Для достижения целей исследования и получения необходимых данных использовалась авторская анкета «Отношение к конфликтам в семейной жизни». Статистические данные показывают, что у 54 % респондентов возникают конфликты в семейной жизни, а у 46 % - конфликты возникают часто. При этом, 75 % респондентов показали, что они удовлетворены браком. Были выявлены чаще встречаемые причины возникновения конфликтов в семье. Так, у женщин основными причинами являются: проблемы в отношениях с родственниками, проявление доминирования одним из супругов, вопросы, связанные с воспитанием детей, нарушение ролевых ожиданий. У мужчин - проблемы в отношениях с родственниками, проявление доминирования одним из супругов, расхождения в отношении к деньгам и рассогласование норм поведения. В конфликтных ситуациях у женщин предпочитаемой стратегией поведения является: приспособление и сотрудничество. У мужчин – соперничество.

Выводы. Результаты исследования свидетельствуют, что конфликт в молодой семье происходит из-за наличия у молодых супругов представлений о семейной жизни, в чем-то противоречащих друг другу. Конфликты обычно вызываются какой-то сложной проблемой. Наиболее существенна роль конфликта в период формирования семьи, когда супруги только начинают приспосабливаться друг к другу. При этом не

следует забывать о тактике и уважении к супругу. Все это должно способствовать нахождению взаимопонимания в молодых семьях. А все непримиримые и непреодолимые конфликты в семье кончаются одинаково – разводом. Стабильная благополучная семья может функционировать только при определенной подготовке молодых людей к совместной семейной жизни. Необходимо повышать педагогическую и психологическую культуру и подготовленность молодых людей к браку.

Перспективы дальнейших разработок. Результаты нашего исследования позволяют расширить научные представления о возникновении конфликтов в молодых семьях. Можно увеличить количество выборки испытуемых для более глубокого изучения особенностей данного вопроса. В дальнейшем мы планируем продолжить исследования особенностей возникновения конфликтов в молодых семьях.

Литература

1. Юрчук В. В. Современный словарь по психологии. – Мн.: Элайда, 2000.-704с. 2. Семейно-бытовая культура. – Минск, 1987.-106с. 3. Елизаров А. Н. Установление факта наличия семейных отношений в судебно-психологической экспертизе. «Прикладная психология и психоанализ». 4. Супружеская жизнь: гармония и конфликты/ Состав А. А. Богданович. – М.: Профиздат – 1990

Чеботарьова О. В. Дослідження конфліктів у молодих сім'ях

У даній статті аналізуються конфлікти в молодих сім'ях. В емпіричній частині роботи досліджуються причини виникнення конфліктів і взаємозв'язок різних факторів, що впливають на їх розвиток.

Ключові слова: конфлікт, молода сім'я, задоволеність шлюбом

Чеботарева О. В. Исследование конфликтов в молодых семьях

В данной статье анализируются конфликты в молодых семьях. В эмпирической части работы исследуются причины возникновения конфликтов и взаимосвязь различных факторов влияющих на их развитие.

Ключевые слова: конфликт, молодая семья, удовлетворенность браком.

Chebotarev O.V. Investigation of conflict in young families

This article examines the conflicts in young families. In the empirical part of the paper examines the causes of conflict and the relationship of the different factors affecting their development.

Key words: conflict, young family, the satisfaction of marriage.

Молодіжна субкультура – невід’ємна частина розвитку підлітка

Кожне суспільство має деяку сукупність культурних зразків, які приймаються і поділяються всіма членами суспільства. Цю сукупність прийнято називати домінуючою або загальною культурою. У той же час культура неоднорідна. У всіх суспільствах існує безліч підгруп, що розрізняються своїми культурними цінностями і традиціями. Такого роду культурні групи, з одного боку, тісно пов'язані з домінуючою культурою, але, з іншого боку, що відрізняються від неї, прийнято називати субкультурами.

Субкультура - частина суспільної культури, що відрізняється від переважної. У більш вузькому сенсі, термін означає соціальні групи людей - носіїв субкультури [5, с. 231].

Субкультури мають ряд важливих функцій:

1. Емансипація - підвищення статусу і відхід від контролю батьків. Зазвичай супроводжується конфліктами з батьками і проходить через фазу гіпертрофованого неприйняття, як дитячих, так і дорослих норм поведінки. Так створюються умови для виникнення власних субкультур тінейджерів.

2. Соціалізація - прийняття підлітком норм, правил і соціальних ролей, оволодіння комунікативними навичками, необхідними для успішного функціонування в даному суспільстві. Кінцевим підсумком перебування підлітка в більшості молодіжних субкультур є його повернення у доросле суспільство. Зазвичай середній термін перебування підлітків у неформальному русі - 3 роки.

3. Структурування часу - організація власного дозвілля.

Історію неформальних організацій нашої країни можна розділити на три своєрідні «хвилі». Все почалося з появи в 1950-і рр. «Стиляг» - епатажною міської молоді, яка одягалася і танцювала «стильно», за що й отримали презирливе визначення «стилягі». Основне звинувачення, яке пред'являлося їм, - «схиляння перед Заходом». Музичні пристрасті «стиляг» - джаз, а потім рок-н-рол. Жорстка позиція держави щодо інакомислення в ті роки призвела до того, що після деякого часу напівпідпільного існування «стиляги» досить швидко зникли. «Друга хвиля» визначалася як внутрішніми, так і зовнішніми умовами - молодіжний рух набуває значної складової - рок-музику. Саме в цей період (кінець 60-х - початок 80-х рр.) більшість молодіжних об'єднань починало набувати рис «класичного неформалітету»: аполітичність, інтернаціоналізм, орієнтованість на внутрішні проблеми. У молодіжне середовище проникали наркотики. Рух сімдесятників було глибше, ширше і триваліший за часом. Саме в 1970-і рр. виникає так звана «Система» - радянська хіпова субкультура, яка представляла собою цілий

конгломерат угруповань. «Система», оновлюючись через кожні два-три роки, вбирала в себе і панків, і металістів, і навіть криміногенних люберів. Початком «третьої хвилі» молодіжних рухів можна вважати 1986 р.: існування неформальних груп було визнано офіційно, тема «неформалітету» стає сенсацією. Ці об'єднання можна назвати і «альтернативними» [2, с. 56].

Саме слово неформал, неформальний позначає незвичайність, яскравість і непересічність. Людина-неформал - це спроба показати свою індивідуальність, сказати сірій масі: «я - особистість», кинути виклик світу з його нескінченними буднями і вибудовуванням всіх в один ряд. Кажучи по-науковому, субкультура - це система цінностей, установок, способів поведінки і життєвих стилів, яка притаманна більш дрібної соціальної спільності, просторово і соціально більшою чи меншою мірою відособленою. Англійський соціолог М. Брейк відзначав, що субкультури як "системи значень, способів вираження або життєвих стилів" розвивалися соціальними групами, які перебували в підлеглому положенні, "у відповідь на домінуючі системи значень: субкультури відображають спроби таких груп вирішити структурні протиріччя, що виникли в більш широкому соціальному контексті" [3; с. 55].

Мета статті - теоретично обґрунтувати поняття «молодіжна субкультура»; розробити свою класифікацію молодіжних субкультур

Умови життя у великому місті створюють передумови для об'єднання молоді в різноманітні групи, рухи, які є об'єднуючим чинником, що формують колективну свідомість в цих групах, колективну відповідальність і загальні поняття про соціально-культурні цінності. Таким чином, з'являються молодіжні субкультури.

Було безліч спроб класифікувати неформальні рухи. Спочатку хочу привести всі можливі класифікації, які я знайшла, а після запропонувати свою.

За соціально-правовою ознакою виділяють:

1) просоціальні, або соціально-активні, з позитивною спрямованістю діяльності. Наприклад: групи екологічного захисту, охорони пам'яток, навколишнього середовища.

2) соціально-пасивні, діяльність яких нейтральна по відношенню до соціальних процесів. Наприклад: музичні і спортивні фанати.

3) асоціальні - хіпі, панки, злочинні угруповання, наркомани і т.п. [3, с.125].

По спрямованості інтересів соціолог М. Топалов так класифікує молодіжні об'єднання і групи:

- Захоплення сучасною молодіжною музикою;
- Прагнення до правопорядкової діяльності;
- Активно займаються певними видами спорту;
- Філософсько-містичні;
- Захисники навколишнього середовища [3, с.130].

Професор С. А. Сергеев пропонує наступну типологізацію молодіжних субкультур:

- Романтико-ескапістські субкультури (хіпі, індіаністи, толкіністи, з відомими застереженнями - байкери).
- Гедоністично-розважальні (мажори, рейвери, репери і т.п.).
- Кримінальні ("гопники", "любери").
- Анархо-нігілістичні (панки, екстремістські субкультури "лівого" і "правого" спрямування), які можна також назвати радикально-деструктивними [4, с. 55].

Професор З. В. Сикевич дає дещо іншу характеристику неформального самодіяльного руху молоді з урахуванням того, що причетність до тієї чи іншої групи може бути пов'язана:

- 1) зі способом проведення часу - музичні і спортивні фанати, металісти, любери і навіть нацисти;
- 2) з соціальною позицією - екокультурні;
- 3) з образом життя - "системник" і їх численні відгалуження;
- 4) з альтернативною творчістю - офіційно не визнані живописці, скульптори, музиканти, актори, письменники та інші [4, с. 58].

Особисто я вважаю, що молодіжні рухи можна поділити на такі групи:

- Пов'язані з музикою, музичні фанати, послідовники культури музичних стилів: рокери, металісти, панки, готи, репери, транс-культура.
- Відмінні певним світоглядом і способом життя: готи, хіпі, індіаністи, панки, растамани.
- Пов'язані зі спортом: спортивні фанати, ролери, скейтери, стріт - байкери, байкери.
- Пов'язані з іграми, відходом в іншу реальність: рольовики, толкієністи, геймери.
- Пов'язані з комп'ютерними технологіями: хакери, юзера, ті ж геймери.
- Вороже або асоціально налаштовані групи: панки, скінхеди, РНЕ, гопники, любери, нацисти, періодично: футбольні фанати і металісти.
- Релігійні об'єднання: сатаністи, секти, кришнаїти, індіаністи.
- Групи сучасного мистецтва: графіттери, брейк-дансери, просучасні художники, скульптори, музичні групи.
- Еліта: мажори, рейвери.
- Антикварні субкультури: бітники, роккабільшики.
- Субкультура мас або контркультура: гопники, реднеки.
- Соціально-активні: товариства захисту історії і навколишнього середовища, пацифісти.

Для багатьох підлітків об'єднання в неформальні групи і асоціальний спосіб життя є однією з форм протесту проти звичного укладу життя, опіки з боку старших. Підліткова група являє собою новий специфічний вид емоційних контактів, неможливих в родині.

Неформальні групи в більшості своїй нечисленні, об'єднують підлітків різного віку, статі та соціальної приналежності і функціонують, як правило, поза контролем дорослих. Структура їх залежить від багатьох чинників, але головним чином, від стійкості (стабільності), функціональної спрямованості та взаємин між членами.

З віком підліткова конформність знижується, авторитарний вплив групи зменшується, і тоді вже вибір життєвого шляху залежить від особистісних якостей юнаків та соціального середовища за межами групи.

В останні два десятиліття в суспільстві відбуваються незворотні зміни, які мають істотний вплив на молоде покоління. Нинішнє молоде покоління виховується в принципово інших умовах, ніж колишнє. Соціальне розшарування суспільства, відсутність чітких моральних орієнтирів, зростаюча роль релігії - все це реальність, до якої треба пристосовуватися. Все це робить підлітків дуже мобільними - наприклад, включення в ринкові відносини. Динамічність зміни свідомості - особливість цієї соціальної групи.

Підлітки в сучасній ситуації здавалися в найбільш скрутному становищі, тому що їх потреба в залученні, причетності до суспільства, прагнення до самоствердження, самовдосконалення, з одного боку, з іншого - жорстко стикається, по-перше, з відсутністю розуміння, поваги з боку дорослого співтовариства, яке не підкреслює, не фіксує, атрибутивність зростаючої людини, по-друге, з відсутністю умов для реального виходу підлітка на серйозні справи суспільства. Дане протиріччя призводить до гострого конфлікту та штучної затримки особистісного розвитку підлітків, позбавляючи їх можливості зайняти активну соціальну позицію.

На жаль, сьогодні держава не виробило єдиного ставлення до молоді, молодіжної політики. Тема неформальних рухів і субкультур має дуже складну проблематику, так як вкрай актуальна в наш час.

Я думаю, спочатку слід розглянути більш докладно окремі групи і субкультури, суть самої культури, історію її розвитку і спосіб життя її членів, а потім розібрати одну із проблем, з ними пов'язаних.

Література

1. Альтернативная культура: Энцикл./[Сост. Д. Десятерик].- Екатеринбург:[Ультра.Культура], 2005.-237 с. **2. Культурология:** Учебник для студ. техн. вузов (Под ред. Н.Г. Багдасарьян). - М.:Высш. школа, 1999. **3. Левикова С. И.** Молодежная субкультура: Учеб. пособие.-М. :Файр Пресс:ИТД Гранд, 2004 .-608 с. **4. Левикова С. И.** Молодежная культура.-2-е изд.-М. :Вуз.кн., 2005.-359 с. **5. Энциклопедия социологии** / Сост. А. А. Грицанов, В. Л. Абушенко, Г. М. Евелькин, Г. Н. Соколова, О. В. Терещенко. — Мн.: Книжный Дом, 2003. — 1312 с. — (Мир энциклопедий).

Шаповалова І. С. Молодіжна субкультура – невід’ємна частина розвитку підлітка

У цій статті автор розглядає основні аспекти входження підлітка в субкультури; подається аналіз історичного розвитку поняття «субкультура»; розкриває класифікацію субкультур різних авторів та надає власну класифікацію субкультур.

Ключові слова: субкультура, підліток, розвиток, поведінка.

Шаповалова И. С. Молодежная субкультура – неотъемлемая часть развития подростка

В данной статье автор рассматривает основные аспекты вхождение подростка в субкультуру; дает анализ историческому развитию понятия «субкультура»; раскрывает классификацию субкультур разных авторов и приводит собственную классификацию субкультур.

Ключевые слова: субкультура, подросток, развитие, поведение.

Shapovalova I. S. Subculture - an integral part of adolescent development

In this article, the author examines the main aspects of the entry in the teen subcultures, provides an analysis of the historical development of the concept of "subculture", reveals the classification of subcultures of different authors and leads her own classification of subcultures.

Keywords: subculture, teen, development, and behavior.

Відомості про авторів

Алиева Олена Салехардівна – студентка 4 курсу спеціальності «Психологія» Інституту педагогіки і психології ЛНУ імені Тараса Шевченка.

Науковий керівник – Пашко Т. А., доцент кафедри психології Інституту педагогіки і психології ЛНУ імені Тараса Шевченка.

Куркин Марк Михайлович - студент 1 курсу спеціальності «Практична психологія» Інституту педагогіки і психології ЛНУ імені Тараса Шевченка.

Науковий керівник – Репкіна Н. В., доцент кафедри психології Інституту педагогіки та психології ЛНУ імені Тараса Шевченка.

Малеєва Тетяна Василівна – магістрантка спеціальності «Практична психологія» Інституту педагогіки і психології ЛНУ імені Тараса Шевченка.

Науковий керівник – Макаров В. І., доцент кафедри психології Інституту педагогіки і психології ЛНУ імені Тараса Шевченка.

Михайлюк Юлія Олександрівна – студентка 1 курсу Інституту педагогіки і психології ЛНУ імені Тараса Шевченка.

Науковий керівник – Пашко Т. А., доцент кафедри психології Інституту педагогіки і психології ЛНУ імені Тараса Шевченка.

Мирошніченко Сергій Олександрович – магістрант спеціальності «Практична психологія» Інституту педагогіки і психології ЛНУ імені Тараса Шевченка.

Научный руководитель – Бажутіна С. Б., доцент кафедри психології Інституту педагогіки і психології ЛНУ імені Тараса Шевченка.

Мікуцька Олена Юріївна - Інституту педагогіки і психології ЛНУ імені Тараса Шевченка.

Науковий керівник – Макаров В. І., доцент кафедри психології Інституту педагогіки і психології ЛНУ імені Тараса Шевченка.

Нестеренко Андрій В'ячеславович – магістрантка спеціальності «Психологія» Інституту педагогіки і психології ЛНУ імені Тараса Шевченка.

Науковий керівник – Репкіна Н. В., доцент кафедри психології Інституту педагогіки та психології ЛНУ імені Тараса Шевченка.

Носова Ганна Іванівна – магістрантка спеціальності «Практична психологія» Інституту педагогіки та психології ЛНУ імені Тараса Шевченка.

Науковий керівник – Марусенко О. А., доцент кафедри психології Інституту педагогіки та психології ЛНУ імені Тараса Шевченка.

Оболенцева Наталя Сергіївна – магістрантка спеціальності «Психологія» Інституту педагогіки та психології ЛНУ імені Тараса Шевченка.

Науковий керівник – Мазаненко О. М., доцент кафедри психології Інституту педагогіки та психології ЛНУ імені Тараса Шевченка.

Панченко Аліна Романівна – студентка 2 курсу ВП «Стахановський педагогічний коледж» ЛНУ імені Тараса Шевченка.

Науковий керівник – Христенко Г. М., викладач психолого-педагогічних дисциплін ВП «Стахановський педагогічний коледж» ЛНУ імені Тараса Шевченка.

Полтавська Катерина Володимирівна – магістрантка спеціальності «Психологія» Інституту педагогіки та психології ЛНУ імені Тараса Шевченка.

Науковий керівник – Зеленько О. А., доцент кафедри психології Інституту педагогіки та психології ЛНУ імені Тараса Шевченка.

Посох Анастасія В'ячеславівна. - студентка спеціальності «Інституту педагогіки і психології ЛНУ імені Тараса Шевченка.

Науковий керівник – Бажутіна С. Б., доцент кафедри психології Інституту педагогіки і психології ЛНУ імені Тараса Шевченка.

Проненко Ірина Олександрівна. – магістранта спеціальності «Практична психологія» Інституту педагогіки і психології ЛНУ імені Тараса Шевченка.

Науковий керівник – Пашко Т. А., доцент кафедри психології Інституту педагогіки і психології ЛНУ імені Тараса Шевченка.

Савченко Вікторія Сергіївна – студентка 4 курсу спеціальності «Практична психологія» ВП «Стахановський педагогічний коледж» Інституту педагогіки і психології ЛНУ імені Тараса Шевченка.

Науковий керівник – Федотова Ю. Ю., викладач психолого-педагогічних дисциплін ВП «Стахановський педагогічний коледж» Інституту педагогіки і психології ЛНУ імені Тараса Шевченка.

Саламанова Анжела Вікторівна - магістрантка спеціальності «Психологія» Інституту педагогіки і психології ЛНУ імені Тараса Шевченка.

Науковий керівник – Баришева О. І., доцент кафедри психології Інституту педагогіки та психології ЛНУ імені Тараса Шевченка.

Сергєєва Катерина Вікторівна – магістрантка спеціальності «Психологія» Інституту педагогіки і психології ЛНУ імені Тараса Шевченка.

Науковий керівник – Бажутіна С. Б., доцент кафедри психології Інституту педагогіки і психології ЛНУ імені Тараса Шевченка.

Соргіна Таміла – студентка 2 курсу спеціальності «Психологія» Інституту педагогіки і психології ЛНУ імені Тараса Шевченка.

Науковий керівник – Пашко Т. А., доцент кафедри психології Інституту педагогіки і психології ЛНУ імені Тараса Шевченка.

Хомякова Анастасія Сергіївна - магістрантка спеціальності «Психологія» Інституту педагогіки і психології ЛНУ імені Тараса

Шевченка.

Науковий керівник – Марусенка О. А., доцент кафедри психології Інституту педагогіки та психології ЛНУ імені Тараса Шевченка.

Цимбалюк Яна Олегівна – магістрантка спеціальності «Практична психологія» Інституту педагогіки і психології ЛНУ імені Тараса Шевченка.

Науковий керівник – Макаров В. І., доцент кафедри психології Інституту педагогіки та психології ЛНУ імені Тараса Шевченка.

Шалыгіна Юлія Євгенівна - магістрантка спеціальності «Психологія» Інституту педагогіки і психології ЛНУ імені Тараса Шевченка.

Науковий керівник – Марусенко О. А., доцент кафедри психології Інституту педагогіки і психології ЛНУ імені Тараса Шевченка.

Шаповалова Ілона Сергіївна – студентка 2 курсу ВП «Стахановський педагогічний коледж» ЛНУ імені Тараса Шевченка.

Науковий керівник – Христенко Г. М., викладач психолого-педагогічних дисциплін ВП «Стахановський педагогічний коледж» ЛНУ імені Тараса Шевченка.

Черепанова Яна Юріївна – магістрантка спеціальності «Психологія» Інституту педагогіки і психології ЛНУ імені Тараса Шевченка.

Науковий керівник – Пашко Т. А., доцент кафедри психології Інституту педагогіки і психології ЛНУ імені Тараса Шевченка.

Чеботарева Оксана Василівна – магістрантка спеціальності «Практична психологія» Інституту педагогіки і психології ЛНУ імені Тараса Шевченка.

Науковий керівник – Макаров В. І., доцент кафедри психології Інституту педагогіки і психології ЛНУ імені Тараса Шевченка.

Яким Анжела Юріївна - студентка 2 курсу спеціальності «Психологія» Інституту педагогіки і психології ЛНУ імені Тараса Шевченка.

Науковий керівник – Макаров В. І., доцент кафедри психології Інституту педагогіки і психології ЛНУ імені Тараса Шевченка.

Наукове видання

**НАУКОВИЙ ПОШУК
МОЛОДИХ ДОСЛІДНИКІВ
(психологічні науки)**

Збірник наукових праць студентів

№ 9, 2013

Частина 2

Відповідальні за випуск:

доц. Т. А. Пашко

асист. Д. О. Звонок

Здано до склад. 27.05.2013р. Підп. до друку 26.06.2013р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсет. Гарнітура Times New Roman.
Друк ризографічний. Ум. друк. арк. 16,39.
Наклад 100 прим. Зам. № 150.

Видавець і виготовлювач

Видавництво Державного закладу

«Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

вул. Оборонна, 2, м. Луганськ, 91011. т/ф: (0642) 58-03-20.

e-mail: alma-mater@list.ru

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3459 від 09.04.2009 р.